

MATIAS MARTTINEN JUHO MÄKI-LOHILUOMA

teesiä
modernille
oikeistolle

10 TEESIÄ MODERNILLE OIKEISTOLLE

Juho Mäki-Lohiluoma, Matias Marttinen

Kirjan julkaisevat Ajatuspaja Toivo ja Wilfried Martens Centre for European Studies. Ajatuspaja Toivo on kokoomuksen ja WMCES Euroopan kansanpuolueen EPP:n ajatushautomo. Ajatushautomot toimivat politiikan ja tutkimuksen rajapinnalla, etsien ratkaisuja polttavimpiin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

ISBN 978-951-8964-17-2

This is a joint publication of the Wilfried Martens Centre for European Studies and the TOIVO Think-Tank. This publication receives funding from the European Parliament. The Wilfried Martens Centre for European Studies, the TOIVO Think-Tank and the European Parliament assume no responsibility for facts or opinions expressed in this publication or any subsequent use of the information contained therein. Sole responsibility lies on the author of the publication. The processing of the publication was concluded in 2019.

Wilfried Martens Centre for European Studies
Rue Du Commerce 10
Brussels, B-1000
www.martenscentre.eu

Ajatuspaja Toivo
Kansakoulukuja 3 A
00100 Helsinki
www.toivoajatuspaja.fi

Esipuhe	3
Teesi 1	7
Maltillisen oikeiston on aika uudistua	8
Oikeisto vasemmiston polulla	11
Vihreät ja liberaalit kasvattivat paikkamääräänsä	12
Puoluekentän uusi normaali	15
Sebastian Kurz ja Itävallan ÖVP	17
Wunderkind – Ihmelapsi	21
Populismien kuolemansuudelma	24
On aika päivittää viholliskuvat	27
Teesi 2	31
Empaattinen edistysusko on modernin oikeiston ydin	32
Emme tiedä, kuinka hyvin meillä menee	35
Draamannälkä ja pelko tulevasta	37
Tärkein on enemmistö	38
Empaattinen edistysusko	41
Teesi 3	45
Teknologian kehitys muuttaa työn ja sosiaaliturvan	46
Normaalityösuhteiden aika on ohi	48
Työ ei katoa, mutta muuttuu	51
Rakenteiden on muututtava työn mukana	54
Työn murros ei ole työelämän koko kuva	56
Työelämän sääntely on jäänyt jälkeen	59
Usean tulonlähteen tulevaisuus	61
Uuden oppimisesta uusi normaali	63
Kolmen ytimen vastaus	66
Teesi 4	69

Suomalainen yhteiskunta elää yli varojensa	70
Porvarihallituksen perintö	73
Jakovarasta kestävyysvajeeseen	75
Toiveet ja todellisuus eivät kohtaa	77
Taloutta ilman ihmistä	81
Ikäsidonnaiset menot	83
Miljardien eurojen kysymys	85
Työtä ja kasvua	90
Kannustava verotus	94
Ratkaisuja arjen ongelmiin	97
Talous ja hyvä yhteiskunta	99
Teesi 5	103

Paniikki ei pysäytä ilmastonmuutosta, mutta silti se täytyy tehdä	104
Eri oletukset, eri vaikutukset	108
Eikö napajään pitänyt jo sulaa?	110
Luottamuspääomaa ei riitä valheille	113
Enemmän kasvua, vähemmän päästöjä	115
Vain vaurastuva maailma voi ratkaista ilmastokriisin	117
Ilmastopoliittikka tarvitsee maltillista oikeistoa	120
Käyttämätön mahdollisuus	122
Ilmastopoliittinen laiskuus	124
Uskottavia ilmastoratkaisuja, ei identiteettipoliittikkaa	126
Pidetään kaikki mukana	129
Poliittikka antaa suunnan ja kannusteet	131
Teesi 6	133

Moderni oikeisto ei ole maahanmuuttovastainen	134
Hyvinvointia ja vaurautta	137
Krooninen osaajapula	138
Humanitaarinen maahanmuutto	140
Humanitaarisen maahanmuuton myytit	144
Tilanne EU:n ulkorajoilla on rauhoittunut	145
Tunne turvallisuudesta	148
Humanitaarisen maahanmuuton hinta	150
Miljoonaohjelma	152

Demokraattisen yhteisön rajat ja säännöt	155
Tervetuloa töihin	158
Apua sinne, missä sitä eniten tarvitaan	160
Aito vaihtoehto laittomille reiteille	162
Teesi 7	167
 Liberaali demokratia on ajautumassa kriisiin	 168
Autoritäärisen populismin nousu	170
Populismin synty	172
Äänestä arvokkuutesi takaisin	175
Populismi ja suhteellinen puute	177
Marginaalista ministeriksi	180
Edes nuoret eivät meitä pelasta	182
Väärät yksinkertaistukset luovat väärää ratkaisuja	184
Populismin vaarallisuus	186
Konsensusta vai instituutioita vastaan?	188
Luottamusyhteiskunta populismin jarruna	190
Suomalaisen populismin arkiset kasvot	194
Populistin kumppanin on tunnettava vastuunsa	196
Autoritäärisen kapitalismin haaste	198
Aistiharhan vaara	202
Uusi maailma, uudet vastustajat	204
Teesi 8	207
Teesi 9	209
 Uusi maailma tarvitsee uudenlaisia puolueita	 210
Poliittinen osallistuminen on muuttunut	214
Kaadetaan seinät	218
Enemmän ihmisiä, vähemmän oikeushenkilöitä	220
Kaikille avoin ja hyvä puolue	224
Ukkoutumisen uhka	228
Teesi 10	233
 Johtopäätökset: 10 teesiä modernille oikeistolle	 234
Lähteet	237

ESIPUHE

Maltillisen oikeiston on aika uudistua.
Tämä kirja on keskustelunavaus siitä,
miten maailma tulevaisuudessa makaa
ja miten siihen tulisi suhtautua.

Kokoomus päättyi kevään vaalien jälkeen oppositioon. Paikka ei ole puolueelle kovin tuttu, sillä viimeisestä 30 vuodesta se on istunut hallituksessa 26.

Politiikan perinteisiin viisauksiin kuuluu, että kun puolue ei ole vallassa, sillä on aikaa uudistua. Tämä tilanne on nyt edessä myös kokoomuksella. Tavoitteenamme on näiden noin 240 sivun aikana herättää ajatuksia uudistustyötä varten ja avata keskustelua. Siksi kirjassa käytetään sivuja enemmän siihen, miten asiat mielestämme ovat, eikä yhtä paljon siihen, miten niiden pitäisi olla. Toki esitämme myös ajatuksia siitä, mihin kokoomuksen ja maltillisen oikeiston olisi suunnattava. Nämä konkretisoituvat kirjassa kymmeneksi teesiksi modernille oikeistolle sekä sen poliitikoille ja jäsenille kaikilla toiminnan tasoilla. Toivottavasti käsittelytavan voivat kokea hyödylliseksi myös ne, jotka eivät (vielä) tähän ryhmään kuulu.

Mielestämme kaikessa keskustelussa on syytä ensin asettaa eri käsiteltävät teemat kontekstiinsa ja mittasuhteisiin. Jos niin ei tee, tulee helposti esittäneeksi ratkaisuja, jotka voivat toki toimia johonkin tarkkarajaisesti määritellyyn ongelmaan, mutta aiheuttavat johdannaisvaikutuksia, joiden hyvinvointitappiot ovat paljon ratkaisulla saavutettuja hyötyjä suurempia. Tämä vaara on läsnä oikeastaan kaikkien niiden haasteiden ja kehityskulkujen kohdalla, joita kirjassa käsittelemme. Ilmastonmuutosta, muuttoliikkeiden ja työn murroksen aiheuttamia haasteita tai liberaalidemokratian kohtaamia uhkia ei ratkaista paniikinappulaa painamalla tai hylkäämällä niitä peruseriaatteita, joiden varaan menestyksemme on Euroopassa ja Suomessa 1900- ja 2000-luvulla rakentunut. Viime vuosien vaalitulosten myötä on selvää, että meidän maltillisessa oikeistossa on oltava parempia, mutta meidän ei tarvitse olla radikaalisti erilaisia.

KIRJAN PERSPEKTIIVI monien ilmiöiden tarkastelussa ei rajoitu vain kotimaan rajojen sisälle, kuten sen ei nykypäivänä pitäisikään rajoittua. Kokoomus on haasteineen ja mahdollisuuksineen osa yleiseurooppalaista puolueperhettä, Euroopan kansanpuoluetta (EPP). EPP:n puitteista kokoomukselle löytyy sekä ideologisesti läheisempiä että kaukaisempia verrokkeja, joiden kokemuksista on mahdollista oppia. Näitä verrokkeja käsiteltäessä perspektiivi on kuitenkin melko lailla suomalainen. Olemme pyrkineet tekemään pohjatyömme hyvin, mutta meidän analyysimme eri sisarpuolueiden onnistumisten tai epäonnistumisten syistä ovat parhaimmillaankin vaillinaisia, ja lähes aina lainattuja asiantuntijoilta, jotka tuntevat tilannetta meitä paremmin. Toivomme, etteivät kirjassa esittämät tulkintamme tunnu Suomen rajojen ulkopuolella kohtuuttomilta tai virheellisiltä. Kirja julkaistaan samanaikaisesti sekä suomeksi että englanniksi.

Myös monia muita ajattelijoita on lainattu, kiistanalaisiakin. Periaatteenamme on tällöin ollut lainata nimenomaan ajatus, ei koko maailmankuvaa, ja pyrkiä yhdistelemään eri lähteiden ja keskustelun pohjalta kokonaisuus, jonka voimme itse allekirjoittaa. He, joilta on lainattu ideoita tai faktoja kohtuullista enemmän, on mainittu tekstissä, loput taas kirjan viimeisten sivujen lähdeluettelossa.

Kirjaa voi olla hieman hankala sijoittaa tyyllisesti mihinkään kategoriaan. Itse ajattelemme sitä jonkinlaisena tietokirjan, poliittisen pamfletin ja ylipitkän esseen risteytyksenä.

Vastuu kirjan mahdollisista fakta- tai ajatusvirheistä on luonnollisesti vain ja ainoastaan omamme.

KIRJAN NIMI lupaa meidän esittävän kymmenen teesiä modernille oikeistolle. Mikä sitten on moderni oikeisto? Se on ajatus sellaisesta keskustaoikeistosta (tai maltillisesta oikeistosta, sillä käytämme näitä termejä synonyymeinä), joka on uudistunut vastaamaan 2020- ja 2030-luvun haasteisiin. Se on oikeistoa, joka perustaa politiikkansa faktapohjaiseen käsitykseen Suomen, Euroopan ja maailman tilasta ja pyrkii ratkaisemaan sen haasteita, mutta ei propagoimaan maail-

manloppua tai tekemään politiikkaa pelon kautta. Moderni oikeisto on ennen kaikkea määritelmä ja tavoitetaso, jonka pyrimme asettamaan sellaisille keskustaoikeistolaisille kansanpuolueille, jotka eivät ainakaan vaalitulosten perusteella vielä ole löytäneet suuntaansa muuttuvassa maailmassa. Tähän joukkoon kuuluu myös kokoomus.

Määritelmä ei pidä sisällään asemoitumista liberaali-konservatiivi -akselilla. Sen sijaan olemme pyrkineet rakentamaan teesit niin, että ne voisivat yhdistää kaikkia kokoomuslaisia ja muitakin keskustaoikeistolaisesti ajattelevia.

KOSKA KIRJA on tarkoitettu keskustelunavaukseksi, toivomme keskustelun jatkuvan ja kokoomuksen käyttävän oppositiokauden faktapohjaiseen ja monipuoliseen aatteelliseen uudistustyöhön. Jotta onnistuisimme siinä, meidän kaikkien on tulevien vuosien aikana käärittävä hihat ja ryhdyttävä itse uudistamaan sitä osaa kansanliikkeestä, johon kulloisessakin roolissamme pystymme vaikuttamaan. Kenenkään ei ole syytä odotella, että käsky kävisi aina ylhäältäpäin.

Toivottavasti koet saavasi tästä kirjasta ajatuksen aihioita, joita lähdet jalostamaan. Emme suinkaan kuvittele, että tämä kirja olisi täydellinen tai että kaikki viisaus asuisi meissä. Olemme enemmän kuin valmiita paitsi puolustamaan omia tulkintojamme, myös kuulemaan sinun ajatuksiasi siitä, mihin suuntaan kokoomuksen ja koko yleiseurooppalaisen maltillisen oikeiston pitäisi katsoa.

Haluamme kiittää kirjan julkaisevia Wilfried Marten Centre for European Studies -ajatushautomoa ja Ajatuspaja Toivoa yhteistyöstä sekä kirjan aiempia versioita kommentoineita ystäviä, kollegoja ja eri alojen asiantuntijoita. Kiitos myös Kokoomuksen nuorten liitolle, joka on ollut aloitteellinen aatteellisen keskustelun käynnistämässä ja jonka toiminnan puitteissa tämä kirja on toivottavasti löytämässä mahdollisimman monen nuoren lukijan käsiin.

Raumalla ja Turussa 27.11.2019,

Matias ja Juho

Kokoomuksen on aika uudistua, eikä uudistustyötä voi tehdä vain päivänpolitiikan kautta. Tarvitsemme pohdittua ja syvällistä keskustelua, jossa katse asetetaan 2030-luvulle ja sen yli.

MALTILLISEN OIKEISTON ON AIKA UUDISTUA

Liberaalit ja nationalistit ovat eurovaalien suurimpia voittajia. Sosiaalidemokraatit ovat vajonneet Euroopassa kanveesiin tavalla, josta puolueperhe ei enää palaa entiseen loistoonsa. Nyt sama uhkaa eurooppalaista keskusta-oikeistoa, jos se ei kykene uudistumaan.

Kokoomuksen europarlamenttiryhmä, keskustaoikeistolainen EPP hävisi vuoden 2019 eurovaalit, mutta säilytti odotetusti asemansa selvästi suurimpana parlamenttiryhmänä. Vaalien jälkeinen tulos 182 paikkaa on lähes ennusteiden mukainen, mutta EPP:n paikoista 13 kuuluu sen toiminnasta hyllytetylle Unkarin Fidesz-puolueelle. Ilman Fidesziä EPP:n paikkamäärä olisi vain 169. Ryhmä olisi silti suurin. Koska EPP:llä ei ole jäsenpuoluetta Britanniassa, sen suhteellinen osuus euroedustajista nousee Brexitin myötä, toisin kuin muilla suurilla ryhmillä.

EPP:n kannalta merkittävintä tuloksessa on, että parlamenttiin ei käytännössä vieläkään voida rakentaa enemmistöjä ilman sitä. Tämä nähtiin viimeksi EU-komission puheenjohtajaa ja muita instituutioiden kärkinimiä valittaessa. Ryhmät EPP:stä vasempaan, eli liberaaliryhmä Renew Europe, sosiaalidemokraatit (S&D), vihreät (Greens-EFA) ja laita-vasemmisto (GUE-NGL) eivät yhdessäkään yllä enemmistöön parlamentissa eivätkä näin pääse ohittamaan EPP:tä, kun eri lainsäädäntöhankkeista neuvotellaan. Lähellekään enemmistöä eivät yllä myöskään EPP:n oikealle puolelle sijoittuvat konservatiivit, nationalistit ja EU-vastaiset populistit, joiden kanssa vasemmisto on perinteisesti karttanut yhteistyötä. Kokoomuksen edustama EPP-ryhmä on siis edelleen EU-politiikan tärkein pelaaja ja Euroopan komission puheenjohtajan poliittinen koti. Silti sen suunta on huolestuttava.

Kun EPP ja S&D muodostivat viime parlamenttikaudella keskenään enemmistön parlamenttiin, on tuo asetelma nyt mennyt. Ryhmät menettivät yhteenlaskettuna 76 paikkaa, joka on enemmän kuin esimerkiksi Italian populistijohtaja

Matteo Salvinin ympärille kasaantuneella nationalistiryhmällä tai vihreillä on paikkoja koko parlamentissa. Tulos on osa laajempaa eurooppalaista trendiä, jossa keskustaoikeiston ja keskustavasemmiston perinteiset valtapuolueet hiljalleen menettävät kannatustaan.

EPP:n laskusuunta jatkui nyt jo neljännet vaalit putkeen. Vuonna 2004 EPP voitti 277 paikkaa, vuonna 2009 paikkoja tuli 265, vuonna 2014 ryhmä kutistui jo 221 jäseneseen ja nyt euroedustajia istuu EPP:n ryhmäkokouksissa siis enää 182. Sinänsä tuloksesta on turha syyttää EPP:tä, sillä ihmiset eivät äänestä eurovaaleissa parlamenttiryhmiä, vaan kansallisia puolueita. Tulos kuitenkin alleviivaa keskustaoikeistolaisten kansanpuolueiden kriisiä ympäri Euroopan.

Kaikkialla EPP ei kuitenkaan laskenut: Ruotsissa moderaatit ja kristillisdemokraatit kasvattivat molemmat kannatustaan ja paikkamääräänsä, Itävallassa ÖVP teki hienon tuloksen lähes 35 prosentin kannatuksella, Romaniassa liberaaleista EPP:hen viime kaudella siirtynyt PNL lähes tuplasi ääni- ja paikkamääränsä ja Kreikassa Uusi demokratia -puolue sai 33,3 prosenttia äänistä ja neljä lisäpaikkaa. Ruotsin, Romanian, Kreikan ja Itävalan vaalivoitot tulivat kaikki eri reseptillä.

Oikeisto vasemmiston polulla

Saksan sosiaalidemokraattien tulos oli ehkä eurovaalien suurin yllätys ja kovin pohjanoteeraus. Perinteinen valtapuolue keräsi vain 15,8 prosentin kannatuksen ja menetti 11 euroedustajaa sekä asemansa S&D-ryhmän veturina. Saksan vihreät oli jo näissä vaaleissa suurin puolue nuorten keskuudessa ja on kovaa vauhtia nousemassa pysyvästi Saksan vasemmiston suurimmaksi puolueeksi. Erityisen surkealta SPD:n tulos näyttää, kun sen laskee yhteen naapurimaa Ranskan sisarpuolueen PS:n kanssa. PS sai vaaleissa vain 6,2 prosenttia äänistä ja romahti viiteen paikkaan Euroopan parlamentissa. PS:n osalta tulos ei kuitenkaan ollut SPD:n kaltainen yllätys, sillä puolue on käytännössä hajonnut Emmanuel Macronin ja sen viime vaalien presidenttiehdokkaan Benoit Hamonin loikattua pois puolueen riveistä. S&D-ryhmä ei saanut Ranskasta läpi myöskään muita edustajia.

Kahden useita liittokanslereita ja presidenttejä valtaan nostaneen puolueen valta-asema Euroopan parlamentissa on karulla tavalla ohi. Todennäköisesti se on ainakin Ranskan sosialistien kohdalla sitä myös kotimaan politiikassa.

SPD:n ja PS:n romahduksen syyt ovat moninaiset. Saksassa tulosta painaa pitkä hallitusvastuu yhdessä Angela Merkelin CDU:n ja tämän baijerilaisen sisarpuolueen CSU:n kanssa. Poliittisen keskustan yli ylettyvän koalition on SPD:n sisällä pelätty ajavan sen pysyvästi marginaaliin. Tuoreimpien tulosten perusteella huoli ei ole perusteeton. Tulevina vuosina testataan todella SPD:n johdon ja jäsenten kanttia. Pysyykö puolue yhtenäisenä ja jaksako se lähteä maltillisesti voittamaan takaisin luottamusta, jonka se on menettänyt erityisesti vihreille? Vai lähtee se vain lainaamaan elementtejä vihreiden pelikirjasta ja hukkaa samalla identiteettinsä?

Vihreät ja liberaalit kasvattivat paikkamääräänsä

Eurovaaliennusteista eniten poikkesi Greens/EFA -ryhmän tulos, joka nousi yllättävään vaalivoittoon. Erityisen suuren harppauksen vihreät otti juuri Saksassa, jossa puolue ohitti sosiaalidemokraatit usean prosenttiyksikön erolla ja nousi toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Euroopan parlamentissa Greens/EFA -ryhmän paikkamäärä on nyt 74, kun se viime vaalien jälkeen oli vain 50. Suuri osa kasvusta on kuitenkin tullut uusien ”ei-vihreiden” puolueiden liittymisestä ryhmään. Ennen viime kevään vaaleja vihreät ovat olleet Euroopassa marginaaliliike, mutta nyt se nousee siis parlamentin neljänneksi suurimmaksi ryhmäksi.

Samalla laitavasemmiston GUE/NGL, johon Suomesta kuuluu vasemmistoliitto, menetti 14 paikkaa. Koko Euroopan tasolla ei siis nähty mitään suurta punavihreää jytkyä tai siirtymää vasempaan, vaan merkittävin muutos on se, että Euroopan parlamentin vasemmalla laidalla vihreä vasemmisto on nyt laitavasemmistoa vahvempi poliittinen voima.

Tärkeimpiä vaalivoittajia ovat sen sijaan Euroopan liberaa-

lit, eli entisen ALDE-ryhmän pohjalle rakentunut uusi ryhmä, johon kuuluvat vanhan ALDE:n lisäksi Emmanuel Macronin Renaissance-liike ja romanialainen USR Plus -vaaliliitto. Vaalien jälkeen ryhmä otti nimekseen Renew Europe. Ryhmä on vaalituloksen valossa parlamentin kolmanneksi suurin selvällä erolla seuraavaan. Paikkoja ryhmällä on 108, eli jopa 41 enemmän kuin ALDE-ryhmällä viime vaalien jälkeen. Kuten vihreillä, myös Renew Europe -ryhmällä paikkamäärä kuitenkin laskee Brexitin myötä. Lisäksi on hyvä huomata, että suuri osa ALDE:n noususta on nimenomaan uusien puolueiden ansiota – ”vanha ALDE” ei vaaleissa loistanut.

Vihreille ja liberaaleille hyvä tulos on myös pääsy vallan ytimeen, sillä EPP ja S&D eivät enää saa keskenään kasaan parlamentin enemmistöä. Enemmistöä on käytännössä mahdotonta rakentaa ilman vähintään toista näistä ryhmistä, kun se vielä viime kaudella onnistui.

Myös EU-vastaisten ja oikeistopopulististen puolueiden nousua odotettiin ennen eurovaaleja kauhulla ympäri Eurooppaa. Vaalien jälkeen populistien paikkamäärä parlamentissa kasvoi, mutta puolueet eivät pystyneet kasvamaan merkittäväksi päätöksenteon jarruksi. Monessa maassa puolueet kasvattivat paikkamääräänsä, mutta jäivät selvästi ennusteista. Esimerkiksi Slovakiassa avoimen fasistisen L'SNS -puolueen ennakoitiin nousevan jopa vaalien suurimmaksi, mutta todellisuus liikkuikin täysin päinvastaiseen suuntaan, kun liberaalien ja keskustaoikeiston vaaliliitto keräsi 40,2 prosenttia äänistä L'SNS:n jäädessä 12,1 prosenttiin ja vaalien kolmannelle sijalle.

Käytännössä populistien nousu tarkoittaa sitä, että eri lainsäädäntöaloitteiden taakse pitää löytää tukea aiempaa

laajemmin poliittisen kentän eri laidoilta. Yhdessä liberaalien kasvun kanssa oikeistopopulistien ja äärioikeiston nousut paikkamäärä johtaa siihen, että yksikään ryhmä ei pääse enää käyttämään parlamentissa merkittävästi kokoaan suurempaa valtaa, kuten EPP:n voi katsoa tähän asti käyttäneen.

Samalla kaikkia EPP:n oikealla puolella parlamentissa istuvia puolueita ei ole syytä niputtaa yhteen kategoriaan. Eurovaalien suurimpia kasvajia ovat puolueet, joita voisi luonnehtia nationalistisiksi ja äärioikeistolaisiksi. Talousoikeistolaisuus on puolueiden agendalla vain kevyesti – jos edes niin – ja poliittisen viestin ytimessä on maahanmuutto- ja EU-vastaisuus. Puolueet, jotka ovat ensisijaisesti talousoikeistolaisia ja toissijaisesti EU-skeptisiä, eivät päässeet kiinni laitaoikeiston nousuun. Euroopan parlamentin oikea laita siis paitsi kasvoi, myös radikalisoitui – nationalistit voittivat ja perinteiset konservatiivit hävisivät. Suurta merkitystä sillä tuskin on, mutta EPP:n näkökulmasta talousoikeistolaisten kumppanien vähentyminen voi aiheuttaa haasteita.

Puoluekentän uusi normaali

Eurooppalainen puoluekenttä on muuttunut pysyvästi ja populistista oikealla ja vasemmalla on tullut sen uusi normaali. Kahden suuren, eli keskustaoikeiston ja keskustavasemmiston, sijaan Euroopan poliittinen asetelma rakentuu yhä useammin neljän tai viiden keskisuuren puolueen varaan. Näitä ovat keskustaoikeiston ja keskustavasemmiston lisäksi nationalistiset populistit, vihreät ja liberaalit. Vuoden 2019 eurovaalien tulos ilmentää tätä hyvin, mutta se ei ole suinkaan ainoa osoitus vanhan poliittisen asetelman kuolemasta.

Vanhan puoluekentän murtumiseen ei ole yhtä syytä. Ensimmäisenä siitä kärsi maltillinen vasemmisto, kun työttömät, duunarit, kaupunkien korkeakoulutetut ja eläkeläiset eivät enää mahtuneet samaan sosiaalidemokraattiseen puolueeseen, vaan ääniä alkoi valumaan populistille ja uusille vasemmistolaisille liikkeille kuten vihreille. Vanhoja äänestäjiä menetettiin, nuoret eivät löytäneet sosiaalidemokratiaa eivätkä yhteiskuntaluokkaa tai tulotaso enää riittäneet äänestyspäätöksen määrittelijäksi entiseen malliin. Ilmiö on näkynyt myös Suomessa, jossa puoluekentän tulokkaat perussuomalaiset ja vihreät näyttäisivät Kunnallisanalan kehittämissäätöön tutkimuksen mukaan kiinnittyvän muita puolueita voimakkaammin taloudellisten intressiryhmien ulkopuolelle.

Vasemmiston jälkeen sama ongelma on nyt edessä maltillisella oikeistolla, joka etsii monissa Euroopan maissa paikkaansa perinteisen oikeisto-vasemmisto -asetelman ja oikeistopopulisti-

sen haastajan paineessa. Uudessa tilanteessa maltilliset oikeistopuolueet ovat päätyneet – tai usein pikemminkin ajautuneet – eri ratkaisuihin.

Oikeistopopulistien taakse siirtyneiden äänestäjien voittaminen takaisin on toiminut ainakin jossain määrin niillä Euroopan keskustaoikeistolaisilla puolueilla, joille ei ole ilmaantunut keskustaliberaalia haastajaa. Eurooppalaisessa vertailussa kokoomuksen kilpailuasetelma on kuitenkin toinen, sillä puolueella on monia verrokkejaan vahvempi haastaja maaseudulla ja konservatiivilaidassa, eli keskusta. Juuri keskusta oli viime eduskuntavaaleissa kokoomuksen kannatusvuodon suurin kohde, mutta myös toiseen suuntaan tulijoita oli jotakuinkin yhtä paljon. Toiseksi eniten kokoomus menetti äänestäjiä tuoreen oikeusministeriön vaalitutkimuksen mukaan vihreille, mutta toisin kuin keskustan kohdalla, vihreistä virta ei tuonut äänestäjiä lähes lainkaan toiseen suuntaan. Perussuomalaiset on tässä vertailussa vasta kolmas. Vuoden 2019 vaaleissa enemmän äänestäjiä vaihtoi perussuomalaiset kokoomukseen kuin toisinpäin.

Useissa Euroopan maissa keskustan kanssa samaan agraari-perinteeseen pohjanneet puolueet ovat kuihtuneet muuttoliikkeen ja maailman muutokseen, mutta keskusta on ainakin viime vaaleihin asti pystynyt säilyttämään asemansa suurimpien puolueiden joukossa. Suomen kontekstissa kokoomuksen raju käänös kohti konservatiivioikeistoa siis tuskin nostaisi sen kannatusta. Siitä huolimatta tiukan konservatiivilinjan menestystä ei ole syytä vähätellä silloin, kun siitä on näyttöjä.

Sebastian Kurz ja Itävallan ÖVP

Itävaltalainen ÖVP on keskustaoikeistolaisten puolueiden joukossa harvinainen menestystarina, joka on pystynyt kääntämään hitaan kannatuslaskun takaisin aiempien vuosikymmenten tasoihin kannatuslukemiin. Puolue voitti syyskuussa 2019 maansa ennenaikaiset eduskuntavaalit komealla marginaalilla ja sai annetuista äänistä jopa 37,5 prosenttia, kun lähin uhkaaja sosiaalidemokraatit (SPÖ) jäi 21,9 prosenttiin ja nationalistinen FPÖ 16,2 prosenttiin. ÖVP nosti kannatustaan 6,0 prosenttiyksikköä verrattuna edellisiin vuoden 2017 vaaleihin, kun SPÖ:n kannatus puolestaan laski 5,7 prosenttiyksikköä ja FPÖ:n 9,8 prosenttiyksikköä. Suhteellisesti suurin nousija oli kuitenkin vihreät, joka kipusi viime vaalien 3,8 prosentista 13,8 prosenttiin. Itävallassa on 4 prosentin äänikynnys, joten viime vaaleissa puolue ei mahtunut koko parlamenttiin.

Kokoomus ja ÖVP kuuluvat Euroopassa samaan EPP-europuolueeseen ja niiden europarlamentaarikot istuvat samassa ryhmässä Euroopan parlamentissa. Ehkä siksi moni on innokkaasti vetänyt yhtäsuuruusmerkkejä ÖVP:n ja kokoomuksen välille ja

kysynyt, mitä meidän Suomessa pitäisi tehdä, jotta pääsisimme ÖVP:n lukemiin. ÖVP:ltä todella voi oppia paljon, mutta liian nopeita ja virheellisiä yleistyksiä on syytä välttää.

ÖVP ei ensinnäkään ole ainoa EPP-puolue, joka on kuluneen vuoden aikana kasvattanut ääniosuuttaan kansallisissa parlamenttivaaleissaan. Esimerkiksi Kreikassa Uusi demokratia -puolueen ja puoluejohtaja Kyriakos Mitsotakis vaalivoitto tuli paikallisessa kontekstissa todella uudistusmielisellä ja liberaalilla linjalla. Kreikan politiikkaa seuraavien asiantuntijoiden mukaan Mitsotakis itse pitää itseään keskilinjaa liberaalina, jolle ihmisoi-keudet, hyvinvointivaltio ja ympäristönsuojelu ovat tärkeitä. Par- lamenttivaaleissa Mitsotakis vetovoima perustui populismin vastustamiseen sekä EU-myönteiseen, kansainväliseen ja refor- mistiseen linjaan, minkä myötä hänen taakseen siirtyi äänestäjiä erityisesti poliittisesta keskustasta. Vaalien jälkeen Uuden demo- kratian suosio on noussut gallupeissa jopa 45 prosenttiin, eli vielä paljon Kurzia korkeammalle.

Onko tämä siis osoitus, että kokoomuksen tulisi seurata Ky- riakos Mitsotakista poliittisen linjansa määrittelyssä? No ei tie- tenkään. Kuten ei Itävallassa, ei myöskään Kreikasta voi kopioida ratkaisuja Suomeen.

ÖVP:n esimerkkiä analysoitaessa on ensinnäkin muistettava, että Itävallassa ja Suomessa ei välttämättä purisi sama politiikka. Itävallassa yleinen kansalaismielipide esimerkiksi on hyvin maa- hanmuuttokriittinen. Taloustutkimuksen kyselytutkimus viime vuodelta taas kertoo, että Suomessa enemmistö äänestäjistä (58 %) tukee joko vapaampaa tai nykyisenkaltaista turvapaikka- ja pakolaispolitiikkaa. Työperäisen maahanmuuton kannatus on vielä tätäkin huomattavasti korkeampaa.

Itävallassa maahanmuuttopolitiikka on kuitenkin eri kyse- lyissä toistuvasti äänestäjille tärkein politiikan teema. Syksyllä 2018 julkaistussa Eurobarometrissa 26 prosenttia itävaltalaisista

nimesi maahanmuuton tärkeimmäksi kansallisen politiikan kysymykseksi, kun Suomessa vastaava luku oli vain kymmenen. Meillä tärkeimmät teemat olivat Eurobarometrin mukaan talous (45 %) ja ilmastonmuutos (33 %). Kun verrataan suomalaisten ja itävaltalaisten maahanmuuttokriittisyyden määrää ja maahanmuuttoteemojen asemaa kansalaisten prioriteettilistalla, on täysin selvää, että maahanmuutolla kampanjointi ÖVP:n tapaan ei kykenisi nostamaan kokoomuksen kannatusta samanlaiseen lentoon. Vaalitulosten valossa resepti on ilmiselvästi ollut ÖVP:lle oikea, mutta tämä kertoo melko vähän niistä uhista ja mahdollisuuksista, joita samanlainen linja kokoomukselle loisi.

Tämä johtuu osin myös eroista Suomen ja Itävallan poliittisessa kentässä. Kun Itävallassa eduskuntapuolueita on tällä hetkellä viisi ja käytössä on pienpuolueille hankala neljän prosentin äänikynnys, Suomessa eduskunnassa puolueita istuu yhdeksän. Jos ÖVP väkisin haluttaisiin sijoittaa suomalaiselle poliittiselle kartalle, tulisi sen sisään laskea Suomen nykyisistä eduskuntapuolueista ainakin keskusta, kristillisdemokraatit ja kokoomus. Oikeastaan on niin, että ainakin osa Suomessa kokoomusta äänestäivistä äänestäisi Itävallassa todennäköisemmin liberaalia NEOS-puoluetta. Jos ÖVP:n maahanmuuttopolitiikkaa kopioidaan Suomeen, sen oikea vastinpari ei siis olisi kokoomus, vaan jonkinlainen KD:n sekä keskustan ja kokoomuksen konservatiivilaitojen oikeistoblokki. Tämän blokin keskeisin kilpailija olisi perussuomalaiset ja sillä ei olisi muita konservatiivisia haastajia, mutta selvät vaihtoehdot poliittisen kentän liberaalilla laidalla. Tällaista blokkia ei Suomessa luonnollisesti ole.

ÖVP:lle on siis tarjolla Itävallassa täysin eri ekolokero kuin kokoomukselle Suomessa. Kokoomus joutuu kilpailemaan äänestäjistä ainakin keskustan, vihreiden ja perussuomalaisten kanssa, ja vaalitutkimusten mukaan näistä kolmesta äänestäjien nettovirta oli viime vaaleissa suurinta vihreisiin. Keskustan kanssa

vaihdoimme äänestäjiä eniten, mutta melko normaaliin tapaan suunnilleen yhtä paljon puolin ja toisin. Perussuomalaisista taas kokoomukseen palasi viime vaaleissa enemmän äänestäjiä kuin sinne lähti. Vihreiden äänestäjäksi taas lähti moni, mutta sieltä ei palattu takaisin juuri lainkaan. Itävallassa taas SORA-instituutin tekemän kyselyn mukaan ylivoimainen enemmistö ÖVP:n kannatuslisäyksestä vuoden 2017 ja 2019 vaalien välillä tuli oikeistopopulistiselta FPÖ:ltä. ÖVP:n tappiot koettiin erityisesti vihreille ja NEOS:lle.

Nationalistinen FPÖ menetti äänestäjiä ÖVP:n lisäksi ennen kaikkea nukkuvien puolueelle. FPÖ:n romahduksen ja koko ylimääräisten vaalien taustalla oli ÖVP:n ja FPÖ:n koalitionhallituksen kaatuminen, kun jälkimmäisen puheenjohtaja jäi kiinni yrityksestä ottaa vastaan lahjusrahaa venäläiseltä liikemieheltä. Vaikka FPÖ:n kannatus painui nyt vain 16 prosenttiin, on sillä reservissä siis noin viisi prosenttiyksikköä sellaisia äänestäjiä, jotka ovat edellisellä kerralla uurnille vaivautuessaan äänestäneet juuri FPÖ:tä. ÖVP:n voitto ja FPÖ:n tappio eivät siis välttämättä ole pysyviä olotiloja, vaan Itävallan puoluekentällä vielä historiallisessa perspektiivissä melko normaalia vaihtelua. Kun FPÖ onnistuu pesemään skandaalissa ryvettyneet kasvonsa, voi sama äänestäjävirta kulkea jo seuraavissa vaaleissa päinvastaiseen suuntaan.

Wunderkind – Ihmelapsi

ÖVP:n puheenjohtaja Sebastian Kurz on poikkeuksellinen poliitikko. Kotimaassaan häntä kutsutaan usein wunderkindiksi, eli ihmelapseksi. Nimityksen taustalla on paitsi Kurzin poikkeuksellinen ikä, myös hänen valtava henkilökohtainen suosionsa. Hyvä osoitus siitä on, että kun Kurz ennen vuoden 2017 vaaleja ilmoitti pyrkimyksistään ÖVP:n kansleriehdokkaaksi, puolueen kannatus nousi mielipidemittauksissa välittömästi 22 prosentista 35 prosenttiin, eli hurjat 13 prosenttiyksikköä.

Kurz on kohonnut Itävallan poliittiseen eliittiin pikavauhtia. Suuren yleisön tietoisuuteen ja suosioon hän nousi vuosina 2011–2013 maahanmuuttajien integraatiosta vastanneena poliittisena valtiosihteerinä, eli eräänlaisena varaministerinä. ÖVP:n nuorisoliittoa Kurz johti vuodesta 2009 aina vuoden 2017 vaalien kansleriehdokkuuteen asti. Ennen nousuaan ÖVP:n johtoon Kurz toimi Itävallan ulkoministerinä. Ulkoministeriksi Kurz valittiin vuoden 2013 parlamenttivaalien jälkeen, joissa hän keräsi 26-vuotiaana vaalien suurimman henkilökohtaisen äänimäärän. Myös ulkoministerinä Kurz piti kiinni vanhasta integraatiosalkustaan, mikä antoi hänelle tilaa ja mahdollisuuksia puhua maahanmuutosta.

Maahanmuuttopolitiikka on ollut pitkään Kurzin leipälaji, mutta se ei suinkaan ole ainoa menestyksen syy. Kurz on esimerkiksi toteuttanut lyhyessä ajassa konservatiivisen oikeistopuolueen totaalisen uudelleenbrändäyksen. Kyseessä on hieman samankaltainen liike, jonka Ruotsin moderaatit tekivät Fredrik Reinfeldtin johdolla 2000-luvun alkupuolella. Sen osana moderaatit lisäsivät puolueen nimen eteen sanan ”nya”, eli uusi. Näin teki Kurzin johdolla myös ÖVP. Myös puolueen tunnusväri vaihtui perintei-

sestä mustasta turkoosiin ja Kurz pyrkii aktiivisesti luomaan mielikuvaa ÖVP:stä puolueen sijaan liikkeenä, jonka toimintaan voi osallistua myös ilman jäsenyyttä. Uudistusten myötä sai lähteä myös suuri osa vanhasta puolue-eliitistä. Osa on vetänyt Kurzin visiosta yhtäläisyysmerkkejä Ranskaan, jossa presidentti Emmanuel Macron kasasi tuekseen parlamentaarisen enemmistön samankaltaisella strategialla. Huomattavaa on myös se, että ÖVP:n puheenjohtajana Kurz ei ole konservatiivisempi kuin edeltäjänsä, oikeastaan täysin päinvastoin.

Vuoden 2017 ja 2019 parlamenttivaaleihin ÖVP on osallistunut avoimella ehdokaslistalla, jonne on haettu ehdokkaita myös puolueen ulkopuolelta. Lista kantaa suosituksen keulahahmonsa nimeä: Liste Sebastian Kurz – die neue Volkspartei, eli Sebastian Kurzin lista – uusi kansanpuolue. Strategia on onnistunut erinomaisesti. Kurzin ikä ja tausta suorasanaisena nuorena poliitikkona ovat tukeneet huolella rakennettua narratiivia suuresta muutoksesta, jonka takaaja Kurz on. Kurz on rakentanut menestyksensä vanhan konservatiivipuolueen pohjalle, mutta hän on reivannut tuon puolueen imagon lähes kokonaan uuteen uskoon.

On kiistatonta, että Sebastian Kurz on onnistunut. Samoin on kiistatonta, että yksi onnistumisen elementti on ollut keskittyminen maahanmuuttopolitiikkaan, maahanmuuton ongelmista puhuminen ja sellaisten ratkaisuehdotusten esittäminen, joita voidaan luonnehtia maahanmuuttokriittisiksi. Erityisen paljon huomiota Kurz on suunnannut maahanmuuttajien kotouttamiseen, jota voidaan luonnehtia maahanmuuttokriittisen sijaan pikemminkin tarpeelliseksi.

Samalla on ilmeistä, että myöskään maahanmuuttopolitiikassa kokoomus ei voi kopioida ratkaisuja keneltäkään muulta. Se politiikka ja ne toimintatavat, joiden varaan Kurz on rakentanut

menestyksensä, ei toimisi sellaisenaan kokoomukselle. ÖVP:n kokemuksista on myös ylipäättään hyvin vaikea arvioida, mihin suuntaan kokoomuksen pitäisi linjaansa reivata, sillä puolueet ovat kaikkea muuta kuin toistensa kopioita. Jos ja kun tällaista eurooppalaista vertailua tehdään, meidän tulisi aina muistaa, että suomalaisella poliittisella kentällä on eurooppalaisessa vertailussa kaksi selvää poikkeusta: keskusta sekä liberaalipuolueen puuttuminen. Siksi myös kokoomuksen äänestäjäryhmät poikkeavat siitä, mitä ne EPP-ryhmän sisarpuolueillamme ympäri Eurooppaa ovat. Kun monet EPP-ryhmän puolueet ovat poliittisella kentällä oikeistopopulistien, vihreiden ja liberaalien välissä, on kokoomus poliittisella kentällä oikeistopopulistien, vihreiden ja maalaisliit...siis keskustan välissä.

Jos ÖVP:stä ja Kurzista jotain on sen sijaan syytä oppia, niin ainakin se, että perinteisen puolueen täydellinen uudistaminen onnistuu, kunhan se tehdään suunnitelmallisesti, rohkeasti ja uskottavasti. ÖVP:tä ei Suomessa tulisikaan katsoa ensisijaisesti maahanmuuttopolitiikan, vaan puolueessa tehtyjen uudistusten kautta.

Populismien kuolemansuudelma

Lyhyellä tähtäimellä lyöttäytyminen oikeistopopulismien kylkeen ja elementtien lainaaminen sen pelikirjasta on muualla Euroopassa tuonut paikoin tuloksia, mutta ennen kaikkea katastrofeja. Kun esimerkiksi Kurz on puhunut ennen vain nationalistipuolue FPÖ:lle kuuluneista teemoista, ei hän ole puhunut niistä FPÖ:n takia, vaan FPÖ:stä piittaamatta. Kaikkein heikoimmaksi tulokset ovat sen sijaan jääneet, jos oikeistopopulisteilta on pyritty kannatuslaskun edessä vain lainaamaan ideoita, joiden on ajateltu olevan kansalaisten keskuudessa suosittuja. Sen seurauksena puolueen uskottavuus on usein mennyt ja maine on tahraantunut.

Suurimmista EU-maista Ranskassa ja Espanjassa keskustaoikeiston entiset valtuutetut Les Républicains (LR) ja Partido Popular (PP) ovat supistuneet alle puolueen aiemmasta kannatuksesta nationalistien ja oikeistoliberaalien puolueiden välissä. Espanjassa Partido Popular menetti Sigma Dos -tutkimuslaitoksen analyysin mukaan kevään 2019 parlamenttivaaleissa miljoonia äänestäjiä nationalistiselle ja maahanmuuttovastaiselle VOX-puolueelle, joka kasvatti äänimääränsä alle 50 000 äänestä lähes 2,7 miljoonaan. Merkittävä määrä äänestäjiä siirtyi myös oikeistoliberaalille Ciudadanos-puolueelle.

Espanjassa ajaututtiin uusiin vaaleihin heti marraskuussa, jossa PP hieman paransi asemiaan ja VOX tuplasi äänimääränsä 3,6 miljoonaan ja 15,1 prosenttiin. Romahduksen koki tällä kertaa Ciudadanos, joka menetti yli puolet edellisvaalien äänestäjistään.

Ciudadanosin ja VOX:n nousu ovat tapahtuneet samankaltaisesti Partido Popularin kannatuslaskun kanssa. Vielä vuonna 2011 puolue keräsi 44,6 prosenttia parlamenttivaalien äänistä ja lähes 11 miljoonaa ääntä. Vuoden 2015 vaaleissa tuo saalis laski

28,7 prosenttiin, kun Ciudadanos nousi ensimmäisellä yrityksellä parlamenttiin 13,9 prosentin kannatuksella. Vuoden 2019 kevään vaaleissa puolueet olivat jo lähes tasoissa: kun PP keräsi 16,7 prosentin kannatuksen, oli Ciudadanoksen osuus 15,9 prosenttia.

Ranskassa keskustaoikeistolaisen Les Républicains -puolueen tilanne on samankaltainen, kun presidentti Emmanuel Macron puolueineen on paitsi pyyhkäissyt sosiaalidemokraatit kanveesiin, myös raivannut suuren aukon keskustaoikeiston kannatukseen.

Suomessa kokoomuksen kylki on edellisen konservatiivihallituksen taipaleen myötä auki samalle taktiselle riskille, eli puristumiselle perussuomalaisten ja liberaalien kaupunkien väliin. Jos suomalaiselta puoluekentältä joku aukko on eurooppalaisen vertailun kautta löydettävissä, on se liberaalin, kansainvälisen ja kaupunkilaisen (pien)puolueen aukko. Nykyisellään tämän hypoteettisen puolueen äänestäjät kuuluvat kokoomukselle ja vihreille, mutta molemmat ovat alttiita menettämään kannatustaan oikeisto- tai keskustaliberaalille puolueelle, joka asettuu uusissa jakolinjoissa kansainvälisyyden, avoimuuden, edistysuskon ja markkinatalouden puolelle.

Suurin potentiaali aukon täyttämiseen piilee tällä hetkellä Liike Nyt -ryhmässä, joka on järjestäytymässä puolueeksi. Liike Nytin jäätyä eduskuntavaaleissa vain yhteen kansanedustajaan ja tuon kansanedustajan keskittyessä kaikkeen muuhun kuin lainsäädäntötyöhön, se on ehditty jo tuomita epäonnistuneeksi. Se olisi virhe. Vaikka ryhmän nykyinen paikkamäärä on varmasti monelle mukaan tempautuneelle raju pettymys, oli Liike Nytin valtakunnallinen äänimäärä eduskuntavaaleissa huomattavasti parempi kuin esimerkiksi perussuomalaisilla ja vihreillä näiden ensimmäisissä vaaleissa. Se oli lisäksi vain hieman huonompi kuin 1990-luvun oikeistoliberaalilla tähdenlennolla nuorsuomalaisilla. Kun kokonaisuutena Liike Nytin vaaliliitot keräsivät yli 69 000 ääntä, vihreät

keräsivät debyyttivaaleissaan vuonna 1983 noin 44 000 ääntä, nuorsuomalaiset vuonna 1995 noin 78 000 ääntä ja perussuomalaiset vuonna 1999 vain 26 440 ääntä. Vihreillä ja nuorsuomalaisilla tulos riitti kuitenkin kahteen kansanedustajaan, eli yhteen Helsingistä ja yhteen Uudeltamaalta, kun Liike Nytiltä Helsingin vaalipiirin paikka jäi lopulta melko niukasti saavuttamatta.

Riski kokoomuksen keskusta- tai oikeistoliberaalista haastajasta ei toistaiseksi ole realisoitunut. Liike Nytin kuittaminen epäonnistumisena ja menneen talven lumina olisi kuitenkin enenaikaista. Ei myöskään ole poissuljettua, että ekolokeroon on lähitulevaisuudessa myös muita tulijoita. Pidemmällä tähtäimellä kokoomusta uhkaa siis sama kohtalo kuin keskustaoikeistolaisia puolueita ympäri Euroopan: äänestäjien kaikkoaminen sekä nationalisteille että keskustaliberaaleille. On todellinen uhka, että muuttunut kilpailutilanne pudottaisi kokoomuksen pysyvästi pois pääministerikilpailusta. Valtakunnallisesti siihen riittäisi jo muutaman prosentin lovi kannatuspotentiaaliin. Helsingissä, Turussa ja Tampereella uskottava oikeistoliberaali haastaja tarkoittaisi, että kokoomus ei enää voisi kamppailla asemasta kaupunkipolitiikan suurimpana puolueena.

On aika päivittää viholliskuvat

Maltilliselle oikeistolle uusi puoluekenttä ei tarjoile kuin epätäydellisiä vaihtoehtoja. Erityisesti niille keskustaoikeistolaisille puolueille, jotka ovat aiemmin saaneet 30 tai jopa 40 prosenttia maansa parlamenttivaalien äänistä, paluu vanhoihin lukemiin on todennäköisesti mahdotonta. Myös Suomessa on todennäköistä, että pääministeripuolueen asemaan riittää tulevaisuudessa lähes aina alle 20 prosentin kannatusosuus.

Uudet jakolinjat ja erityisesti oikeistopopulismien nousu luovat keskustaoikeistolaisille puolueille kuten kokoomukselle myös vaarallisen aistiharhan. Osa siitä syntyy puhtaasti nimestä. Kuvittelemmekö herkästi, että oikeistopopulistiset puolueet ovat keskustaoikeistolaisille puolueille luonteva kumppani tai ensisijainen kannatusvuodon kohde, kun kerran molemmat sijoitetaan poliittisen kentän oikeaan laitaan.

Uudessa poliittisessa vastakkainasettelussa eri puolilla eivät kuitenkaan enää ole ensisijaisesti oikeisto ja vasemmisto, vaan jakolinjat ovat paljon tätä monimutkaisempia. Lihansyönti, autot, kaupungistuminen, sukupuolikiintiöt, EU ja perustulo. Puolesta vai vastaan? Entä lentovero, väliaikaiset oleskeluluvat, pakolaiskeskukset, #metoo-kampanja, vihapuheen kriminalisointi, Euroopan ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksut, työperäinen maahanmuutto ja saatavuusharkinta. Puolesta vai vastaan?

On verraten laajasti tunnustettu fakta, että politiikan sijoittaminen oikeisto-vasemmisto -akselille on monimutkaisempaa kuin ennen. Poliitiikan keskiöön ovat siirtyneet lompakon sijaan identiteetti, elämäntavat ja suuret globaalit kysymykset, kuten ilmastonmuutos ja muuttoliikkeet. Poliitiikan hahmottaminen vain – tai edes ensisijaisesti – oikeiston ja vasemmiston kautta ei enää muuttuneessa maailmassa vastaa sitä todellisuutta, jossa äänestyspäätökset tehdään. Ihmiset äänestävät yhä vähemmän lompakolla ja yhä enemmän identiteetillä.

Keskustaoikeistolle ja keskustavasemmistolle yhtälöstä tekee haastavan se, että monimutkaistuvat jakolinjat eivät tarkoita vanhojen jakolinjojen katoamista. Suomessa kokoomus ja SDP ovat edelleen erimielisiä talous- ja veropolitiikasta, eikä kumpikaan voi juuri lipsua linjastaan. Pelkkä talouspoliittinen linja ei kuitenkaan enää riitä liimaamaan kaikkia äänestäjiä yhteen ja tappiot näytetään koettavan erityisesti nuoremmissa ikäluokissa – siis niissä, jotka luovat puoluekannatuksen pohjan myös tulevien vuosikymmenten vaaleissa.

Kokoomuksen ja sen edustaman maltillisen oikeiston tulevaisuus on vielä nyt sen omissa käsissä. Jotta niin on tulevaisuudessakin, puolueen täytyy pystyä rohkeisiin päätöksiin ja uudistua. Tilanne ei ole yhdellekään perinteiselle valtapuolueelle helppo, sillä haasteita tulee jokaiselta laidalta. Tulevien vuosien aikana kokoomuksen ja eurooppalaisen maltillisen oikeiston tulee löytää vastaukset useisiin kysymyksiin – ja myös sitoutua vastauksiinsa pidemmällä, ylivaalikautisella tähtäimellä, vaikka taktiset näkökohdat ajoittain puhuisivatkin päinvastaisten ratkaisujen puolesta. Näistä kysymyksistä esitämme tämän kirjan muissa luvuissa omat ajatuksemme.

Kokoomus ei ole haasteensa kanssa yksin, vaan osana eurooppalaista puolueperhettä. Silti eurooppalaisessa vertai-

lussa on oltava rehellinen ja tunnustettava, että kokoomuksen ja sen EPP-ryhmän kumppaneiden välille ei voi vetää yhtäsuuruusmerkkejä. Vastauksia kokoomuksen uudistustyön pohjaksi ei voi kopioida muualta – ei edes muista Pohjoismaista. Kokoomuksen eurooppalaisten sisarpuolueiden vaalituloksista on mahdoton tehdä analyysiä, jonka mukaan kokoomuksen olisi suunnattava konservatiivi-liberaali -akselilla vahvemmin jompaankumpaan suuntaan. Perusteettomia ovat myös johtopäätökset, joiden mukaan meidän olisi suunnattava vahvemmin oikealle tai kohti poliittista keskustaa.

Se eurooppalaisista esimerkeistä voidaan kuitenkin oppia, että puhtaasti taktisella ajattelulla tai muiden puolueiden ajatuksia kopioimalla ei yksikään maltillinen kansanpuolue ole onnistunut. Myöskään puolueiden aatemaailman radikaalit uudelleenmuotoilut eivät juuri ole tuoneet tulosta. Siksi myös kokoomuksen on jatkossa oltava enemmän oma itsensä, eli linjakas, rohkea ja päättäväinen. Uusi rooli oppositiossa tarjoaa siihen erinomaiset mahdollisuudet, jotka voidaan tehokkaasti tuhota, jos puolue menettää oikeistopopulismin ja vihreiden paineessa uskon keskustaoikeistolaiseen identiteettiinsä ja sen relevanssiin myös tulevaisuudessa.

Maltillisten oikeisto- ja vasemmistopuolueiden kannatuslasku ei ole poikkeus, vaan pitkäkestoinen trendi. Sen tunnustaminen on viisauden alku. Eurooppalaisesta vertailusta käy ilmi, että menestyksen reseptiä ei voi monistaa, mutta katastrofin ainekset ovat yhteiset: uudistuskyvyyttömyys, panikointi gallup-laskun edessä, aatteellisen perinteen hylkääminen ja populistien pelikirjan kopiointi.

EMPAATTINEN EDISTYSUSKO ON MODERNIN OIKEISTON YDIN

Markkinatalous, teknologinen kehitys ja rajat ylittävän kaupan lisääntyminen ovat nostaneet miljardeja ihmisiä köyhyydestä.

Maailma on nyt parempi kuin se on koskaan ennen ollut. Tämä ei tarkoita, että ongelmia ja uhkia ei olisi. Se ei myöskään tarkoita, että näitä ongelmia ja uhkia ei pitäisi ratkaista. Se kuitenkin tarkoittaa, että näiden ongelmien ja uhkien perässä ei pidä säntäillä päättömänä, sillä samalla on vaarassa hukata sen positiivisen kehityksen, johon 2000-luvun hyvinvointi perustuu.

Harvardin yliopiston professori Steven Pinker käy kirjassaan *Enlightment Now* läpi ihmiskunnan kehitystä. Hän aloittaa tarkastelun valitusfilosofoista ja tuo sen tähän päivään tilastojen sekä niitä koskevien johtopäätösten kautta. Kirjaa voi pitää Pinkerin itsensä mukaan järjen, tieteen, humanismin ja edistyksen puolustuspuheena.

Kuten kaikkia laajan huomion saaneita tietokirjoja, myös Pinkerin teosta on julkaisun jälkeen kritisoitu, mutta kirjan pääväite on vahvalla pohjalla: maailma ei ole vielä koskaan ollut parempi paikka elää. Asia voidaan todeta lukemattomien tilastojen kautta, joista ihmisillä on usein täysin todellisuudesta poikkeava käsitys. Odotettu elinikä ei koskaan ole ollut näin korkea ja se on noussut huomattavasti kaikilla mantereilla 1800-luvun lopulta tähän päivään. Etkö usko? Voit vahvistaa havainnon vaikka WHO:n ja Maailmanpankin tilastoista. Lapsikuolleisuus ja äitikuolleisuus ovat matalampia kuin ennen, monet taudit on saatu kuriin ja aiempaa pienempi osuus ihmisistä näkee nälkää.

Ihmiskunnan yhteenlaskettu bruttokansantuote on noussut merkittävästi, mikä näkyy myös äärimmäisen köyhyyden vähentymisessä: kun 1820-luvulla lähes 90 prosenttia ihmisistä eli äärimmäisessä köyhyydessä, on näiden ihmisten osuus nyt noin 10 prosenttia. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana äärimmäisessä köyhyydessä elävien osuus on vähentynyt puoleen. Kun tämän kirjan kirjoittajat syntyivät, maailmasta yli 30 prosenttia eli vielä äärimmäisessä köyhyydessä. Meidän elinaikanamme

maapallon väestö on kasvanut merkittävästi, mutta köyhydessä elävien määrä on silti laskenut. Muutoksen koko on niin suuri, että sitä on hankala ymmärtää. Se on myös niin nopea, että moni roikkuu kiinni vanhassa ja virheellisessä maailmankuvassa, jossa Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolella ei ole kuin köyhyyttä ja kärsimystä.

Samankaltainen kehitys on tapahtunut lukutaidossa: 1800-luvun alussa vain noin 10 prosenttia maailman aikuisista osasi lukea, mutta vuonna 2016 jo yli 86 prosenttia osasi. Keskimääräinen eliniänodote on noussut 1800-luvun alun noin 30 vuodesta nykypäivän 72 vuoteen. Sodat ja taisteluissa kuoleminen ovat nyt harvinaisempia kuin lähes koskaan ihmiskunnan historiassa. Globaalisti erityisen rauhallisena näyttäytyy – Afganistanin, Syyrian ja Irakin sodista huolimatta – ajanjakso vuodesta 1990 vuoteen 2019. Myös ihmisten arki on turvallisempaa. Väkivaltarikokset ovat keskimäärin harvinaisempia ja liikkuminen niin autolla, kävellen kuin lentokoneella on turvallisempaa. Yhä harvempi kuolee töissä, tulipaloissa, hukkumalla tai edes salamaniskuihin. Luonnonkatastrofeissa kuolleiden osuus on vähentynyt dramaattisesti 1900-luvulla, kun elinolosuhteet ovat maailman vaurastumisen myötä parantuneet ja katastrofien iskiessä yhä useampi pääsee hoitoon. Edes terrorismi ei muodosta nykyihmisen ole-massaololle sellaista uhkaa kuin helposti voisi kuvitella, vaikka sen uhriluku on noussut 1990-luvun lopulta tähän päivään. Noususta huolimatta terrorismin seurauksena kuolleiden määrä ei esimerkiksi Länsi-Euroopassa ole yhtä suuri nyt kuin se oli vielä 1970- ja 1980-luvuilla.

Emme tiedä, kuinka hyvin meillä menee

Karoliinisen instituutin professori Hans Rosling pitää tiedottomuutta maailman todellisesta tilasta suurimpana uhkana ihmiskunnan kehitykselle. Hän kertoo kansainväliseksi menestykseksi nousseessa kirjassaan *Faktojen maailma* toteuttaneensa eri puhetilaisuuksissa kyselyitä, joissa yleisöä on pyydetty ottamaan kantaa maailman tilaa koskeviin väitteisiin. Esimerkiksi siihen, kuinka suuri osa maailmasta elää äärimmäisessä köyhyydessä tai kuinka suuri osa maailman lapsista käy koulua. Vastaukset ovat olleet vääriä lähes riippumatta yleisöstä. Ne ovat usein olleet myös niin vääriä, että arpomalla olisi päästy lähemmäs totuutta, vaikka kysymyksiin vastaamassa istui maailman vaikutusvaltaimpia päättäjiä.

Myös Hans Roslingin mukaan maailma muuttuu vuosi vuodelta paremmaksi. Ei joka vuosi, ei kaikkialla eikä aina samalla tavalla, mutta pidemmällä tähtäimellä edistys on kiistatonta. Rosling perustaa tarjoilemansa näkökulman pitkälti samaan YK:n, WHO:n, Maailmanpankin ja muiden kansainvälisten organisaatioiden kokoamiin tilastoihin kuin edellä referoitu Steven Pinker.

Maapallon noussut elintaso on seurausta erityisesti 1900-luvun kehityksestä, jossa miljardeja ihmisiä on noussut köyhyydestä teknologisen kehityksen, maailmankaupan, rauhan ja markkinatalouden yleistymisen seurauksena. Erityisen suuri merkitys on ollut globalisaatiolla, joka on tuonut useisiin kehittyviin talouksiin ulkomaisia investointeja sekä vauhdittanut maiden viennin ja tuonnin kasvua. Pelkästään Kiinassa ja Intiassa yli miljardi ihmistä on tehnyt valtavan elintasohypyn. Meidän

maailman rikkaimmissa tulodesiileissä elävien suomalaisten on vaikea ymmärtää sitä valtavaa merkitystä, joka nousseella elintasolla on ollut ihmisille eri puolilla maapalloa. Nykyisin suurella enemmistöllä ihmisistä on sama elintaso kuin Länsi-Euroopan ihmisillä oli 1950-luvulla. Lisäksi ylivoimaisesti suurin osa ihmisistä, jopa 91 prosenttia, elää nykyään valtioissa, jotka ovat keski- tai korkeatuloisia.

Näiden faktojen edessä ei ole mitään tarvetta väittää, että kaikki maailman trendit olisivat positiivisia. Yksi siihen liittyvä haaste on ilmastonmuutos, eli kehityksen kestävyys. Käsitlemme sitä myöhemmin tässä kirjassa. Toinen on 1990-luvulla länsimaissa alkanut autoritäärinen populismin voittokulku. Muita haasteita ovat esimerkiksi muuttoliikkeet ja työn murros, jotka kiistatta luovat hyvinvointia, mutta tuovat mukanaan myös muutostarpeita ja uhkia. Myös globalisaatio, joka on nostanut miljardeja ihmisiä köyhyydestä ja kiinni parempaan elämään, luo samalla useita ongelmia. Sekä kehittyvissä että kehittyneissä maissa se on esimerkiksi tarkoittanut suurta talouden rakennemuutosta, joka on luonut voittajia ja häviäjiä. Käsitlemme myös näitä myöhemmin kirjassa.

Positiivisen kehityksen havainnoiminen ei tarkoita, että kieltäisi maailman ongelmat. Se ei myöskään tarkoita, että väheksyisi sitä pelkoa, jota moniin kehityskulkuihin liittyy. Maailma näyttää nykypäivänä pelottavammalta mitä se todellisuudessa on, sillä saamme tietoa uusista uhista ja traagisista tapahtumista paremmin kuin koskaan ennen. Tiedonvälityksen kehittyminen tuo yhä kauempana tapahtuvat katastrofit uutisvirtaamme, mutta samanaikainen positiivinen kehitys jää usein huomiotta. Myös poliittinen julkisuus tarttuu hanakasti näihin isoihin ja pieniin ongelmiin, sillä politiikan tekeminen pelon kautta ja sitä lietsoen on vaalitulosten valossa monesti tehokasta.

Draamannälkä ja pelko tulevasta

On kiistatonta, että edistystä on tapahtunut ja asiat ovat nyt globaalisti paremmin kuin ennen. On lähes mahdotonta olla siitä eri mieltä. Miksi se silti on niin houkuttelevaa? Miksi poliittisena viestinä uhat ja ongelmat toimivat monesti paremmin kuin toivo ja usko ihmisiin?

Hans Roslingin mukaan selitys löytyy ainakin osin ihmisten ylidramaattisesta maailmankuvasta, eräänlaisesta draamavaihtelusta. Se johtaa ihmiset ajattelemaan eri asioista, esimerkiksi köyhyydestä, lukutaidosta ja terveydestä, negatiivisen kautta. Siksi vastaamme järjestäen väärin, kun meiltä kysytään eri maailman perustavanlaatuisista tilastollisista faktoista. Ylidramaattisessa maailmankuvassa maailma ei muutu paremmaksi, kuten oikeasti tapahtuu, vaan huonommaksi.

Rosling ei syytä ylidramaattisen maailmankuvan yleisyydestä vain vanhentunutta tietoa, mediaa, propagandaa tai valeutisia, vaan arvioi ylidramaattisen maailmankuvan olevan meissä sisäänrakennettuna. Niin ihmisaivot vain toimivat ja sellaisiksi ne ovat miljoonien vuosien aikana evoluutiossa muotoutuneet. Haluamme nähdä konflikteja ja draamaa myös siellä, missä kyse on lähinnä kausittaisesta vaihtelusta. Ylidramaattisesta maailmankuvasta ei tule Roslingin mukaan luopua, mutta sitä tulee pyrkiä hillitsemään.

”Draamannälkä menee kontrolloimattomana liian pitkälle, estää näkemästä maailmaa sellaisena kuin se on ja vie meidät pahasti harhaan”, hän kirjoittaa.

Ainakin osatotuus löytyy varmasti myös siitä, että ihmiselämän ongelmat eivät ole tilastoja tai keskiarvoja. On aivan turha intoilla työnsä menettäneelle tehdastyöntekijälle ”luovan tuhon” konseptista tai siitä, kuinka hän on nyt vapaa ”muuhun tuottavaan työhön”. Omasta ja läheistensä turvallisuudesta huolestuneelle on turha sanoa, että maailma on nyt turvallisempi kuin koskaan eikä terrorismiakaan ole Länsi-Euroopassa yhtä paljon kuin 1970-luvulla. Monella meistä – kyllä, myös tämän kirjan kirjoittajilla – maailmankuva rakentuu liian usein mielikuviin, ei empiirisin havainnoin todistettuun ymmärrykseen maailmasta. Kun todellisuus on toinen kuin mielikuvat, jälkimmäinen usein voittaa. Objektiivisen turvallisuuden lisäksi ihan aitoa merkitystä on myös subjektiivisella turvallisuudella, eli sillä, miten eri asiat ja kehityskulut koetaan.

Tärkein on enemmistö

Politiikassa draamannälkä on elimellinen osa arkea ja onnistuneessa narratiivissa on lähes aina kaksi puolta: hyvät ja pahat, me ja muut. Yleensä todellisuus ei ole niin suoraviivaista kuin politiikan päivittäisjulkisuus antaisi ymmärtää. Ajatukset kahdesta, vastakkaisesta ryhmästä ovat lähes aina dramaattisempi kuvaus kuin mihin todellisuus antaisi perusteet. Äärimmäisyyksien vertailu on houkuttelevaa, mutta se johtaa usein perustavanlaatuisesti väärään analyysiin.

Miten edellä kuvatun hahmottaminen sitten hyödyttää? Miten se auttaa määrittämään modernin oikeiston tavoitteita tulevaisuuden maailmassa?

Ensinnäkin maailman positiivisen kehityksen hahmottaminen ohjaa ajatusta ääripäiden katselusta suuren enemmistön suuntaan. Kun hahmotetaan se laaja kehitys, jota viimeisten vuosikymmenten aikana maailmassa on tapahtunut, politiikan suureksi tavoitteeksi paikantuu tuon kehityksen jatkuminen. Maltillisen oikeiston tärkeimmäksi tehtäväksi ei nouse erinäisten yksittäisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen, vaan sellaisen yhteiskunnallisen järjestelmän ylläpitäminen, joka mahdollistaa elintason nousun ja sitä seuraavan mahdollisuuksien lisääntymisen mahdollisimman monelle. Tämä tavoite edellyttää erilaisia keinoja kuin sellaisten tavoitteiden ajaminen, jotka ovat syntyneet vain ääripäiden tai päivittäisjulkisuuden täyttävien ongelmien katselusta.

Ajattelua tulisi soveltaa minkä tahansa yhteiskunnallisen ongelman tarkasteluun. Kun jonkin asia nousee pinnalle, olisi politiikon ensin tunnistettava sen eri ominaisuudet ja sijoitettava se osaksi laajempaa yhteiskunnallista kuvaa. Onko kyseessä aito yhteiskunnallinen ongelma vai esimerkiksi ohimenevä ilmiö? Jos kyseessä on aito ongelma, onko se ratkaistavissa politiikan keinoin? Jos on, niin miten? Hyvä päätöksentekijä kysyy aina myös, kuinka paljon ongelman ratkaiseminen aiheuttaa hyvinvointitappiota suhteessa ratkaisusta saatuun hyötyyn.

Moni voi perustellusti kysyä, mitä hyötyä tällaisen perusasian ymmärtämisestä on. Ihmiset eivät tule toreilla kysymään politiikolta, millä keinoin maltillinen oikeisto tai kokoomus aikovat varmistaa, että globaalin hyvinvoinnin asteittainen kasvu jatkuu myös tulevaisuudessa. Edellä kuvatun kehityksen ymmärtämisessä onkin kyse ennen kaikkea asioiden asettamisesta oikeisiin mittasuhteisiin, ei ihmelääkkeestä vaalimenestykseen. Se toimii myös eräänlaisena suuntaa-antavana kompassina vaikeisiin päätöksiin ja suurin eettisiin kysymyksiin. Kun maltillista oikeistoa haastetaan markkinatalouden luomasta eriarvoisuudesta, voim-

me vastata huomauttamalla sen poistamasta köyhyydestä. Kun meitä vastaan hyökätään globalisaation tai esimerkiksi vapaan liikkuvuuden luomista ongelmista, voimme viitata niiden seurauksena syntyneeseen valtavaan hyvinvoinnin lisääntymiseen. Jotta voimme niin tehdä, meidän on ensin itse muistettava katsoa myös maailman kehityksen isoa kuvaa, eikä jumiutua keskustelumaan vain päivänpolitiikan yksityiskohdista.

Virheellisen negatiivinen maailmankuva ei kuitenkaan ole maltilliselle oikeistolle helppo pala purtavaksi. Ihmiset yhä useammin kokevat maailman muuttuvan huonommaksi, vaikka se lähes kaikkien objektiivisten mittarien mukaan kulkee täysin päinvastaiseen suuntaan. Siksi ei ole helppo argumentoida sellaisen faktapohjaisen maailmankuvan puolesta, joka toisaalta tunnistaa maailman nopean ja kokonaisvaltaisen kehityksen kohti parempaa, mutta ottaa vakavasti ne ongelmat, jotka meitä kohtaavat. Maltilliselle oikeistolle ominaisen toivon ja ihmisiin luottavan poliittisen viestin pitäisi maailman kehityksen pohjalta olla helppo myydä, mutta yleinen aistiharha kärsivästä ihmiskunnasta ja väärään suuntaan kulkevasta kehityksestä tekee siitä todellisuudessa vaikean. Puhuminen toivosta ja edistyksestä näyttäytyy helposti naiivina ja ylioptimistisena.

Hans Roslingin kaltaiset professorit ja tietokirjailijat voivat käyttää satoja sivuja selostaakseen kehityksen olevan positiivista ja kumotakseen sitä koskevat myytit, mutta päivittäisjulkisuuden ongelmanratkaisua työkseen harjoittavalla poliitikolla ei ole samaa etuoikeutta. Silti on niin, että maltillisella oikeistolla ei oikeastaan ole vaihtoehtoja, vaikka edistyksen kieltäviä radikaaliliikkeitä nousee haastamaan tätä maailmankuvaa. Muu olisi aatteellisen perintömme totaalista hylkäämistä. Lisäksi, jos haluamme aidosti parantaa maailmaa, meidän on pidettävä kiinni niistä toimista, jotka maailmaa ovat tähänkin mennessä parantaneet. Paniikinlietsonta ja ylidramaattinen kriittisyys nykytilaa kohtaan

eivät koidu maltilliselle oikeistolle kuin vahingoksi ja ovat haitallisia kestävän yhteiskunnallisen kehityksen luomisessa. Yhteiskunnalle ja ihmisille ylipäätään kaikkein vahingollisinta on toivon menettäminen paremmasta – varsinkin, kun olemme jatkuvalla matkalla kohti parempaa.

Siksi edistysusko tarvitsee työparikseen empatiaa. Kun moni pärjää ja loistaa muuttuvassa maailmassa, eivät kaikki niin tee. Se on ymmärrettävä. Hyvä ja vastuullinen poliitikko tunnistaa objektiivisen todellisuuden ja subjektiivisten kokemusten väliset erot, mutta osaa suhtautua ihmisten kohtaamiin vaikeuksiin ja pelkoihin empaattisesti, eli samaistua kohtaamansa ihmisen näkökulmaan. Jokaiselle meistä todellisuus syntyy kuitenkin lopulta omista kokemuksistamme, eikä yhdenkään kokemuksen väheksyminen tee kenellekään kuin hallaa.

Empaattinen edistysusko

Empaattinen edistysusko on modernin oikeiston ideologian ydin. Se on sellaisen politiikan puolustamista, jolla sadat miljoonat ihmiset nousevat köyhyydestä ja saavat edellytykset parempaan elämään. Edistysusko puolustaa vakautta, rauhaa, markkinataloutta ja avoimia yhteiskuntia, sillä nimenomaan niiden kautta ihmisillä on mahdollisuus rakentaa parempaa tulevaisuutta. Edistysuskon voi ajatella olevan yksilökeskeisyyttä, mutta se ei ole vain sitä, vaan ensisijaisesti luottamusta ihmisen kykyihin ja luovuuteen.

Asiaa voi hahmottaa myös negaation kautta. Edistysuskon vastakohta on edistyskammo. Se on ajattelua, jossa jokainen ongelma on kokoaan suurempi, eikä sitä osata suhteuttaa pidempiin kehityslinjoihin – siis siihen hyvinvointiin, jota avoimet länsimaiset yhteiskunnat ovat kyenneet luomaan. Edistyskammossa Suomi ja Eurooppa ovat jatkuvasti uudella kuilun reunalla ja romahduksen partaalla. Milloin sitä on aiheuttamassa ”tilastojen takana” kasvava eriarvaisuus, milloin väestöräjähdyks, ilmastomuutos, terrorismi, maahanmuutto, keskuspankit, vegaanit tai jonkinlainen Illuminatin ja Bilderbergin salaliitto. Edistyskammo suhtautuu ihmisiin epäluuloisesti ja ajattelee heidän olevan ensisijaisesti suojelun tarpeessa.

Länsimainen yhteiskunta ei kuitenkaan oikeasti ole vaarassa romahtaa. Sitä kohtaa moni uhka, moni haaste ja moni sellainen ilmiö, joka vaatii toimenpiteistä. Länsimaisella yhteiskunnalla on kuitenkin paremmat edellytykset vastata näihin haasteisiin kuin koskaan ennen. Olemme koulutetumpia, terveempiä ja hyvinvoivempia kuin aiemmin ja siten myös kykeneviä ratkaisemaan aiempaa suurempia haasteita.

Edistysusko ei tarkoita silmien ummistamista yhteiskunnallisilta haasteilta. Se ei tarkoita ylimielistä tai väheksyvää suhtautumista niihin haasteisiin, joita ihmiset arjessaan kohtaavat. Se vaatii aina kumppanikseen empatiaa ja sen ymmärtämistä, että politiikassa ja ihmiselämässä ei lopulta ole kyse keskiarvoista tai tilastoista, vaan yksilöllisistä tarinoista, joista jokainen on merkityksellinen.

Edistysusko ei myöskään tarkoita toimetttömyyttä eikä uskoa siihen, että asiat järjestyvät itsestään. Se ei tarkoita laissez-faire -tyyppistä yhteiskuntapolitiikkaa, paluuta yövartijavaltioon tai sen kieltämistä, että ongelmia voidaan korjata politiikan keinoin. Edistykseen uskovan on myös tunnistettava, että 1900-luvun

jälkipuoliskon suoranainen hyvinvointi-ihme ei ole rakentunut yhdenkään poliittisen ideologian tai suuren vision seurauksena. Pikemminkin se on syntynyt asteittaisen kehityksen, sitä turvaavien yhteiskunnallisten rakenteiden sekä ihmisten ahkeruuden, kekseliäisyyden ja luovuuden kautta. Se ei ole rakentunut pelkästään demokratioissa, mutta se on rakentunut usein heikommien ja hitaammin maissa, jotka eivät ole liberaalidemokratioita. Kaikkein huonoiten se on rakentunut komento- ja suunnitelmatalouksissa. Niiden asukkaat ovat vain harvoin päässeet osaksi lisääntyntä hyvinvointia samassa määrin kuin eri asteisia markkinavapauksia kansalaisilleen turvaavat valtiot.

Modernin oikeiston pitää myös jatkossa nähdä maailman kehityksen kokonaiskuva. Sen ei pidä jumiutua päivänpolitiikan loputtomien ongelmien ratkaisuun ja juosta jokaisen uuden politiikan agendalle nousevan ärsykkeen perässä. Sen ei tarvitse tarjota maailmalle kaikkivoipia sankareita ja patenttiratkaisua kaikkeen, vaan rationalismia, toimivia yhteiskuntajärjestelmiä, vakaita instituutioita ja asteittaista kehitystä kohti parempaa. Ennen kaikkea modernin oikeiston pitää muistaa puolustaa olemassa olevan lisäksi sitä kaikkea, mitä voi syntyä, kun ihmisille tarjotaan mahdollisuudet uuden luomiseen: hyvinvointia, teknologista kehitystä ja uusia innovaatioita.

Modernin oikeiston tehtävä on tarjota positiivinen, faktoihin perustuva näkymä tulevaisuudesta, joka on parempi kuin tämä päivä. Tarvitsemme empaattista edistysuskoa, joka luottaa ihmisiin, mutta pitää huolen, että kukaan ei putoa kyydistä.

TEKNOLOGIAN KEHITYS MUUTTAA TYÖN JA SOSIAALI- TURVAN

Maailma on liikkeessä, jollaista ei ole ennen nähty. Ilmastonmuutos, muutto-
liikkeet, teknologinen kehitys ja tekoäly
muuttavat länsimaisia yhteiskuntia
nopeammin kuin uskallamme ajatella.

Ihmisillä on tapana yliarvioida muutoksen vauhtia lyhyellä tähtäimellä, mutta aliarvioida se pidemmällä tähtäimellä. Se on totta varsinkin tässä ajassa. Elämme ihmiskunnan historiassa nyt ajanjaksoa, jolloin muutokset ovat nopeampia ja suurempia kuin koskaan ennen, sillä yhteiskuntia muokkaavat nyt useat muutosvoimat samanaikaisesti. Ilmastonmuutoksen ja sen johdannaisvaikutukset ulottuvat tulevaisuudessa yhä useammalle elämänalueelle, muuttoliike kiihtyy ja monimuotoistuu, kestävyysvaje rasittaa julkista taloutta ja tekoäly sekä robotisaatio muuttavat globaaleja arvoketjuja. Ne tuovat mukanaan paitsi lisääntyvää vaurautta, myös sosiaalisia ongelmia ja yhteiskunnallisia haasteita.

Vaikka digitalisaatio, teknologian kehitys ja globalisaatio ovat pääsääntöisesti ja ensisijaisesti muutosta kohti parempaa, ei niiden mukanaan tuomia haasteita ole syytä jättää huomiotta. Suomessa paljon puhetta on syntynyt erityisesti työn murroksesta. Siitä puhuttaessa eri keskustelijoilla on usein hieman eri käsitys siitä, mistä ilmiössä tarkalleen on kyse. Laajimmillaan työn murroksessa on kyse suuresta, sukupolvien yli jatkuvasta teknologisesta ja taloudellisesta murroksesta. Vuonna 2017 julkaistun valtioneuvoston tulevaisuusselonteon mukaan kyseessä on kenties Suomen suurin haaste, eikä siihen ole olemassa yhtä selkää ratkaisua. Raportin mukaan työn murroksessa voi murtua kasvun, tuottavuuden ja hyvinvoinnin perinteinen yhteys.

Työn murroksen taustalla on useita muutostrendejä, kuten digitalisaatio, globalisaatio, automatisaatio ja robotisaatio. Murroksen vaikutukset länsimaisiin yhteiskuntiin ovat suuria, sillä työn rooli on keskeinen paitsi julkisen talouden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan, myös monien sosiaalisten rakenteiden näkökulmasta. Monelle työ on vahvasti osa identiteettiä ja vietämme töissä ja sinne matkustaessamme usein suuremman osan elämästämme kuin minkään muun aktiviteetin parissa.

Normaalityösuhteiden aika on ohi

Politiikan areenalla työn murrosta lähestytään usein ensisijaisesti toimeentulon ja työn yhteiskunnallisen merkityksen näkökulmasta. Lisäksi perspektiivi on usein jo tapahtuneissa muutoksissa ja päivänpolttavissa ongelmissa. Se on ymmärrettävää, sillä näillä sektoreilla julkisen vallan rooli on kaikkein vahvin ja äänestäjät harvoin tivaavat kansanedustajaltaan vastauksia esimerkiksi 20 vuoden päästä tapahtuviin asioihin.

Työn murroksen ensikäden vaikutus näkyy kuitenkin erityisesti työnteon sisällöissä, käytännöissä ja organisaatioissa tapahtuvissa muutoksissa. Suhteellisen laaja yhteisymmärrys on siitä, että rutiinitehtävien määrä pienenee entisestään, mutta asiantuntijuuden, luovuuden, innovatiivisuuden ja yhteistyötaitojen merkitys kasvaa. Se lisää joidenkin osaamisalojen ja asiantuntijoiden kysyntää, mutta vähentää toisten, sekä luo tämän lisäksi täysin uusia osaamistarpeita. Organisaatiot taas muodostuvat enemmänkin muuttuvien tarpeiden sanelemiksi väliaikaisiksi rakenteiksi, joiden syntyminen ja kuoleminen teknologiavälitteisesti muuttuu yhä nopeammaksi.

Muutos on monella tapaa jo täällä. Sitran muutaman vuoden takaisen raportin mukaan jo nyt niin sanottujen normaalien työ-

suhteiden ulkopuolella työskentelee yli 800 000 suomalaista, eli yli kolmannes työssäkäyvästä väestöstä. Määräaikaississa työsuhteissa oli raportin tarkasteluajankohtana jopa 350 000 ihmistä ja osa-aikaississa töissä käyviä noin 300 000. Lisäksi noin 160 000 työllistää itsensä, suuri osa yksinyrittäjinä, ja määrä kasvaa edelleen. Toisaalta moni työskentelee edelleen myös hyvin samankaltaisissa työsuhteissa kuin ennen.

Erityisen vahvasti epätyypilliset työsuhteet ovat nuorten arkea. Kun monet nyt eläkkeestä nauttivat tai eläkeikää lähestyvät ovat voineet tehdä jopa koko työuransa yhden työnantajan palveluksessa, on tällainen mahdollisuus nyt työmarkkinoille tulevalle täyttävä utopiaa. Lähes puolet vuokratyöntekijöistä on alle 25-vuotiaita ja on hyvin mahdollista, että vuokratyöstä tulee erityisesti nuorille sääntö eikä poikkeus. Oikeastaan niin on jo käynyt.

Merkitystään ovat viime vuosina kasvattaneet myös erilaiset digivälitteiset työn tekemisen ja teettämisen alustat, eli niin sanottu alustatalous. Alustoista suurinta huomiota ovat Suomessa keränneet yhdysvaltalainen kyydinjakopalvelu Uber sekä kotimainen ruuankuljetukseen keskittyvä Wolt. Palveluiden kautta työskentelevät keskittyvät lähinnä suurimpiin kaupunkeihin. Uberin ja Woltin lisäksi kansainvälisesti merkittäviä työtehtävien välittämisen alustoja ovat esimerkiksi upWork, TaskRabbit ja Amazon Mechanical Turk. Valtavalle Mechanical Turkille työskentelee ihmisiä 200 maasta ja alustan kautta maksettava keskiansio on vain hieman yli euron tunnissa. Kyytipalvelua, ruuankuljetusta tai muuta palvelua alustan kautta tarjoavat ovat Suomessa juridisesti lähes aina yrittäjiä, joten he vastaavat omasta työttömyysurvastaan, eivätkä ole esimerkiksi työehtosopimusten piirissä. Työsopimusta ei alustojen kautta yleensä synny, ainoastaan toimemksiänto asiakkaalta yrittäjälle.

Alustatalousilmiötä ei kuitenkaan ole syytä liioitella. Tilastoja ja tutkimusta aiheesta on vain vähän, eikä Suomessa esimerkiksi

vielä tarkkaan tiedetä, kuinka moni ottaa vastaan toimeksiantoja alustojen kautta. Konsulttitoimisto PwC:n työ- ja elinkeinoministeriölle tekemän raportin mukaan Suomen jakamistalouden arvo vuonna 2016 oli 100 miljoonaa euroa. Raportissaan PwC kuitenkin arvioi luvun kymmenkertaistuvan ja nousevan 1,3 miljardiin euroon vuoteen 2020 mennessä. Myöskään ulkomailla tehtyjen selvitysten mukaan alustatalouden merkitys ei enää ole aivan marginaalinen. Kansainvälisten Crowd Working Survey -selvitysten mukaan Isossa-Britanniassa, Alankomaissa ja Ruotsissa alustataloudeksi luokiteltavaa työtä on tehnyt noin 11-12 prosenttia aikuisväestöstä. Euroopan komission tutkimuksen mukaan Britanniassa aikuisväestöstä 4,3 prosenttia sai vuonna 2017 yli puolet tuloistaan alustojen välityksellä työskentelystä. Vain harvat siis elättävät itsensä ainoastaan alustojen kautta tehtävällä työllä ja usein kyse on pikemminkin lisätyöstä tai esimerkiksi opiskelujen ohessa tehtävästä työstä. Ruotsin tilastojen pohjalta alustojen kautta tehtävän työn voi laskea vuokratyön tapaan “nuorten työksi”. Alustojen kautta työtä hankkivissa 18-24-vuotiaat ovat huomattavan yliedustettuja, samoin 25-34-vuotiaat.

Yleinen trendi on, että työn tekemisestä on tullut yrittäjämäisempää toimintaa yhä useammalle suomalaiselle. Tämän trendin ennustetaan työn murroksen myötä vahvistuvan.

Työ ei katoa, mutta muuttuu

Puhe työpaikkojen katoamisesta, joka työn murrokseen usein liitetään, ei ole länsimaisille yhteiskunnille uutta. Sitä on esiintynyt ainakin 1700-luvulta lähtien. Ihmistyölle on kuitenkin aina löytynyt uusi muoto ja tarve, vaikka se on usein tarkoittanut korkeampia osaamisvaatimuksia ja tuottavuuden kasvua. Esimerkiksi World Economic Forum arvioi, että robotisoinnin myötä 75 miljoonaa työpaikkaa katoaa, mutta samalla voidaan luoda jopa 133 miljoonaa uutta työpaikkaa.

Myöskään aiemmissa työelämän murroksissa itse työ ei usein ole kadonnut, mutta tehtävät ovat. Suurella osalla suomalaisista työnkuva on muuttunut radikaalistikin 2000-luvun ja digitalisaation myötä, sillä osa vanhoista työtehtävistä tehdään nykyään automaationa tai teknologia-avusteisesti, mutta työsuhteen ehdot ja työnantajakin ovat voineet pysyä samana. Kokonaisuutena tämän digitalisaatiokehityksen vaikutus on ollut positiivinen. Kehityksen huomaa helposti monissa palveluammateissa, joissa osa työstä on siirtynyt digitaalisen asioinnin muotoon.

Silti kaikki suuret murrokset työssä ja työelämässä ovat tarkoittaneet myös suuria yhteiskunnallisia murroksia. Ei ole liioiteltua sanoa, että kommunismi (ja sosiaalidemokratia) syntyivät teollisesta vallankumouksesta. Tiedämme hyvin, minkälaisiin yhteiskuntiin näistä ensimmäinen johti. Fasismin taas ajatellaan nousseen maailmanlaajuisesta lamasta ja laajalle levinneestä massatyöttömyydestä, mikä sekään ei ole nykyisessä nopealiik-

keisessä ja globaalissa maailmassa mahdoton tulevaisuuskuva. Jo nyt työn murrosta ja erityisesti teollisuustyöpaikkojen katoamista on ahkerasti paikannettu äärioikeistolaisen ja äärivasemmistolaisen populismin nousun taakse. Todellisuudessa syy-yhteys ei varmasti ole niin suoraviivainen kuin jotkut haluavat ajatella, mutta ei myöskään olematon.

Kuten kaikkeen uuteen ja muuttuvaan, myös työn murrokseen voi suhtautua pelokkaasti ja sisäänpäin käpertyen tai innostuneesti, luottavaisena ja optimistisena. Kehityskulut on syytä ymmärtää ensisijaisesti muutostarpeena. Ei ongelmana, uhkana tai jonain sellaisena, jota pitäisi politiikan keinoin torjua. Kuten teknologian kehitys tähänkin asti, myös työn murroksen taustalla olevat voimat, kuten automatisaatio ja robotisaatio, luovat voittajia ja häviäjiä. Mutta kuten edellisessä luvussa on kuvattu, myös näiden teknologioiden voidaan odottaa luovan huomattavasti enemmän voittajia kuin häviäjiä.

Kun yhä useammat työtehtävät voidaan siirtää tekoälyn ja koneiden tehtäväksi, voidaan yhä useampia asioita tuottaa yhä edullisemmin, mikä tuo ne yhä useamman ihmisen saataville. Länsimaisen kuluttajan näkökulmasta muutos voi joiltain osin olla pieni, mutta tämä sama muutos voi tarkoittaa sadoille miljoonille ihmiselle merkittävää elintason nousua. Kaikille meille taas on merkityksellistä, jos teknologian kehitys muuttaa kulutustottumuksiamme kohti aineetonta kuluttamista ja näin säästää luonnonvaroja, kuten usein on nähtävissä.

Työn murroksessa ei siis ole sen tuomista muutostarpeista huolimatta kyse mistään tuomionpäivän dystopiasta, vaan teknologian, automatisaation ja robotisaation synnyttämästä pitkäkestoisesta kehityksestä. Siinä on pohjimmiltaan kyse uusien asioiden tekemisestä sekä vanhojen asioiden tekemisestä helpommin, paremmin ja tehokkaammin.

Toisin kuin tuomionpäivän ennustukset väittävät, työn murros ei siis suurelle osalle meistä automaattisesti tarkoita työn katoamista tai sen muuttumista vähemmän mielekkääksi, vaan työn luonteen ja sisältöjen muuttumista. Rutiiniluontoiset tehtävät väistyvät, paikkasidonnaisuus vähenee ja hierarkkiset organisaattiorakenteet murentuvat. Sen seurauksena esimerkiksi asiantuntijoina työskentelevät ovat tulevaisuudessa vapaampia ja itsenäisempiä arvottamaan oman elämänsä prioriteetteja. Joidenkin ihmisten kohdalla se voi tarkoittaa lyhyempiä ja tehokkaampia työpäiviä, toisilla vaikka niin sanottua hypertuottavuutta, eli henkilökohtaisen potentiaalin vapautumista täyteen mittaansa. Melko monelle meistä se voi melko nopeastikin tarkoittaa esimerkiksi lisääntyviä mahdollisuuksia päättää itse siitä, missä ja milloin töitä tekee, ja sen seurauksena esimerkiksi lisää aikaa perheen tai muiden läheisten kanssa.

Rakenteiden on muututtava työn mukana

Työn murrosta ei ole syytä vastustaa, mutta sen tuomiin yhteiskunnallisiin muutostarpeisiin on suhtauduttava vakavasti. Yhtenä uhkana on, että työmarkkinoilla tapahtuu jakautuminen kahden eri kerroksen väkeen: niihin, joilla on vakaa työsuhde ja työehtosopimuksen tarjoamaa suojaa sekä niihin, jotka etsivät toimeentulonsa useista epätyypillistä työsuhteista. Heillä ei suomalaisessa yhteiskunnassa juurikaan ole edunvalvojaa – ja jos on, näiden edunvalvojien vääntövoima on kiistatilanteessa olematon verrattuna suuriin ammattiliittoihin. Tilanne on monin paikoin jo nyt läsnä suomalaisilla työmarkkinoilla. Vakituksessa työsuhteessa olevat saavat nauttia työsuhteen tuomasta säännöllisestä palkkatulosta ja tuon tulon pysyvyydestä. Täysin eri tilanteessa ovat vuokratyötä tekevät tai määrä- ja osa-aikaisten työsuhteiden kautta elantoaan keräävät (usein nuoret) työntekijät.

On olennaista ymmärtää, että tämä eriarvoisuus ei synny ensisijaisesti työn tekemisen tavoista ja niiden ominaispiirteistä. Sen sijaan kyse on poliittisin päätöksen synnytetystä sääntelystä, joka kohtelee eri työn tekemisen tapoja – esimerkiksi freelancereitä, vuokratyötä ja vakituista täyspäiväistä työsuhdetta – eri tavalla.

Historiallisesti vakituiset ja täysipäiväiset työsuhteet ovat oikeastaan melko erikoinen ilmiö ja 1900-lukua voidaan pitää työsuhteiden pituuden osalta poikkeuksena, kun perspektiiviä laajennetaan kauemmas historiaan. Esimerkiksi talous- ja sosiaalhistorian dosentti Aarne Mattila arvioi Helsingin Sanomiin kirjoittamassaan tekstissä, että epävakaiden ansioiden varassa elävien yhteiskunnallinen asema on heikko, koska nykyinen työ- ja sosiaalioikeus rakennettiin vakinaisten työsuhteiden olettan

varaana aikana, jolloin tällaisten työsuhteiden osuus oli poikkeuksellisen suuri. Esimerkkejä ei ole vaikea löytää: korkea kynnys työsuhteen päättämiseen, määräaikaisten työsuhteiden tiukka sääntely, työehtosopimusten yleissitovuus ja monet nimenomaan työsuhteessa oleva työntekijää suojaavaa mekanismeit ovat iskostuneet syvälle suomalaisen yhteiskunnan rakenteisiin. Harva mekanismi puolestaan suojaa ihmisten mahdollisuuksia työllistyä tai freelancereita ja keikkatyöläisiä epävarman arjen keskellä. Tilanteen voi ymmärtää kahdella tavalla. Joko niin, että ensimmäisen ryhmän työsuhteturva on työn murroksen oloihin liian vahva, tai niin, että jälkimmäisen ryhmän turva on kestäättömän heikko. Molemmat näkemykset ovat osin totta.

Aarne Mattilan mukaan varsinkin aika sotien päättymisestä 1990-luvun lamaan oli teollisuustyöntekijän ja valkokauluskeskiluokan kulta-aikaa. Historiallisesti kuvaavampi taas on hänen mukaansa ”raamatullinen työvoimamarkkina”, jossa miesjoukko odottelee torin laidalla tarjouksia päivätyöstä. Tämä on usein myös kuvaelma, joka työn tulevaisuuteen liitetään: freelance-työ lisääntyy, organisaatioiden raja-aidat murtuvat ja kontrollia sekä koordinoitua korostavista hierarkioista siirrytään kohti itseorganisoituvien työntekijöiden muodostamia yhteisöjä. Vaikka tämän kuvauksen liittäminen torin laidalla notkuvaan miesjoukkoon on melko huojuva aasinsilta, on kyse peruselementeiltään samasta asiasta. Esimerkiksi alustataloutta tutkineiden raporttien mukaan alustojen kautta tehtävää työtä leimaa koulutukseen suhteutettuna matala tulotaso ja täysin korvauksetta tehtävän työn suuri määrä.

Työn murros ei ole työelämän koko kuva

Muutosta ei ole syytä liioitella. Freelancerjoukko digitaalisen torin laidalla työtä odottamassa ei ole tulevaisuuden työmarkkinoiden koko kuva. Ylipäätään työn sisältöjen tulevaisuutta koskevat arviot tarkastelevat usein erityisesti asiantuntija- ja tietotyön sisältöä. Muutokset ovat eri aloilla erilaisia eivätkä ne myöskään tapahdu heti ja kaikilla aloilla samanaikaisesti. Tästä huolimatta muutos on, jos ei nyt aivan vääjäämätön, niin ainakin äärimmäisen todennäköinen.

Vaikka tulevaisuutta on vaikea ennustaa, juuri nyt enemmistöllä palkansaajista menee Suomessa yhtä hyvin tai paremmin kuin ennenkin. Monen kohdalla pelot ja epävarmuudet ovat suurempia mihin todellisuus antaisi aihetta. Näitä ruokkivat muun muassa uutisointi eri prosenttien todennäköisyydellä katoavista ammateista sekä rajat ylittävä tiedonvälitys, joka tuo myös Suomeen uutiset monen Euroopan maan hälyttävistä nuoristyöttömyyslukuista, keskiluokan ahdingosta, heikosta palkka-kehityksestä tai esimerkiksi yhdysvaltaisten nuorten valtavista velkataakoista. Kehitys on monesti huolestuttavaa, mutta se ei aina koske Suomea.

Suomella maana on monella tapaa erinomaiset edellytykset pärjätä teknologian ja työn murroksessa. Olemme osa kehittyviä EU:n sisämarkkinoita, digitaalinen infrastruktuurimme on hyvällä tasolla, kansalaisten digitaaliset valmiutemme ovat Euroopan parhaat ja ICT-ammattilaisia Suomessa on eniten Euroopassa suhteessa työvoimaan. Muun muassa siksi meillä on kaikki syy luottaa siihen, että tulevakin teknologian kehitys ja sen yhtenä keskeisenä seurauksena näkyvä työn murros johtaa lisääntyneeseen hyvinvointiin myös meillä.

Työn murros ja työn muuttuminen ”yrittäjämäisemmäksi” asettaa kuitenkin suomalaiselle yhteiskunnalle uusia haasteita, jotka ulottuvat työmarkkinoilta aina peruskouluun asti. Yrittäjämäiseen työelämään pitäisi yksilötasolla pystyä valmistautumaan ja valmistamaan. Muuttuvan työelämän tarpeisiin on kuitenkin vaikea kehitellä ratkaisuja vain yleisten tilastojen pohjalta, sillä työurat ja tarinat ovat yhä yksilöllisempiä. Tarvitsemme pikemminkin yksilöllisempää ohjausta ja tukea niille, jotka eivät uudessa työmarkkinoiden todellisuudessa pärjää.

Osalle sekään ei todennäköisesti riitä. Kaikkein heikoimmasa asemassa työmarkkinoilla ovat jo nyt ne, jotka eivät pääse töihin lainkaan. Elinkeinoelämän valtuuskunnan toissa vuonna julkaiseman analyysin mukaan Suomessa on liki 80 000 parhaassa työiässä olevaa miestä, jotka ovat käytännössä pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolella. Suomessa parhaassa työiässä olevien miesten työllisyysaste oli vuonna 2017 Kreikan, Italian ja Espanjan jälkeen OECD-maiden neljänneksi alin. Näissä maissa niin sanotun harmaan työllisyyden osuus miesten työllisyydestä

on lisäksi kansainvälisen työjärjestö ILO:n arvion mukaan Suomea selvästi korkeampi. Voi olla, että tämän huomioiminen ti-puttaisi meidät koko tilaston viimeiseksi.

EVA:n mukaan valtaosa näistä 80 000 miehestä on lopettanut työnhaun ja työmarkkinoille pyrkimisen lähes kokonaan. Yhtä syytä ilmiöön ei ole, mutta analyysin mukaan miesten työllisyysongelmien keskeisin selittäjä on kiihtyvä talouden ja työelämän rakennemuutos. Etenkin teollisuustyöpaikkojen määrä on vähentynyt, kun toimialarakenne on muuttunut. Työttömäksi on raportin mukaan siirtynyt paljon suorittavaa työtä tekeviä miehiä, joilla ei ole juuri peruskoulun jälkeistä koulutusta tai muuta sellaista osaamista, joka pitäisi heidät työmarkkinoilla.

Näitä ihmisiä kohtaa aito vaara jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle pysyvästi, eräänlainen ”taloudellisen arvon menettäminen”, kuten joskus sanotaan. Termi henkii melko vastenmielisellä tavalla ajatusta ihmisarvon ja ihmisen taloudellisen tuottavuuden välisestä yhteydestä. Samalla se kuitenkin kuvaa hyvin sitä ilmiötä, että työn murroksen ja sen aikoihin sopimattomien yhteiskunnallisten rakenteiden seurauksena meille on muodostumassa ihmisryhmiä, joilla ei ole sellaisia taitoja, joille olisi työmarkkinoilla kysyntää. Puutteellisen osaamisen seurauksena heillä on lähes olemattomat mahdollisuudet työllistyä tavanomaisilla työehdoilla. Jos ratkaisua näiden ihmisen tilanteeseen ei löydetä, ovat he vaarassa ajautua työmarkkinoiden lisäksi yhteiskunnan ulkopuolelle. Lisäksi, koska inhimillisessä yhteiskunnassa ketään ei jätetä oman onnensa nojaan, tulee heidän elämisensä lopulta työssäkäyvien maksettavaksi. Näistä ensimmäinen on vakava inhimillinen ja yhteiskunnallinen ongelma, toinen merkittävä haaste julkisen talouden kestävyydelle.

Työelämän sääntely on jäänyt jälkeen

Työn murroksen seurauksena kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneet ovat ryhmä, josta modernin oikeiston tulisi kantaa suurta huolta. Ongelman ajatellaan koskevan monesti miehiä, mutta se ei koske yksinomaan miehiä. Kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella olevat ja yhteiskunnan marginaaleihin jäävät ihmiset ovat usein vailla puolustajaa julkisessa keskustelussa. Moderni oikeisto olisi siihen erinomaisessa asemassa, sillä meiltä puuttuu institutionaalinen linkki ammattiliittoihin, joka vaikeuttaa poliittisen vasemmiston reagointia ongelmaan. Vahvat ammattiliitot suojelevat jäseniään ja heidän työsuhdeturvaansa, mutta harva liitoista on valmis keskusteluun siitä, mitä tuon työsuhdeturvan kääntöpuolella on.

Osa ekonomisteista on varsin osuvasti sanonut, että liian korkeat minimipalkat syrjäyttävät ihmisiä työmarkkinoilta. Jos henkilön työpanoksen arvo on pienempi kuin jonkin alan yleissitovan työehtosopimuksen salliva minimipalkka, jää kyseinen henkilö kokonaan ilman työtä. Kun useilla aloilla palkat ovat tästä näkökulmasta liian korkeita, on yhä useamman vaikea päästä kiinni työnsyrjään. Ongelma koskee erityisesti työuransa alussa olevia nuoria, joiden syrjäytymisestä on muodostumassa suuri yhteiskunnallinen ongelma.

Liian tiukka työsuhdeturva taas nostaa työllistämisen kynnyksiä pienissä yrityksissä, joihin yhä suurempi osa uusista työpaikoista syntyy. Työpaikkoja voisi syntyä enemmän, jos työllistämisen riskit olisivat pienempiä. Henkilökohtaiseen työsuoritukseen perus-

tuvan irtisanomisen korkea kynnys myös estää kiertoa työmarkkinoilla ja nuorempien työntekijöiden pääsyä kiinni osaamistaan vastaaviin tehtäviin. Liian usein yhteiskunnallisessa päätöksenteossa *työntekijät* voittavat ja *työntekijäksi* pyrkivät häviävät.

Näiden faktojen myötä olisi monella tapaa houkuttelevaa ajatella, että ongelmaan löytyy yksinkertaisia ja tehokkaita ratkaisuja, kuten työehtosopimusten yleissitovuuden poistaminen tai irtisanomisen helpottaminen. Niitä ehdottavan on hyvä muistaa, että edellä kuvatut ongelmat eivät ole työmarkkinoiden koko kuva. Työmarkkinat, joilla palkat muodostuisivat vapaasti työntekijän ja työnantajan välisessä vaihdannassa, on parhaimmillaan utopia. Huonoimmillaan se on paluuta sellaiseen maailmaan, jossa epävarmuus on suurempaa, tuottavuus heikompaa ja ihmisten pahoinvointi yleisempää. Suuri osa ihmisistä työskentelee edelleen työsuhteissa, joissa työnantajien ja työntekijöiden välillä kollektiivisesti neuvotellut minimiehdot ovat molempien etu.

Tämä ei silti tarkoita, ettei muutoksia tarvittaisi. On täysin kestäväntöntä, että suomalainen jäykkä palkanmuodostus ei ota huomioon paikallisia olosuhteita tai inhimillistä seikkoja, joiden myötä tuottavuus voi olla heikompaa. Monen oikeustajuun ei mahdu se, että valta työelämän pelisäännöistä on monelta osin ulkoistettu työmarkkinaosapuolille eikä yritys tai työntekijä käytännössä voi itse päättää, haluaako se olla osa tätä järjestelmää. Paikallista sopimista on yritetty kokoomuksen toimesta edistää jo pitkään, mutta samanmielisten poliittisten kumppanien puuttuessa askeleet ovat olleet hitaita ja monesti liian lyhyitä.

Usean tulonlähteen tulevaisuus

Minkälaisilla toimenpiteillä työn murrokseen sitten pitäisi varautua? Ja miten modernin oikeiston siihen pitäisi suhtautua?

Ensinnäkin on huomattava, että yksi työn murroksen olennaisista muutoksista on tulojen muodostuminen tulevaisuudessa yhä useamman työikäisen kohdalla useasta lähteestä. Näistä monet – jopa kaikki – voivat olla epävarmoja ja ajoittaisia. Se asettaa nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme täysin uudenlaisten haasteiden eteen. Ongelma syntyy, kun säännöllistä ansiotyötä normaalitilana kohteleva järjestelmämme joutuu uuden todellisuuden eteen, jossa tällainen työ muodostaa sen kokonaismäärästä yhä pienemmän osan.

Tulonlähteiden monimuotoistuessaa on tarpeen luoda sellaista minimitasoa sosiaaliturvaa, joka ihmisen toimeentulon jäädessä tietyn rajan alle tukee tällaista ihmistä automaationa, eli ilman monimutkaisia hakemusprosesseja ja mahdollisimman nopeasti. Perustuloon liittyy perustavanlaatuisia oikeudenmukaisuus- ja kustannusongelmia, mutta sosiaaliturvan yksinkertaistaminen ja joustavien siirtymien parempi mahdollistaminen muuttuu vuosi vuodelta välttämättömämmäksi.

Tulevaisuuden työntekijä ei välttämättä edes itse tiedä, onko hän kussakin hetkessä yrittäjä, pätkätyöläinen, itsensä työllistäjä vai sivutöitä oman toimen ohessa tekevä. Siksi myös sosiaaliturvan tulee olla yleinen ja mahdollistaa yhtäaikaista palkansaajana ja yrittäjänä toimimista sekä tulojen joustava yhdisteleminen.

Ajatukset perustulosta maltillisen oikeiston on syytä torpata, mutta tarvetta järjestelmän kokonaisvaltaiseen uudistamiseen ei. Yksi jatkotyön pohjaksi soveltuva malli olisi Suomen oloihin suunniteltu sosiaaliturvatili. Idea ei ole utopistinen, vaan sosiaaliturvatilijä on maailmalla jo nähty ja sellaisia on Suomeen aiemminkin ehdotettu. Tähän kategoriaan voidaan laskea myös kansanedustaja Elina Lepomäen hahmottelema perustili. Puhuttaen ylätasolla puhuttaessa sosiaaliturvatilit istuvat maltillisen oikeiston ajatteluun esimerkiksi perustuloa paremmin, sillä ne jättävät myös yksilölle vastuuta omasta toimeentulostaan, ja pitävät kiinni kaikille taattavasta minimiturvasta.

Lyhyellä tähtäimellä realistisinta on todennäköisesti lähinnä joidenkin etuuksien yhdistely ja järjestelmän sekä siihen liittyvien hallinnon prosessien selkeyttäminen. Sosiaaliturvan uudistamisesta ei ole syytä tehdä valtavaa sote-uudistuksen kaltaista mammuttia, joka on jo useasti kaatunut omaan mahdottomuuteensa – siis pitkälti siihen, että liian paljon on yritetty tehdä kerralla ja liian lyhyessä ajassa. Taustalla ovat olleet poliittikkojen virheelliset lupaukset suurista kokonaisuudistuksista, kun tarve olisi ollut ja on edelleen pikemminkin asteittaiselle kehitykselle. Sote-uudistuksen kohdalla tuo kehitys lähtee parhaiten liikkeelle kuntien ja kaupunkien omista tarpeista, kun sosiaaliturvan kohdalla ensimmäinen askel uudistuksen

toteuttamisessa ovat esimerkiksi tulorekisterin kaltaiset hallinnon uudistukset. Tällaiset uudistukset mahdollistavat ajantasaisempien tulotietojen keräämisen sekä siirtymän kohti niiden varaan rakentuvaa joustavampaa ja ketterämpää sosiaaliturvajärjestelmää. Hallinnon kehittäminen on hidasta ja poliittisen päivittäisjulkisuuden näkökulmasta totaalisen mielenkiinnostonta. Tämä hidas pohjatyö on kuitenkin välttämätöntä, jos haluamme onnistua sosiaaliturvajärjestelmän uudistamisessa, joka on yhteiskunnalliselta kokoluokaltaan vähintään monesti möhlytyn sote-uudistuksen veroinen haaste.

Uuden oppimisesta uusi normaali

Toinen politiikan agendalle nouseva – tai oikeastaan siellä vahvasti jo oleva – muutostarve liittyy jo edellä kuvailtuihin työelämän pelisääntöihin. Kun työnantajan rooli yhä useammin hämärtyy ja organisaatiot ovat väliaikaisia, voidaan jopa sanoa, että ”tulevaisuus on työnantajan”. Se luo merkittävän muutospaineen yhteiskunnan rakenteisiin, joita on luotu nimenomaan työntekijän ja työnantajan suhdetta määrittelemään ja työntekijää suojaamaan. Mikä on ay-liikkeen rooli tulevaisuudessa? Miten työelämän lainsäädäntöä on muutettava? Jo tulevan vuosikymmenen aikana joudumme määrittelemään työn käsitettä ja sen merkitystä uudelleen. Saman uudelleenmäärittelyn kohteeksi on välttämätöntä asettaa myös koko toimeentulon turva sekä työelämää koskeva sääntely. Tehtävä

on haastava, sillä säännöllinen palkkatyö ei katoa, mutta se saa rinnalleen yhä moninaisempia työskentelyn muotoja.

Työelämän lainsäädäntöä uudistettaessa johtavana tavoitteena tulisi olla teknologisen kehityksen ja työn murroksen tuomien hyötyjen täysimääräinen hyödyntäminen. Lisäksi tavoitteena tulee olla uudenlaisten turvaverkkojen luominen niille, jotka sitä muuttuneessa todellisuudessa kaikkein eniten tarvitsevat. Näitä ovat erityisesti freelancerit, pienyrittäjät ja muut yrittäjämäisen toimeentulonsa useista lähteistä keräävät. Työehtojen heikentämistä ei tule mieltää tämän uudistustyön tavoitteeksi, mutta on tosiasia, että osa vakituisten työsuhteiden kulta-aikana 1900-luvulla syntyneestä lainsäädännöstä ei enää sovellu työn murroksen jälkeiseen työelämään. Näitä rakenteita on syytä uskaltaa purkaa, mutta samalla pitää kiinni eri yhteiskunnan ryhmien tasavertaisesta kohtelusta ja uusien, muuttuvaan maailmaan paremmin sopivien turvaverkkojen rakentamisesta.

Sosiaaliturvan ja työelämän pelisääntöjen lisäksi tekoälyn yleistymisen sekä siitä seuraava osaamisvaatimusten muutos vaatii paljon koko koulutusjärjestelmältämme. Aika, jolloin menttiin kouluun, opiskeltiin tutkinnot ja jatkettiin sen jälkeen vuosikymmeniksi työelämään, on auttamatta ohi. Nimenomaan osaaminen ja koulutus ovat yksilölle keskeisin keino työn murroksessa pärjäämiseen. Puhutaan niin sanotusta elinikäisestä tai jatkuvasta oppimisesta, jonka pitäisi jatkua läpi koko työuran. Työn ohessa, sen osana ja ajoittain täyspäiväisesti, jolloin työ saa hetkeksi väistyä. Olennaista on, että osaamista päivitetään, sillä se vanhenee tulevaisuudessa aiempaa nopeammin.

Jatkuvalla oppimisella pohjan luo koulutusjärjestelmä, joka tarjoaa hyvät perustaidot sekä opettaa oppimaan ja omaksumaan jatkuvasti uutta. Tulevaisuuden monimutkaisemmilla ja

muuttuvilla työmarkkinoilla tärkeintä on varmistaa siellä pärjäämisen taidot. Näitä ovat muun muassa vuorovaikutus, uuden oppiminen, joustavuus, uteliaisuus, kriittinen ajattelu sekä itsensä johtamisen ja kansainvälisyyden taidot. Samalla ei ole syytä väheksyä myöskään ajantasaisen substanssiosaamisen kasvavaa tarvetta.

Kyseessä on vuosikymmeniin suurin koulutusjärjestelmäämme koskeva muutostarve, sillä pohjimmiltaan työn murros vaatii meitä hylkäämään syvään iskostuneen ajattelutavan, jossa koulutus on elämän tiettyihin vaiheisiin sijoittuva kertainvestointi. Sen sijaan tarvitaan yksilöllisempiä opiskelupolkuja ja koulutusta, jota on tarjolla läpi koko ihmisen elämän. Järjestelmän keskiöön on asetettava osaaminen, ei tutkintonimikkeet. Tätä kohti otettiin selkeitä askeleita edellisellä hallituskaudella, mutta työ on monelta osin vasta alussa.

Kolmen ytimen vastaus

Modernin oikeiston vastaus työn murroksen tuomiin haasteisiin on siis jaettavissa ytimeltään kolmeen.

Ensinnäkin meidän on myös tämän haasteen kohdalla luotettava ihmisiin ja heidän kykyihinsä oppia uutta. On ajateltava, että jatkuva oppiminen ja muuttuvan maailman tarpeisiin vastaavat koulutuspanostukset ovat sellaista julkisen rahan käyttöä, jolla kaikkein parhaiten valmistetaan yhteiskuntaa muutokseen. Suomi ja suomalaiset pärjäävät osaamisella, ja osaavat ihmiset luovat lisää hyvinvointia, mistä myös työn murroksessa on kyse.

Nämä toimenpiteet maksavat. Esimerkiksi jatkuvasta oppimisesta aiheutuvien kustannusten jakautuminen on niin sanottu miljardien eurojen kysymys. Kuka maksaa kouluttautumisen laskun? Työntekijä, veronmaksajat vai työnantaja? Todennäköistä on, että ei kukaan yksin, vaan kaikki jollain tapaa yhdessä. Selvää on, että ei ole mahdollista pelkästään julkisrahoitteisesti vastata jatkuvan oppimisen haasteeseen, eikä se myöskään olisi järkevää tai perusteltua. Kun tällainen kuluerä kuitenkin näyttää tulevaisuuden työmarkkinoilla välttämättömältä, on siihen sekä ihmisten itsensä että julkisen vallan uskallettava suunnata tarvittavat panokset. Rajallisten resurssien maailmassa se tarkoittaa myös poisvalintoja.

Jatkuvan oppimisen lisäksi modernin oikeiston on sosiaaliturvan uudistamisessa katsottava tulevaa vaalikautta pidemmälle. On pyrittävä välttämään epärealistisia lupauksia nopeista kokonaisuudistuksista, mutta silti uskallettava tarjota näkökulmia siitä, miltä tulevaisuuden sosiaaliturvan pitäisi Suomessa näyttää.

Mainitsimme erikseen Elina Lepomäen perustili-mallin, sillä se on niitä harvoja suomalaisessa poliittisessa keskustelussa esitettyjä hahmotelmia, joka on pyrkinyt löytämään tasapainon työn murroksen tuomien muutostarpeiden, julkisen talouden budjet-tirajoitteen ja sellaisten tulonsiirtojen välille, jotka ovat länsimai-
sessa hyvinvointiyhteiskunnassa välttämättömiä jokaisen ihmis-
arvoisen elämän takaamiseksi. Tätä ajatustyötä kokoomuksen
on nyt oppositiossa syytä jatkaa ja terävöittää. Siinä ei riitä vain
joidenkin nykyisten tukien yhdistely ja asteittaisen kehityksen
tukeminen, joka on todennäköisesti esimerkiksi hallituspolitiin
kan arkea. Sen sijaan kokoomuksen on kyettävä maalaamaan
suomalaisille kokonaisvaltainen kuva siitä, minkälaista muutos-
turvaa haluamme tulevaisuuden sirpaloituvilla työmarkkinoilla
heille taata.

Kolmanneksi katse pitää suunnata työelämän sääntelyyn ja
sen soveltumiseen sellaiseen aikaan, jolloin täyspäiväiset vakitui-
set työsuhteet alkavat olla säännön sijaan poikkeus. Muutostarve
on tältä osin samankaltainen kuin sosiaaliturvan kohdalla.

Muutostarpeiden keskellä on tärkeä muistaa myös se, että
myös työn murroksessa on kyse edistyksestä ja perusluonteel-
taan hyvästä ja positiivisesta asiasta. Poliittisena viestinä se voi
olla ajoittain hankala, sillä työn murros tarkoittaa monelle lisään-
tyvää epävarmuutta, mutta politiikan tavoitteena se on kestävä.
Työn murroksen vaatimissa toimenpiteissä ei ole kyse työn mur-
roksen torjumisesta, vaan sen lieveilmiöiden huomioimisesta ta-
valla, joka rakentaa hyvää ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

Modernin oikeiston tulee suhtautua työn murrokseen ennakoluulottomasti. Yhteiskunnan rakenteet, kuten sosiaaliturva, koulutusjärjestelmä ja työelämän lainsäädäntö on uudistettava vastaamaan 2020- ja 2030-luvun haasteisiin.

SUOMALAINEN YHTEISKUNTA ELÄÄ YLI VAROJENSA

Budjettialijäämät paisuvat, kestävyys-
vaje pahenee ja syntyvyys on matalalla.
Talouden keskeiset indikaattorit osoitta-
vat väärään suuntaan. Miten toistamme
Suomen 1900-luvun menestystarinan
2000-luvulla?

Vielä 2000-luvun alussa Suomen talouden näkymät olivat hyvät. Kun 1900-luvun alussa asukasta kohti laskettu bruttokansantuote oli Suomessa vain puolet Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian vastaavasta, oli Suomi 2000-luvulle tultaessa noussut köyhästä maatalousyhteiskunnasta maailman vauraimpien maiden joukkoon. Myös monet talouden keskeiset mittarit kehittyivät edelleen suotuisasti. Julkisen talouden suhde bruttokansantuotteeseen laski aina finanssikriisin alkuun vuoteen 2009 saakka ja Suomen julkisen talouden rahoitusasema oli vuonna 2009 yksi EU:n ja euro maiden vahvimmista. Valtion budjetissa määrärahojen kokonaisarvo kasvoi 35,3 miljardista vuonna 2002 jopa 45,5 miljardiin euroon vuonna 2008.

Vielä vuoden 2007 eduskuntavaalien alla yksi suurimmista poliittisista keskusteluista puolueiden välillä koski julkisen talouden jakovaraa – toisin sanoen sitä, paljonko menoja voidaan lisätä ja veroja keventää. Silloinen pääministeri Matti Vanhanen totesi keväällä 2007, että valtiontaloudessa on jopa viiden miljardin euron jakovara. Päättäjien lausuntoja ei ole mielekästä irrottaa yksittäisinä asiayhteydestään, mutta puolueiden puheenjohtajien ja hallituksen keskeisten ministerien lausunnot kuvaavat hyvin sitä, miten valtavan erilaisessa tilanteessa Suomen taloudessa elettiin vain reilu kymmenen vuotta sitten. Talouskasvun ja julkisen ta-

louden rahoitusaseman vahvistumisen odotettiin edelleen jatkuvan hyvänä. Toisin kuitenkin kävi.

Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi iski rajusti paitsi maailmantalouteen, myös koko euroalueelle ja Suomeen. Vuonna 2009 Suomen bruttokansantuote supistui yhden vuoden aikana yli kahdeksalla prosentilla. Valtion velanotto kääntyi rajuun kasvuun ja päättyi lopulta yli 10 miljardiin euroon. Julkiseen talouteen syntyi rakenteellista alijäämää. Vuodesta 2008 tähän vuoteen verrattuna valtion velan määrä on yli kaksinkertaistunut lähes 110 miljardiin euroon.

Suomi kärsi finanssikriisin jättämästä varjosta pitkään. Bruttokansantuotteen pudotus vuonna 2009 oli niin raju ja talouskasvu finanssikriisin jälkeen niin heikkoa, että BKT:n taso nousi kriisiä edeltäneelle tasolle vasta vuonna 2018. Suomen talouden kasvu lähti kiihtymään vasta vuoden 2016 jälkipuoliskolla, eli varsin myöhään moneen muuhun läntisen Euroopan maahan verrattuna. Suomen Pankin ekonomistit Lauri Vilmi ja Petri Mäki-Fränki ovat arvioineet, että Suomen talouden taantumisen taustalla oli vientisektorimme romahtaminen finanssikriisin myötä, jolloin talouskasvu nojasi vahvasti yksityisen kulutuksen varaan.

Porvarihallituksen perintö

Viimeisen parin vuoden aikana Suomen talouden näkymät ovat olleet valoisat. Julkisen talouden tila on parantunut ja valtion velanotto supistui vuonna 2019 kahden miljardin euron tasolle. Suomi kykeni lyhentämään valtionvelkaansa viime vuonna ensimmäistä kertaa kymmeneen vuoteen, kun Valtiokonttori jätti nostamatta vuoden loppuun suunnitellun lainaerän paremman maksuvalmiusaseman takia. Vuosi 2018 jää historiaan vuotena, jolloin valtionvelkaa todellisuudessa lyhennettiin 900 miljoonalla eurolla.

Keskustasta, kokoomuksesta sekä perussuomalaisista ja myöhemmin sinisistä koostunut Juha Sipilän porvarihallitus vaikutti talous- ja työllisyyspolitiikallaan merkittävästi Suomen talouden suunnan kääntöön. Hallitus sopeutti julkisen talouden meno- ja neljällä miljardilla eurolla, toteutti lukuisia työllisyyttä lisääviä uudistuksia ja tuki veropolitiikalla työnteon kannustimien parantamista. Neljän vuoden aikana työn verotusta kevennettiin 1,4 miljardilla eurolla, jolla paitsi kompensointiin kilpailukyky sopimuksesta johtuvia maksumuutoksia palkansaajille, myös jatkettiin työn verotuksen keventämistä erityisesti työtulovähennystä kasvattamalla. Sipilän ajamalla ja yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa toteuttamalla kilpailukyky sopimuksella on kiistanalainen maine, mutta sopimus tuki Suomen kustannuskilpailukykyyn vahvistumista ja työllisyyden kasvua. Sipilän hallituksen aikana julkisen talouden tila vahvistui, valtion lainanotto pysähtyi väliaikaisesti vuonna 2018 ja työllisyysaste nousi yli 72 prosentin, jossa se on ollut viimeksi ennen 1990-luvun lamaa.

Eduskunta on kiistellyt siitä, paljonko kiitosta Suomen vahvoista talouden näkymistä voidaan antaa maan hallitukselle ja paljonko kyse on globaalin talouden kasvunäkymistä, jotka ovat tukeneet vientivetoisen taloutemme kasvua. Sipilän hallituksen aikaan op-

positiossa istunut SDP korosti näkemystä, että maan hallitus sai kiittää parantuneesta suhdanteesta kansainvälisen talouden vetoapua. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla taas julkaisi syksyllä 2018 arvionsa siitä, että hallituksen toteuttamien työllisyys- ja rakennetoimien vaikutus työllisyyteen oli noin 34 000–56 000 työllistä. Edellisen hallituksen ajama kilpailukyky sopimus ja työn tarjontaa lisänneet uudistukset tukivat Etlan raportin mukaan kasvua merkittävästi ja toivat noin puolet hallituskaudella toteutuneesta runsaan sadan tuhannen työpaikan lisäyksestä. Etla korjasi arviotaan sittemmin hieman alaspäin, mutta totesi, että edellisen hallituksen politiikkatoimien vaikutus voi silti hyvinkin yltää puoleen toteutuneesta työllisyyden lisäyksestä.

Sipilän porvarihallituksen työllisyyspolitiikalla oli tutkitusti merkittävä vaikutus julkisen talouden vahvistumiseen. Työllisyyden merkitys julkisen talouden vahvistamisessa on olennainen, sillä eri arvioiden mukaan yhden prosenttiyksikön vaikutus työllisyysasteessa merkitsee julkisen talouden vahvistumista kokonaisuudessaan noin miljardilla.

Jakovarasta kestävyysvajeeseen

Ennusteet Suomen julkisen talouden tulevaisuudesta ovat kuitenkin huolestuttavia. Talouskasvu on hiipumassa alle prosentin tason tulevina vuosina ja työllisyyden kasvu on taittumassa. Valtion velanotto kääntyi tänä vuonna uudelleen nousuun ja julkisen talouden rakenteellinen alijäämä kasvaa. Julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen on kasvanut vuosina 2009-2015 jopa 30 prosenttiyksiköllä. Ensimmäistä kertaa Suomi on matkalla kohti heikompaa suhdannetta ja mahdollista taantumaa ilman julkiseen talouteen kerättyjä puskureita. Vaikka monet keskeiset mittarit ovat viime vuosina osoittaneet oikeaan suuntaan ja julkinen talous on vahvistunut nopeasti, on Suomi selviytynyt noususuhdanteesta korkeintaan välttävällä tavalla. Julkiseen talouteen pitäisi juuri nyt kerryttää puskuria tulevaa matalan kasvun aikaa varten, mutta noususuhdanteen huipulla Suomi ottaa edelleen uutta velkaa yli kaksi miljardia euroa.

Vaikka Suomen julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen on EU:n keskitasoa, on ”käyttötaloutemme” kehnossa kunnossa. Olemme eläneet velaksi koko finanssikriisin jälkeisen ajan. Käytännössä kyse on siitä, että julkiset menomme ylittävät pysyvästi tulomme. Menot kasvavat nopeasti väestömme ikääntyessä ja työikään tulevat ikäluokat ovat huomattavan pieniä verrattuna kasvavaan huollettavien määrään nähden. Kykymme maksaa kasvavaa velkataakkaa pois on heikko.

Kun tätä kirjaa on kirjoitettu, Antti Rinteen hallitus on ollut vallassa noin puoli vuotta. Juha Sipilän porvarihallituksen seuraajaksi Suomeen syntyi vasemmistolainen kansanrintamahallitus, johon myös vaalitappion kärsinyt keskusta lähti. Eduskuntakusteluissa monet SDP:n kansanedustajat ovat korostaneet Rin-

teen hallituksen mukanaan tuomaa suunnanmuutosta. Taustalla on luonnollinen tarve korostaa SDP:n äänestäjille politiikan muutosta, jonka puolue on nyt valtaan päästyään saanut aikaan. On ilmeistä, että Rinteen hallituksen talouspolitiikka on linjaltaan perustavanlaatuisesti erilaista kuin mitä edellisen porvarihallituksen, mutta muutoksen suunta on huolestuttava. Keskustan kansanedustajat ex-pääministeri Juha Sipilää myöten ovat yrittäneet korostaa Rinteen hallituksen “jatkavan Sipilän hallituksen viitoittamalla tiellä”, vaikka tätä yhteyttä on vaikea löytää. Sipilän hallituksen talouspolitiikan tavoitteet oli ankkuroitu tiukkaan budjettikuriin ja menosopeutukseen, kokonaisveroasteen kääntämiseen laskuun sekä työllisyys- ja rakennetoimiin, jotka lisäsivät työllisyyttä. Kaikki sopeutustoimet päätettiin tehdä menoja leikkaamalla, ei verotusta kiristämällä.

Rinteen hallituksen talouspolitiikassa nurkkapultit on vaihdettu. Pysyviä menoja lisätään vaalikauden aikana yli miljardilla eurolla ja valtaosa uusista menoista rahoitetaan verotusta kiristämällä. Kokonaisveroaste kääntyy uudelleen kasvuun. Hallitus tavoittelee 75 prosentin työllisyysastetta ja 60 000 uutta työllistä, mutta keinoista päättäminen on siirretty hallitusohjelmaneuvoiteluista kolmikantapöytään. Hallituksen tavoitteena on saada julkinen talous tasapainoon vuoteen 2023 mennessä, mutta tavoite on riippuvainen työllisyyden kehityksestä.

Oma kysymyksensä on se, mitä Rinteen hallitus kykenee päättämään saavuttaakseen työllisyystavoitteen. Työttömyys on laskenut nopeasti viime vuosina ja lähestyy jo rakenteellista työttömyyttä. Korkean työllisyysasteen saavuttaminen edellyttää siten myös rakennetoimia, jotka ovat poliittisesti herkkiä ja työmarkkinaosapuolille vaikeasti hyväksyttäviä. Ei ole kovin todennäköistä, että työmarkkinajohtajat näyttäisivät työministerille vihreää valoa esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrasta-

misessa, eläkeputken lakkauttamisessa tai paikallisen sopimisen laajentamisessa. Hallitus tulee ennemmin tai myöhemmin tilanteeseen, jossa sen on päätettävä, hylkääkö se asettamansa työllisyystavoitteen ja sen myötä myös julkisen talouden tasapainotavoitteen, koska työmarkkinajärjestöt eivät hyväksy riittävästi työllisyystoimia. Toinen ja todennäköisempi vaihtoehto lienee se, että hallitus laskee työllisyystavoitettaan, koska se ei pysty eikä myöskään halua ohittaa kolmikan tavalmistelua. Se on varmaa, että hallituksen mainostamalla palkkatuen lisäämisellä ei luoda 60 000 uutta työpaikkaa Suomeen.

Toiveet ja todellisuus eivät kohtaa

Rinteen hallituksella on asettamiinsa tavoitteisiin pitkä matka. Valtiovarainministeriön julkisen talouden arviossa valtio ja kunnat ovat 4,6 miljardia alijäämäisiä vuonna 2023. Myös kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja Euroopan komissio ovat esittäneet kriittisiä arvioita Rinteen hallituksen talouspolitiikasta. Hallituksen asettama tavoite julkisen talouden tasapainosta vuonna 2023 on jäämässä kaukaiseksi haaveeksi ilman merkittävää talouspolitiikan suunnanmuutosta.

Joulukuussa 2018 laaditun arvion mukaan julkisen talouden kestävyysvaje taas on vuoden 2023 tasolla lähes neljä prosenttia suhteessa BKT:hen, eli noin 10 miljardia euroa. Nämä luvut ei pidä sisällään vielä yhtään uuden hallituksen menolisäystä, vaan kyse on yksinkertaisesti siitä, että ikäsidonnaiset menot kasvavat ja rasittavat valtion ja kuntien taloutta aiempaa enemmän.

Kestävyysvajeearvio ei ole juuri supistunut kasvaneesta työllisyydestä tai vahvistuneesta julkisesta taloudesta huolimatta. Tähän on vaikuttanut erityisesti uusimmat syntyvyysluvut, joissa ikäluokat ovat pienentymässä rajusti.

Valtiovarainministeriön arvion mukaan ikäsidonnaiset hoito- ja hoivamenot kasvavat vuosittain 500 miljoonalla eurolla. Ilman yhtään uutta menolisäystä ikääntymisen tuomat kustannukset kasvavat hallituskauden aikana siis kahdella miljardilla eurolla. Julkisen talouden tuomia reunaehtoja uusi hallitus ei pääse pakoon. Nämä julkisen talouden ongelmat eivät ole tietenkään tulleet yllätyksinä, vaan ovat olleet hyvin tiedossa jo keväällä eduskuntavaalien alla ja hallitustunnusteluissa. Kokonaan toinen kysymys on, ottiko hallitustunnustelija ja pääministeriksi noussut Antti Rinne valtiovarainministeriön suositukset huomioon, kun uusi hallitusohjelma viiden puolueen kesken laadittiin.

Eri politiikan toimittajien arvioiden mukaan kokoomuksen vei oppositioon ennen kaikkea puolueen liian tiukka talouspoliittinen linja ja vahvat näkemyserot SDP:n kanssa. Analyysi ei ole täydellinen eikä ota huomioon kaikkia näkökulmia, mutta siinä piilee totuuden siemen. Kokoomuksen ja SDP:n välillä käytiin epävirallisia keskusteluita ennen virallisia, puolueiden puheenjohtajien välisiä hallitustunnusteluita. Näiden keskusteluiden tarkoituksena oli käydä läpi tarkemmin puolueiden kantoja ja alustaa siten virallisia neuvotteluita. SDP:n tavoitteena lienee ollut hakea keskusteluista ensimmäiset myönnetykset hyväkseen talous- ja veropolitiikassa, jotka sitten puheenjohtajien välisissä neuvotteluissa olisi voitu vain todeta aiemmin sovittuina. Tähän kokoomuksen puolelta ei tietenkään suostuttu, vaan kaikki asiat jäivät puheenjohtajapöydän ratkaistaviksi. Eivätkä epäviralliset keskustelut olisi vielä riittäneet asioista sopimiseen, vaan aikaa

olisi tarvittu huomattavasti enemmän. Arvio käytyjen keskusteluiden jälkeen oli se, että kokoomuksen kannat olivat hyvin kaukana SDP:stä sekä talous- että työllisyyspolitiikassa. SDP:n keskeinen tavoite oli löytää keinot, joilla puolueen keskeiset vaalilupaukset voidaan maksattaa. Kaikki muu, kuten koko julkisen talouden kokonaisuus, oli alisteista tälle tavoitteelle.

Antti Rinne totesi SDP:n eduskuntaryhmän kesäkokouksessa elokuussa uuden hallituksen aloitettua työnsä, että kokoomus ”pelasi itsensä ulos” hallitustunnusteluista epäselvällä ja hyvin oikeistolaisella talouspolitiikan linjalla. Todellisuudessa Rinne tuli syyttäneeksi asiantuntijoita, sillä kokoomuksen vastaukset hallitustunnustelijalle perustuivat valtiovarainministeriön asiantuntijoiden laatimiin suosituksiin. Vastauksissa korostettiin malttia menolisäysten kanssa, julkisen talouden tasapainottamista vuoteen 2023 mennessä uusilla työllisyystoimilla ja korkealla 75 prosentin työllisyysasteella. Mikäli työllisyystoimet eivät olisi riittäviä, tulisi julkisen talouden sopeuttamista jatkaa. Selvää oli, ettei yritysverotusta ja palkansaajien työn verotusta voida kiristää. Se olisi ollut kova isku puolueen kannattajille ja vastoin johdonmukaista veropolitiikan linjaa, jossa verotuksen painopistettä on siirretty työn ja yrittämisen verotuksesta välilliseen verotukseen ja ympäristöverotukseen.

Puhtaasti kokoomuksen näkökulmasta katsottuna tilanne ei ole erityisen huono. Hallitusyhteistyö vaalivoittaja SDP:n kanssa olisi ollut erittäin vaikeaa jo pelkästään siksi, että kokoomus haluaa pitää kiinni vastuullisesta julkisen talouden hoidosta. On puhtaasti kokoomuksen näkövinkkelistä parempi, että punavihreä hallitus voi nyt yrittää rakentaa hallituspolitiikkaa ilman kokoomuksen luomaa painetta budjettitasapainosta. Kokoomukselle taas vapautuu ensimmäistä kertaa pitkään aikaan mah-

dollisuus määritellä politiikkansa tavoitteita vain ja ainoastaan omista lähtökohdistaan käsin.

Tilanne on monella tapaa kummallinen. Ei pitäisi olla kovin radikaalia vaatia sitä, että julkiseen talouden hoidon pitäisi perustua kestävään näkymään myös pidemmällä aikavälillä. Ikävä kyllä juuri nyt yhteiskunnallinen ilmapiiri on sellainen, että kokoomus on kyseisen tavoitteen kanssa yksin, kuten hallitustunnusteluiden lopputulos osoitti. Hallitustunnustelut osoittivat sen, että SDP ei nykyjohdollaan kykene uudistamaan poliittisia linjojaan, vaikka talouden realiteetit ovat muuttuneet. SDP:n eduskuntaryhmästä ei löydy 2020-luvun talousajattelijoita, jotka tunnistaisivat esimerkiksi huoltosuhteen heikentymisen tuomat ongelmat. Puolueessa ei ole herätty siihen tosiasiaan, että työssäkäyviä on väestöstä joka vuosi absoluuttisesti vähemmän. Samalla kasvava verotaakka kasaantuu pienenevän työssäkäyvän väestön niskaan.

Asetelma toisaalta tarjoaa kokoomukselle laajan pelitilan poliittisella kentällä, mutta myös maalaa puoluetta vain virkamiesmäiseksi kirstunvartijaksi – kamreeriksi, jonka ainoa rooli on sanoa ei, kun joku ehdottaa uusia menolisäyksiä. Sellaiselle profiililla kokoomus ei ole koskaan menestynyt, vaan saavuttamamme vaalivoitot ovat aina perustuneet visioon, joka puhuttelee ihmisiä talouslukuja vahvemmin. Kokoomus ei ole valtiovarainministeriön poliittinen haarakonttori, emmekä saa alistua pelkkään kamreerin rooliin. Vision tarjoamisen ei pidä eikä tarvitse tarkoittaa vastuullisen talouslinjan hylkäämistä, vaan sen vaikutusten parempaa sanoittamista sekä sellaisen yhteiskunnallisen tavoitetilan maalaamista, jonka edellytys vastuullinen taloudenpito on.

Taloutta ilman ihmistä

Talouspolitiikka on käytännössä aina ollut maltillisen oikeiston leipälaji ja myös kokoomuslaisten tärkein yhteinen nimittäjä. Kokoomuksen on terävöitettävä myös talouspoliittista linjaansa ja viestiään, mutta radikaaleja politiikkatavoitteiden uudelleenmuotoiluja tuskin tarvitaan.

Kokoomus on haastanut aktiivisesti Rinteen hallitusta vastuuttomasta talous- ja työllisyyspolitiikasta. Valinta on ollut perusteltu senkin takia, että talouspolitiikka on kokoomukselle selkein keino luoda vastakkainasettelu hallituksen kanssa. Paljon huonompia maltilliset oikeistopuolueet, kokoomus mukaan lukien, ovat sen sijaan olleet puhumaan siitä, mitä talous ja talouspolitiikka tarkoittavat ihmisten arjessa. Emme ole pystyneet riittävän hyvin sanoittamaan sitä, mitä tavoite talouskasvusta tarkoittaa lisääntyvänä hyvinvointina, ja miten verotason muutokset näkyvät työllisyydessä sekä käteen jäävissä tulouloissa. Olemme puhuneet taloudesta, mutta olemme unohtaneet puhua ihmisistä ja siitä, mitä eri indikaattorit käytännössä tarkoittavat. Liian usein olemme suhtautuneet tasapainoiseen julkisen talouteen ja kestävään kasvuun vain itseisarvoisena poliittisena tavoitteena. Sitä se tietyllä osalla suomalaisista myös on, mutta jos haluamme olla äänestäjien luottamuksen arvoinen ydinkannatustamme laajemmin, pitäisi talouteen suhtautua pikemminkin keinona hyvän yhteiskunnan rakentamiseen. Harva innostuu valtiontalouden ylijäämästä, mutta lähes kaikki ovat kiinnostuneita siitä, voiko Suomi jatkossakin rahoittaa hyvän hoivan vanhuksille tai laadukkaan koulutuksen lapsille ja nuorille.

Hyvässä talouspolitiikassa on pohjimmiltaan kyse hyvän elämän edellytyksistä. Siitä, että kaupassa on ostettavaa ja ihmisillä on varoja, joilla tuotteita ostaa. Kyse on sen takaamisesta, että yhteiskunnassa jokaisesta pystytään pitämään huolta ja ihmiset saavat tavoitella

unelmiaan. Talouskasvu on tärkeää, koska ilman sitä ainakin joku näistä jää toteutumatta, ja pitkällä tähtäimellä usein lähes kaikki. Hyvässä yhteiskunnassa ei ole kyse siitä, mitä palveluita ihmisille yhteiskunnan taholta tarkalleen tarjotaan, vaan pohjimmiltaan siitä, onko meillä ja läheisillämme asiat hyvin, uskallammeko unelmoida ja luottammeko tulevaisuuteen.

Karu esimerkki siitä, kun näin ei ollut, löytyy aivan omasta lähihistoriastamme, eli 1990-luvun lamasta. Laman taustalle voidaan paikantaa ennen kaikkea epäonnistumiset rahapolitiikassa ja löyhä pankkisääntely yhdistettynä holtittomaan luotonantoon. Sen seurauksena suomalaisiin yrityksiin oli virrannut velkarahaa ja omavaraisuusasteet olivat heikkoja. Ongelmia lisäsi ajattelematon veropolitiikka, joka likimain kannusti yrityksiä ja yksityishenkilöitä velkaantumaan tai ainakin investoimaan velkarahalla. Kun markan kurssi sitten romahti, olivat monet ylivelkaantuneet yritykset ja ihmiset suurissa ongelmissa.

Yhteensä 1990-luvulla Suomessa teki konkurssin lähes 50 000 yritystä. Varovaisestikin arvioiden tämän voi sanoa vaikuttaneen yli miljoonan suomalaisen elämään. Nämä ihmiset joko menettivät yrityksensä, työnsä tai säästönsä tai olivat tällaisen henkilön läheisiä. Samalla tuhoutui suuri määrä suomalaisten luottamusta toisiinsa, omaan yhteiskuntaansa ja tulevaisuuteen. Vastuuton tai osaamaton talous- ja veropolitiikka ei ole vain miinusmerkkisiä lukuja budjetitikirjan riveillä, vaan sillä on suora ja karu vaikutus ihmisten arkeen. 1990-luvun Suomen lisäksi esimerkkejä tästä on nähty myös useissa Euroopan maissa, joihin vuosien 2007 ja 2008 kriisi iski vielä paljon Suomea pahemmin. Myös näissä maissa talouden romahdus oli yhdistelmä vastuuttomuutta, osaamattomuutta ja samanaikaisesti realisoituneita riskejä, ja myös näissä maissa se on tuhonnut ihmisten elämiä, unelmia ja luottamusta.

Modernin oikeiston tavoite myös talouspolitiikassa on luoda näkymä kestävästä ja vakaasta kasvusta, joka mahdollistaa hyvän yh-

teiskunnan rakentamisen. Siinä onnistuakseen on ymmärrettävä talouden eri realiteetteja, mutta myös kyettävä sanoittamaan tavoitteita, jotka eivät ole kiinni vain näitä realiteetteja kuvaavissa madonlukuissa.

Ikäsidonnaiset menot

Talouspoliittisen vision uskottavuus voi (ainakin oikeistopuolueiden kohdalla) perustua aina vain oikeaan tilannekuvaan siitä, missä Suomen kansantalouden ja julkisen talouden suuret haasteet ovat. Näitä haasteita koskevassa talouspoliittisessa keskustelussa törmää usein käsitteeseen ikäsidonnaiset menot. Kyse on asiasta ja kuluerästä, joka asettaa raamit oikeastaan kaikelle tulevien vuosikymmenten talouspolitiikalle, jos sitä halutaan tehdä vastuullisesti. Vaikuttaa kuitenkin, että keskustelijoilla harvoin oikeastaan on käsitystä, mitä näillä ikäsidonnaisilla menoilla tarkoitetaan ja kuinka suuri haaste meillä todella on edessä.

Ikäsidonnaisiin menoihin liittyy myös toinen termi, eli kestävyysvaje. Kestävyysvajeessa on yksinkertaistettuna kyse siitä, että suomalaiset ikääntyvät, mikä puolestaan kasvattaa eläke-, terveys- ja hoivamenoja sekä vähentää työssäkäyvien osuutta koko väestöstä. Kun ikäsidonnaiset menot kasvavat ja talouskasvu jää vaimeaksi, syntyy julkisen talouden menojen ja tulojen välille pitkällä aikavälillä epätasapaino eli kestävyysvaje.

Ikäsidonnaisia menoja ovat siis muun muassa eläkkeet, mutta ennen kaikkea hoiva- ja hoitokulut. Keskimäärin on niin, että ihmisen julkiselle taloudelle aiheuttamista menoista noin puolet

syntyy ihmisen kahden viimeisen elinvuoden aikana. Vaikka sodan jälkeen syntyneet niin sanotut suuret ikäluokat ovat tällä hetkellä jo eläköityneet, uusi piikki menoissa on siis odotettavissa, kun yhä useampi kyseisiin ikäluokkiin kuuluva tarvitsee ympärivuorokautista hoivaa tai erikoissairaanhoidoa. Suunta ei ole kuluksen osalta kääntymässä myöskään tulevien ikäluokkien kohdalla, sillä elämme jatkuvasti pidempään, ja syntyvät ikäluokat ovat jatkuvasti pienempiä. Työmarkkinoilta ikääntyy pois jatkuvasti enemmän väkeä kuin sinne tulee tilalle.

Kustannustason kasvuun liittyy myös niin sanottu medikalisaatio, eli kykymme ja halumme hoitaa jatkuvasti uusia sairauksia jatkuvasti paremmin. Se nostaa elinikää, mutta aiheuttaa myös huomattavasti lisäkustannuksia julkiselle taloudelle, sillä monet uudet hoidot ovat kalliita. Ne ovat myös usein kokonaan uusi kuluerä julkiselle taloudelle, sillä kun kyseistä hoitoa ei aiemmin ollut saatavilla, ihminen usein menehtyi. Kehitys on siis äärimmäisen positiivista, mutta jälleen uusi lisäkulu julkiselle taloudelle, joka sairaanhoidon laskun sivistysvaltiossa kuittaa.

Miljardien eurojen kysymys

Tulevaisuuden suuret julkisen talouden haasteet liittyvät keskeisesti myös syntyvyyteen ja väestölliseen huoltosuhteeseen. Keskustelu aiheen ympärillä on käynyt vilkkaana, kun viime vuosien tilastojulkistuksista on selvinnyt, että suomalaisten syntyvyys on laskenut nopeasti.

Tarkemmin sanottuna hyvinvointivaltion rahoitusta ei kuitenkaan uhkaa suoraan matala syntyvyys, vaan väestöllisen huoltosuhteen heikkeneminen. Väestöllisellä huoltosuhteella tarkoitetaan sitä, kuinka monta lasta ja eläkeläistä – eli niin sanottua huollettavaa – on sataa työikäistä kohden. Vuonna 2014 väestöllinen huoltosuhde oli 57,1. Tilastokeskuksen tuoreimman ennusteen mukaan huoltosuhde olisi 62 vuonna 2020, 66 vuonna 2030 ja 71 vuonna 2050. Toinen olennainen luku on taloudellinen huoltosuhde, joka osoittaa kuinka suuri osa väestöstä on töissä. Tilastokeskuksen uusimpien työssäkäyntitilaston tietojen mukaan vuonna 2017 taloudellinen huoltosuhde oli 137. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2017 sataa työssäkäyvää henkilöä kohti oli 137 ei-työssäkäyvää henkilöä. Kun väestöllinen huoltosuhde heikkenee, heikkenee samalla myös taloudellinen huoltosuhde, vaikka näistä jälkimmäiseen vaikuttavat myös muut seikat, kuten taloussuhdanne ja poliittiset päätökset.

Huoltosuhteiden heikkeneminen on hyvinvointivaltion rahoitukselle ja palveluiden ylläpitämiselle todellinen haaste. Monen asiantuntijan mielestä jopa niin suuri, että nykytasoinen hyvinvointivaltion ylläpitäminen ei tulevaisuudessa ole mahdollista. Osaltaan ongelmia aiheuttaa tulevaisuudessa myös se, että esimerkiksi hoiva-aloille ei löydy Suomesta riittävästi työvoimaa. Rahan lisäksi pulaa on siis myös käsipareista.

Samankaltaista huolta heikkenevästä huoltosuhteesta kannetaan lähes kaikkialla Euroopassa sekä muissa korkean elintason valtioissa. Esimerkiksi Singaporessa ja Japanissa on ryhdytty radikaaleihin toimiin syntyvyyden kääntämiseksi kasvuun. Tavoitteena on estää väestöllisen huoltosuhteen heikkeneminen katastrofaaliselle tasolle. Japanissa työkalupakkiin kuuluu mediatietojen mukaan muun muassa valtion kustantamia treffipalveluita, Singaporessa taas maksetaan vanhemmille jopa 4000 euron palkkio ensimmäisestä lapsesta ja 5300 euron palkkio toisesta. Molemmissa maissa väestöllisen huoltosuhteen heikkeneminen on vielä huomattavasti Suomeakin suurempi ongelma. Meillä väestö on kasvanut maahanmuuton seurauksena, vaikka syntyvyys on ollut jo pitkään matalaa.

Syntyvyyteen vaikuttaminen politiikkatoimilla on kuitenkin paitsi vaikeaa, myös monen mielestä kyseenalaista. Onko hyvinvointivaltion rahoituksen turvaaminen tärkeämpi tavoite kuin se, että ihmisille taataan mahdollisimman laaja vapaus hankkia juuri se määrä lapsia kuin he itse haluavat? Tai kannattaako hyvinvointivaltion rahoituksesta huolestuneen puhua juuri syntyvyydestä, vai suunnata katseensa väestöllisen huoltosuhteen parantamiseen, johon kuuluu kiinteänä osana myös maahanmuutto?

Koko maailman perspektiivissä Euroopan ja eräiden muiden maailman varakkaimpiin kuuluvien maiden huoli väestöllisestä huoltosuhteesta on poikkeuksellinen. YK:n tämänvuotisen

ennusteen mukaan maailman väkiluku on 8,6 miljardia vuonna 2030 ja 9,8 miljardia vuonna 2050. Tällä hetkellä ihmisiä arvioidaan olevan noin 7,6 miljardia. Kyseiset väestönkasvuennusteet ovat saaneet osan poliitikoista ja akateemikoista vaatimaan syntyvyyshuolien sivuuttamista ja keskittymistä maahanmuuton lisäämiseen. Logiikka on, että maapallon kantokyvyn näkökulmasta ei tulisi ainakaan lisätä toimia, joilla perheitä kannustetaan lasten hankkimiseen.

Vaikka maahanmuutto ja erityisesti työperäinen maahanmuutto ovat keskeisiä kestävyysvajeen kuomisessa umpeen, niillä ei kuitenkaan itsessään ratkaista koko väestöllisen huoltosuhteen ongelmaa. Asiaa Helsingin Sanomille Antti Rinteen synnytystalkoo-lausuntojen yhteydessä kommentoineen väestötieteen professori Pekka Martikaisen mukaan väestötieteelliset tutkimukset eivät osoita, että maahanmuutolla voitaisiin ratkaista väestön ikääntymistä. Martikaisen mukaan maahanmuutto ei ole ratkaisevasti vaikuttanut huoltosuhteeseen edes suurten maahanmuuttovirtojen maissa. Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikentyminen johtuvat ennen kaikkea siitä, että perheisiin syntyy yhä vähemmän lapsia ja ihmiset elävät yhä vanhemmiksi.

Politiikkatoimien näkökulmasta kiinnostava on myös Väestöliiton vuoden 2015 perhebarometrin havainto, jonka mukaan joka toinen suomalainen lapsi syntyy perheeseen, jossa on tai tulee olemaan vähintään kolme lasta. Toisin sanoen kolmen tai useamman lapsen vanhemmat vastaavat isosta osasta koko maan syntyvyydestä. Perhebarometri huomauttaa, että mikäli olemme huolestuneita työvoimassa olevan ja muun väestön välisestä huoltosuhteesta, myös suurperheet ja isommasta lapsiluvusta haaveilevat tarvitsevat tukea. Toisaalta barometrin esipuheen kirjoittanut Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen johtaja

Anna Rotkirch huomauttaa, että korkeakaan syntyvyys ei enää riitä poistamaan ikääntyvän väestömme huoltovajetta, vaan siihen tarvittaisiin enemmän maahanmuuttajia.

Synnytystavoitteiden tai -talkoiden sijaan yhteiskunnallisella tasolla olisi lisäksi tarpeen tukea vauva- ja lapsimyönteistä ilmapiiriä, joka osaltaan saattaa edistää kunkin henkilön toivoman lapsiluvun toteutumista. Hieman yllättäviäkin ratkaisuja syntyvyysshaasteisiin olisivat myös työllisyyden lisääminen ja koulutustason nosto. Päätös toivoa tai olla toivomatta lapsia on kuitenkin aina ihmisen tai ihmisten oma, ja mitä henkilökohtaisin.

Työllisyyden ja koulutustason nosto olisi modernille oikeistolle luonteva lääke syntyvyysshaasteen ratkomisessa. Synnytystaloksiin kannustamisen voimme sen sijaan huoletta jättää pääministerin keinovalikoimaan.

Valtiovarainministeriön kansliapäällikön Martti Hetemäen mukaan erityisesti nuorten miesten työllisyysasteen nousulla on ilmeisen merkittävä vaikutus perheen perustamiseen ja syntyvyyteen. Hetemäen mukaan matala työllisyysaste näyttää aiheuttavan lapsettomuutta ja kaikkein yleisintä lapsettomuus on heikosti koulutetuilla miehillä. Nuorten miesten heikko työllisyys vaikeuttaa perheen perustamista, mikä taas tekee lapsettomuudesta aiempaa yleisempää.

Työllisyysasteen ja koulutustason nostolla siis voitaisiin todennäköisesti ratkaista myös syntyvyysshaastetta, mutta toisaalta syntyvyyden laskussa ei aina ole kyse lapsettomuudesta. Ei myöskään ole aihetta suunnata mahdollisia toimenpiteitä koskemaan vain nuoria miehiä, sillä useiden muiden tutkimusten mukaan keskeistä merkitystä on nimenomaan nuorten naisten koulutustasolla ja työllistymisellä. Lisäksi 2010-luvun syntyvyyden laskusta noin 55 prosenttia johtui lasten keskimääräisen määrän vähenemistä äitiä kohti ja vain noin 45 prosenttia lap-

settomuuden kasvusta. Lapsettomuuden lisääntyminen ja syntyvyyden lasku ovat siis kaksi eri asiaa.

Vaikka syntyvyys onnistuttaisiin kääntämään nousuun, väestöllisen huoltosuhteen heikkeneminen asettaa suomalaisen hyvinvointivaltion historiallisen haasteen eteen, johon vastauksesta on hyvä käydä laajaa julkista keskustelua. Leikataanko palveluita, tehostetaanko niiden tuotantoa, lisääntäänkö maahanmuuttoa vai kannustetaanko ihmisiä lisääntymään? Vai tehdäänkö kaikkea tätä, ja missä suhteessa? Kyse on Suomen tulevaisuuden kannalta täysin keskeisestä keskustelusta, jossa modernin oikeiston tulee olla mukana, mutta välttää hirttäytymistä tiettyyn keinovalikoimaan. Olennaista tässäkin on ongelman ratkaisu ja nimenomaan tavoitteesta, ei yksittäisistä keinoista puhuminen.

Kun syntyvyydessä ja väestönkasvussa on kyse julkisen talouden kestävydestä pidemmällä tähtäimellä, on kestävyysvaje suuri jo nyt. Se myös kasvaa merkittävästi jo lähitulevaisuudessa, vaikka emme poliittisilla päätöksillä lisäisikään julkisia menoja. Jostain syystä tämä vaikuttaa olevan suurelle osalle poliittisia päättäjiä fakta, jota ei joko haluta hyväksyä tai kyetä ymmärtämään. Vaikeat valinnat julkistalouden tasapainottamisessa sekä työllisyysastetta nostavat päätökset ovat vastuullisen suomalaisen talouspolitiikan arkea läpi 2020- ja 2030-luvun.

Työtä ja kasvua

Käytännössä työnteon ja tuottavuuden lisääminen on ainoa tapa huolehtia siitä, että suomalaisella yhteiskunnalla on jatkossakin varaa rahoittaa hyvinvointiyhteiskunnan palvelut ja tarjota jokaiselle ihmisarvoinen elämä. Ensi vuosikymmenellä työllisyysaste olisi saatava nousemaan lähes 80 prosenttiin, jotta pystyisimme pitämään kiinni tästä tavoitteesta.

Edellisten vaalien alla julkistetun valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoron mukaan julkisen taloudenpidon kestävyysshaastetta ei ole sen koon vuoksi järkevää pyrkiä ratkaisemaan valtaosin suorilla sopeutustoimilla, eli käytännössä leikkauksilla. Sen sijaan suositeltavampaa olisi rakenteellisten uudistusten tekeminen. Rakenteellisten uudistusten hyvä puoli on se, että niillä on monesti mahdollisuus samanaikaisesti sekä tukea talouskasvua että vahvistaa julkista taloutta. Niiden ongelma kuitenkin on, että uudistusten vaikutukset ovat usein hankalasti arvioitavissa. Siten on epävarmaa, kuinka paljon kullakin uudistuksella olisi mahdollista vahvistaa julkista taloutta. Kun toimet ovat monesti poliittisesti vaikeita, on niistä houkuttelevaa luistaa, kun vaikutus on parhaimmillaankin epävarma. Hyvä esimerkki tästä on niin sanotun aktiivimallin ympärillä käyty keskustelu. Koska toimenpiteen työllisyysvaikutuksia ei voida aukottomasti osoittaa, hylkää nykyhallitus sen kokonaan ja ilmeisesti ilman korvaavia päätöksiä, vaikka monet arvioivat toimenpiteen lisänneen työllisyyttä. Vastaavia esimerkkejä on lukuisia ja sama haaste liittyy lähes kaikkiin rakenteellisiin uudistuksiin.

Toinen haastetta umpeen kurova toimi olisi tuottavuuden kasvu sekä yleisesti että erityisesti sote-palveluissa, jota myös edellisten hallitusten sote-uudistuksilla tavoiteltiin. Jos sote-palveluiden tuottavuutta saataisiin parannettua 0,5 prosenttiyksiköllä vuodessa, pienenisi kestävyysvaje 1,8 prosenttiyksiköllä pitkällä tähtäimellä. Siksi likipitään kaikki Suomea 2000-luvulla johtaneet hallitukset ovat pyrkineet uudistamaan sosiaali- ja terveystaloustalouksellaan.

91

Työllisyyden osalta meillä olisi kurottavaa erityisesti nuorimpien ja iäkkäämpien työllisyysasteissa. Ruotsiin verrattuna työllisyysastetta olisi varaa nostaa erityisesti 55-64-vuotiaiden ikäryhmässä. Ikääntyneiden työllisyyttä voitaisiin valtiovarainministeriön arvion mukaan nostaa tukemalla työelämässä pysymistä ja rajoittamalla niin sanottuja varhaisen työelämästä poistumisen reittejä. Kun niin tehdään, olisi tärkeää, että suomalaisilla työmarkkinoilla myös yli 50-vuotiaat nähtäisiin nykyistä vahvemmin voimavaraksi. Kertomuksia ikäsyrynnästä sekä nuorempien että erityisesti vanhempien työntekijöiden kohdalla kuulee nykyisin aivan liian usein.

Myös 25-39-vuotiaiden naisten työllisyysaste jää Suomessa muista Pohjoismaista. Tässä ryhmässä työllisyyttä voitaisiin parantaa muun muassa perhevapaaudistuksella, jos sen tavoitteeksi aidosti otettaisiin työllisyyden lisääminen. Tätä kokoomus ja monet etujärjestöt ovat ajaneet jo pitkään, mutta myös se näyttää jäävän nykyhallitukselta tekemättä, vaikka perhevapaaajärjestelmään suunnitellaankin muutoksia. Koko väestön tasolla vaikuttavia keinoja taas olisivat esimerkiksi työnteon kannusteiden lisääminen sekä aktiivisempi työvoimapolitiikka, joka vastaa paremmin työn murroksen jälkeisen työelämän haasteisiin. Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää kohtaanto-ongelmaan, eli siihen, että työhön pyrkivien osaaminen tai sijainti ovat liian usein eri kuin yritysten, jotka työntekijöitä haluaisivat palkata.

Suomalainen työttömyys on edelleen kansainvälisessä vertailussa korkeaa, vaikka talous on meillä kasvanut jo useita vuosia putkeen ja elämme todennäköisesti nousukauden loppupuolta. Muut Pohjoismaat ja Saksa pääsevät kaikki meitä alempiin työttömyyslukuihin ja korkeampaan työllisyyteen. Suomen Pankki on arvioinut rakenteellisen työttömyysasteemme olevan jopa kahdeksan prosenttia. Se on kestäättömän paljon.

Rinteen hallituksen talouslinja on edellä luetelluista syistä rakennettu kestävämmälle pohjalle ja sellaisen tilannekuvan varaan, jota on mahdotonta ymmärtää. Vaikka hallitus nimellisesti tavoittelee julkisen talouden tasapainoa vuonna 2023, tuon tavoitteen saavuttaminen nojaa korkeaan 75 prosentin työllisyysasteeseen ja 60 000 uuteen työlliseen, joiden saavuttamisen konkreettiset keinot kuitenkin loistavat poissaolollaan. Talouspoliittinen linja ja paikoin aivan tarpeellisten menolisäysten rahoitus on rakennettu toiveiden varaan.

Hallitusohjelman sijaan työllisyystoimia odotetaan nyt kolmikanalta, eli käytännössä työmarkkinaosapuolilta. Olisi mukava uskoa, että tulosta syntyy, mutta todennäköiseltä se ei näytä. Kaikki helpot keinot työllisyyden hyväksi on jo käytetty edellisten hallitusten aikana. Rinteen hallitukselta vaadittaisiin nyt rohkeutta ja kykyä päätöksiin, jotta sen oma tavoite saavutetaan. Rohkeuden löytymistä todennäköisempää kuitenkin on, että seuraava hallitus löytää edestään saman tai nykyistä suuremman kestävyysvajehaasteen, jonka ratkaiseminen on vuosi vuodelta vaikeampaa.

Tähän haasteeseen myös kokoomus voi oppositiokautensa aikana henkisesti varautua. Jos isänmaasta halutaan pitää vastuullisesti huolta, ei kovin moniin menolupauksiin ole tulevien vuosien aikana varaa. Kun tavoitteena on rakentaa hyvää yhteiskuntaa myös tuleville sukupolville, olisi talouden keinovalikoimassa katse suunnattava menolupausten sijaan siihen, miten Suomeen saadaan luotua uutta kasvua ja asioita tehtyä aiempaa fiksummin. Muuten vaarana on ajautuminen nykyisen hallituksen tavoin tilanteeseen, jossa käytännössä kaikki vaalilupaukset jäävät toteutumatta, jos maata ei haluta ajaa kestävämmän velkaantumisen tielle. Se on paitsi surkea tapa tehdä politiikkaa, myös varma resepti vaalitappioon, kun uurnille seuraavan kerran suunnataan.

Asiaa voi konkretisoida havainnolla, jonka mukaan julkinen ta-

loutemme olisi tällä hetkellä miljardeja euroja *ylijäämäinen*, jos olisimme vuoden 2008 finanssikriisiä seuranneina vuosina päässeet samanlaisiin kasvulukuihin kuin Ruotsi. Hyvinvointivaltion rahoittamisen näkökulmasta kaikkein olennaisinta on siis se, että pystymme luomaan uutta kasvua. Nykyistä ripeämpi talouskasvu on ainoa tapa välttää julkisten palveluiden rajut leikkaukset tulevaisuudessa.

Kannustava verotus

Modernin oikeiston talouslinjan voisi kiteyttää niin, että vain työn ja yrittäjyyden kautta rakentuu hyvä yhteiskunta, joka pystyy luomaan mahdollisuuksien tasa-arvoa sekä pitämään huolta heikommista. Työ on arvokasta kaikissa eri muodoissaan. Maltillisen oikeiston tulee nyt ja tulevaisuudessa pitää huolta siitä, että työlle ja työllistämiselle annetaan niille kuuluva korkea arvostus.

Siksi kiristykset työn ja yrittämisen verotukselle eivät sovi modernille(kaan) oikeistolle. Meidän tulisi päinvastoin pyrkiä verotamaan työntekoa kevyemmin, koska haluamme sitä enemmän. Modernin oikeiston tulee jatkaa oikeiston perinteisellä työtä ja yrittämistä kunnioittavalla tiellä, joka takaa Suomelle myös tulevaisuudessa kasvua ja uusia työpaikkoja. Puolueen sisällä tässä voi kuitenkin olla suuriakin aste-eroja. Kun joku puhuu koko ansiotuloverotuksen lakkauttamisesta pitkällä tähtäimellä tai siirtymisestä Viron yritysveromalliin, voi osa puhua hyvin siitä, kuinka jokaisen työssäkäyvän pitäisi kokea, että omalla palkalla voi tulla toimeen. Yhteiskuntamme ei toimi, mikäli kymmenet tuhannet

suomalaiset joutuvat hakemaan tukea sosiaaliturvasta pärjätäkseen – siitä huolimatta, että nousevat joka aamu ja lähtevät töihin. Molemmat näkökulmat mahtuvat vaivatta moderniin oikeistopuolueeseen, kunhan niiden tavoite on yhteinen: hyvä yhteiskunta, joka pystyy luomaan mahdollisuuksien tasa-arvoa sekä pitämään huolta heikommista. Koko puolueen pakottaminen vain yhdenlaisen talouspoliittisen ajattelun taakse taas on mahdotonta, eikä lainkaan toivottavaa.

Suomi on tällä hetkellä edelleen yksi kireimmin kansalaisiaan verottavista Euroopan maista. Tähän jokaisen päättäjän ja puolueen olisi syytä herätä. Suomen korkeaan työn verotukseen ovat kiinnittäneet huomiota sekä Euroopan komissio että OECD. Monesti kuitenkin kuulee väitteen, että kireä työn verotus koskettaa vain suurituloisia. Tämä ei pidä paikkaansa. Esimerkiksi Ruotsissa keskituloiselle palkansaajalle jää matalamman veroprosentin ansiosta käteen yli 2600 euroa enemmän vuodessa kuin Suomessa. Ero on valtava ja näkyy ihmisten arjessa. Verotuksen tason lisäksi Suomen ongelma on kireä progressio, joka heikentää kannustimia ottaa vastaan lisätyötä. Tämäkin osuu ennen kaikkea tavallisiin palkansaajiin. Jo 25 000 euron vuosituloilla sadan euron palkan korotuksesta jää käteen vain 60 euroa. Keskituloisella palkansaajalla, eli noin 42 000 euroa vuodessa tienaaavalla, sadasta eurosta jää käteen enää noin puolet ja suuremmilla tuloilla vielä vähemmän, eli vain 40 euroa. Mikäli työn verotusta ei uudisteta, kannustimet työntekoon, yrittämiseen ja opiskeluun heikkenevät.

Edellisen hallituksen aikana työn verotusta laskettiin lähes 1,3 miljardilla eurolla ja kevennykset kohdistettiin erityisesti pieni- ja keskituloisille. Samalla verotusta siirrettiin pois työnteon ja yrittämisen verotuksesta kohti haittojen ja päästöjen verottamista. Tämä on suunta, joka luo positiivisia lopputuloksia kahdella tavalla, eli kannustamalla ihmisiä työntekoon sekä toisaalta vähen-

tämään omaa ympäristö- ja muuta kuormitustaan. Askeleita sitä kohti tulisi ottaa vielä nykyistä paljon rohkeammin.

Korkeamman työllisyysasteen saavuttamiseksi on tehtävä uudistuksia työmarkkinoille ja sosiaaliturvaan. Niiden tueksi tarvitaan kuitenkin myös kannustava verojärjestelmä. Valtio ei saa rangaista työnteosta, vaan työn vastaanottamiseen pitää kaikin keinoin kannustaa. Modernin oikeiston tavoitteeksi tulee jo lyhyellä tähtäimellä asettaa työn verotuksen keventäminen kaikilla tulotasoilla ja progression lieventäminen. Kevennysten painottaminen pienituloisille on perusteltua, jotta palkkatyön houkuttelevuus suhteessa sosiaaliturvalla elämiseen paranee. Samalla työn verotuksen keventämisestä aiheutuvaa lovea julkiseen talouteen voidaan paikata siirtämällä verotusta kohti välillistä verotusta ja haittojen verotusta. Järkevä veropolitiikka tukee paitsi korkeampaa työllisyyttä, mutta myös työntekijän mahdollisuutta tulla aidosti toimeen omalla palkallaan.

Kaiken tämän tavoitteena on se, että Suomeen saadaan luotua uutta kasvua, ja pystymme myös tulevina vuosikymmeninä rakentamaan hyvää yhteiskuntaa, joka ei jätä ketään oman onnensa nojaan.

Ratkaisuja arjen ongelmiin

Monelle suomalaiselle talouspolitiikassa on kyse ennen kaikkea arjen turvallisuudesta, johon kuuluu myös taloudellinen turvallisuus – tieto siitä, että oma ja perheen toimeentulo on taattu. Siksi modernin oikeiston olisi rohkeammin otettava kiinni myös talouskysymyksistä, joilla ei välttämättä ole mitään tekemistä julkisen talouden tai kansantalouden suuren kuvan kanssa, mutta jotka luovat ihmisille näky-mää henkilökohtaisesta taloudellisesta turvasta.

Moni suomalainen kamppailee päivittäisten raha-asoidensa kanssa. Yhä useampi ajautuu ongelmiin, kun oma talous ei pysy kunnossa. Työpaikan menetys, perheongelmat, sairastuminen tai jokin muu syy voivat sysätä elämän ja taloudenpidon sivuraiteelle. Toisilla halu pitää elintasosta kiinni voi johtaa useisiin luottokorttivelkoihin tai pikavippien sarjaan. Hyvin toimeentuleva keskituloinen voi yhtäkkiä huomata olevansa asunto- ja autolainojen, luottokorttivelkojen ja osamaksujen loukusta, jossa päivittäinen toimeentulo muuttuu syväksi ahdistukseksi ja huoleksi omasta tulevaisuudesta.

Ylivelkaantuminen on yhä suurempi haaste. Vuoden 2019 kesäkuun lopussa maksuhäiriömerkintöjä oli lähes 380 000 henkilöllä, mikä on kaikkien aikojen korkein lukema. Maksuhäiriöisten määrä on kasvanut yli kymmenen vuoden ajan. Myös ulosottoon saapuneiden asioiden määrät ovat korkealla tasolla. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuoden 2018 lopussa ulosottovelallisten määrä kasvoi 23 prosenttia edellisvuoden tasosta. Myös ulosottovelkojen kokonaissumma oli 23 prosenttia suurempi kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Yhteensä ulosottovelallisia oli vuoden 2018 lopussa noin 303 000 ja heidän ulosottovelkansa oli yhteensä 5,6 miljardia euroa.

Luvut ovat pysäyttäviä ja ylivelkaantumisen vaikutukset vakavat. Tutkimukset osoittavat, että ylivelkaantuneisuus vaikuttaa sairastavuuteen merkittävällä tavalla. Maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat

asunnon vuokrausta, lainansaantia, vakuutusten tai puhelinliittymän avaamista. Ulosotossa olevan ei ole kannattavaa ottaa työtä vastaan. Inhimillisen tragedian lisäksi ylivelkaantuminen on myös iso yhteiskunnallinen ongelma. Siksi ylivelkaantumisen syihin pitää puuttua. Yhtä tärkeää on auttaa, jotta jokainen saa elämänsä takaisin raiteille.

Ongelmaan myös tartuttiin edellisen hallituksen aikana. Talous- ja velkaneuvonnan määrärahoja lisättiin, jotta apua ja tukea olisi saatavilla aiempaa paremmin. Myös ulosottovirastojen määrärahoja kasvatettiin velallisten neuvonnan parantamiseksi. Tavoitteena oli, että mahdollisimman moni saisi apua ja asiansa hoidettua kuntoon ulosoton asiakkaana jo ensimmäisellä kerralla, ja ulosoton kierre katkeaisi. Kannustinloukkujen purkamiseksi lakia muutettiin niin, että vuoden työttömänä olleet ulosottovelalliset ovat oikeutettuja saamaan lykkäystä palkan ulosmittaukseen. Lykkäys kestää puolet työsuhteen kestosta, kuitenkin enintään kuusi kuukautta. Tavoitteena on kannustaa työttömiä velallisia ottamaan työtä vastaan. Monen ylivelkaantuneen taustalla ovat myös pikavipit ja niiden korkeat korot. Usein lainoja nostavat he, jotka ovat taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa. Siksi lainmuutoksella lainojen korkoja rajattiin myös yli 2000 euron lainoissa.

Kokonaisuutena toimenpiteet tuovat voimaan tullessaan helpotusta kymmenille tai jopa sadoille tuhansille suomalaisille, jotka eri elämänsä vaiheissa kamppailevat oman taloutensa kanssa. Toimilla on toki myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, mutta niissä on ennen kaikkea kyse hankalaan taloudelliseen tilanteeseen ajautuneiden ihmisten auttamisesta. Modernille oikeistolle ne toimivat hyvänä tapausesimerkkinä siitä, miten perinteisen talouspuheen rinnalle voidaan tuoda uusia teemoja, jotka luovat haluamaamme yhteiskunnallista muutosta konkreettisesti ja suoraan ruohonjuuritasolla.

Talous ja hyvä yhteiskunta

Suomen talouden iso kuva on edelleen tarina satumaisesta menestyksestä, joka on sadassa vuodessa nostanut Euroopan köyhän reuna-alueen yhdeksi maailman vauraimmista valtioista. Olemme nyt koulutetumpia, vauraampia, hyvinvoivempia ja terveempiä kuin koskaan aiemmin. Olemme sitä siksi, että taloutemme on kasvanut. Teollistuminen, ulkomaiset investoinnit ja vientivetoinen kasvu ovat lisänneet kansallista varallisuuttamme, mikä taas on tarjonnut uusille ideoille niiden tarvitsemia investointeja sekä mahdollistanut Suomen matkan länsimaiseksi hyvinvointivaltioksi. Edellisessä edistysuskoa käsitelleessä kappalessa kuvattu kehitys on kaikkein eniten läsnä juuri Suomessa.

Suomalaisen talouskasvun tarina on yhtäältä tarina viennistä ja eurooppalaistumisesta, toisaalta henkisen pääoman ja osaamisen lisääntymisestä. Taloustieteen professori Matti Pohjolan mukaan vuosina 1861–2015 sekä Suomen elintaso (bkt/asukas) että työn tuottavuus (bkt/työtunnit) kasvoivat keskimäärin 2,1 prosenttia joka vuosi. Kasvusta 1,4 prosenttiyksikköä syntyi uusista ideoista, eli niin sanotusta kokonaistuottavuudesta. Kokonaistuottavuudella tarkoitetaan sitä osaa arvonlisäyksen kasvusta, jota ei voida selittää tuotantopanosten kuten työn määrän ja pääoman kasvulla. Kasvusta 0,6 puolestaan syntyi henkisen pääoman ja 0,1 prosenttiyksikköä kiinteään pääoman vaikutuksesta.

Suomi oli 1800-luvun puolivälissä vielä yksi Euroopan köyhim-

mistä maista, eikä kansantalouden kehitystä kuvaavia tilastoja edes ole saatavilla vuotta 1860 edeltävältä ajalta. Nyt olemme monin verroin vauraampia ja hyvinvoivempia, mutta teemme suunnilleen yhtä paljon töitä kuin 1800-luvulla eläneet suomalaiset. Yhdessä vaurastumalla olemme luoneet Suomesta yhteiskunnan, johon on lottovoitto syntyä.

Historiankirjoituksessa tätä Suomen tarinaa ei kuitenkaan lähes koskaan kuvata kasvulukujen kautta, vaan yhteiskunnallisen muutoksen ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Kansallinen kertomuksemme voisi faktojen valossa hyvin olla kertomus talouskasvusta, mutta se ei sitä ole. Kun puhumme Suomen historiasta, kerromme, kuinka maanomistus yleistyi, kuinka yhä useampi lapsi jäi henkiin, kuinka yleinen oppivelvollisuus rakennettiin ja kuinka yhä useampaan sukuun valmistui sen ensimmäinen maisteri. Kaiken tämän mahdollistaja on toki ollut talouskasvu, mutta talouskasvu itsessään ei ole riittävä selittäjä, visio tai tarina, johon pystyisimme ihmisinä ja kansakuntana tempautumaan mukaan. Miksi maltillisessa oikeistossa toistuvasti kuvittelemme, että se olisi sitä eduskuntavaaleissa?

Vuonna 2017 julkaistussa artikkelissaan Matti Pohjola huomauttaa, että vuoden 2008 jälkeen uusien ideoiden, eli niin sanotun kokonaistuottavuuden, kontribuutio on ollut negatiivinen, mikä on pysäyttänyt talouskasvun. Kokonaistuottavuus on pudonnut vuoden 2000 tasolle. Pohjolan mukaan näin ei ole käynyt koskaan ennen rauhan oloissa eikä vastaavaa romahdusta ole koettu myöskään verrokkimaissamme. Kun elintasoeromme jo 1900-luvun alussa vauraisiin Ruotsiin, Saksaan ja Yhdysvaltoihin pitkään kutistui, on se vuoden 2008 jälkeen jälleen kasvanut. Talouden ja tuottavuuden kasvuun olemme päässeet kiinni paljon muuta Eurooppaa jäljessä. Pohjolan mukaan elintason ja hyvinvoinnin tulevan kasvun turvaamiseksi olisi kokonaistuottavuus

käännettävä kasvuun investoimalla uusien ideoiden lähteisiin: koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämiseen. Näin voitaisiin hyödyntää maailmantalouden nykyiset muutosvoimat samalla tavoin kuin aikanaan tehtiin Suomen itsenäistyessä 100 vuotta sitten.

Nyt tehtävissä talouspoliittisissa päätöksissä on kyse siitä, pystymmekö luomaan tulevalle sadalle vuodelle samanlaisen menestystarinan, vai onko meillä edessä hitaan näivettymisen tie. Menestyäksemme meidän on kansankuntana pystyttävä nykyistä parempaan. Maltillisen oikeiston ei ole tämän haasteen edessä syytä hylätä leipälajiaan tai luopua vastuullisesta linjastaan. Sen sijaan meidän olisi paremmin kyettävä visiomaan, mihin onnistuneella talouspolitiikalla voidaan päästä ja minkälaista yhteiskuntaa haluamme sillä rakentaa – ei vain sitä, minkälaisia katastrofeja sillä vältetään.

Kasvua luova talouspolitiikka on modernille oikeistolle väline hyvän yhteiskunnan rakentamiseen. Vain työn ja yrittäjyyden kautta rakentuu hyvä yhteiskunta, joka pystyy luomaan mahdollisuuksien tasaa-
arvoa ja pitämään huolta heikommista.

PANIIKKI EI PYSÄYTÄ ILMASTONMUUTOSTA, MUTTA SILTI SE TÄYTYY TEHDÄ

Ratkaisuja ilmastonmuutokseen ei
löydetä ilman maltillista oikeistoa,
eikä äänestäjä löydä maltillista
oikeistoa, jos se ei löydä ratkaisuja
ilmastonmuutokseen.

Ilmastomuutos on kiistatta yksi merkittävimmistä ihmiskunnan tulevaisuutta muokkaavista ilmiöistä. Se on myös suurista muutosvoimista se, josta puhutaan kaikkein eniten.

Yksi keskustelua vaivaavista ongelmista on ehdottomuus ja ilmastomuutoksen käyttäminen poliittisena lyömäaseena. Keskustelussa kaikkein tiukimman päästötavoitteen pöytään lyövä voittaa, vaikkei hän kykenisi esittämään minkäänlaista näköalaa siihen, miten kyseiseen tavoitteeseen voidaan päästä. Jos taas esittää konkreettisia ratkaisuja, saa usein kuulla, että tuo ei vielä riitä. Aiheen ympärillä pörräävien aktivistien kritisoimisesta saa usein niskaansa navakan ilmastomuutosdenialistin viitan – riippumatta siitä, onko kritiikki perusteltua vai ei. Kaikesta huolimatta otamme tämän riskin.

Ensin on silti syytä todeta, että ilmastomuutos on uhkakuva, jonka torjumiseksi tulee tehdä kaikki se, joka Suomen kaltaiselle valtiolle on mahdollista. Meidän tulee itse asettaa tiukat päästövähennystavoitteet ja toimia kaikilla kansainvälisillä foorumeilla sen puolesta, että näin tekevät myös muut. Samalla meidän tulee luoda realistinen tilannekuva siitä, minkälainen kehityskulku tällä hetkellä näyttää todennäköiseltä ja mitä se Suomen ja maailman näkökulmasta tarkoittaa. Myös ilmasto-politiikan pitää perustua siihen, mikä parhaan tieteellisen tiedon valossa on todennäköistä, ei silmien ummistamiseen tai perusteettomaan pelonlietsontaan.

Mihin se sitten johtaisi, jos kasvihuonekaasupäästöjä ei saada kuriin? Selvää on, että ilmastomuutoksen seurauksena maapallon pintalämpötilat kohoavat ja merenpinta nousee, useiden arvioiden mukaan jopa 20-50 senttimetriä. Jäätiköt ja arktinen mannerjää kutistuvat niin, että vuosisadan loppuun mennessä arktinen alue voi joidenkin mallinnusten mukaan olla kesäisin kokonaan jäätön. Sään ääri-ilmiöt lisääntyvät, hir-

mumyrskyistä tulee voimakkaampia ja kuivista ja kuumista jaksoista rajumpia. Lisääntynyt haihtuminen saa sademäärät nousemaan globaalisti noin 3-5 prosenttia. Sade kuitenkin jakautuu epätasaisesti, jolloin eräillä alueilla kuivuus lisääntyy ja toisilla vetenä sekä lumena tulevasta sateesta tulee ongelma. Ekosysteemejä tuhoutuu sekä maalla että merissä, joissa ongelman aiheuttaa paitsi korkeampi lämpötila, myös siitä seuraava merivirtojen hidastuminen ja ph-tasapainon muuttuminen. Se johtaa useiden lajien sukupuuttoihin.

Lämpeneminen myös johtaa lisälämpenemiseen. Ennusteet sen vaikutuksista eivät ole täysin selviä, sillä myös tutkijat ovat erimielisiä siitä, mihin johdannaisvaikutuksiin esimerkiksi kolmen asteen maapallon lämpeneminen johtaisi ylivuosisataisella tähtäimellä. Monimutkaisten vaikutusten arvioiminen on hankalaa ja asiat voivat johtaa ennakoimattomiin ketjureaktioihin, jotka merkittävästi nopeuttavat lämpenemistä. Siksi myös tutkijat ovat erimielisiä siitä, kuinka paljon meillä oikein on aikaa ilmastomuutoksen pysäyttämiseen ja kuinka dramaattisia sen vaikutukset olisivat, vaikka tiedeyhteisössä on yli 99 prosentin yksimielisyys siitä, että ilmastomuutos todella on ihmisen aiheuttama.

Ilmeisiä ja nopeita ilmastomuutoksen vaikutuksia ihmiselmään ovat maatalouden satojen heikkeneminen ja tuhoutuminen, sairauksien leviäminen aiempaa helpommin ja talouskasvun hidastuminen. Äärimmäiset sääilmiöt, hirmumyrskyt ja sateet yleistyvät joillakin alueilla, kun taas toisia koettelevat rajut helleaallot ja kuivuus. Infrastruktuuria tuhoutuu ja panostuksia joudutaan uuden luomisen sijaan tekemään vanhan korjaamiseen. Berkeleyn yliopiston professori Solomon Hsiang on arvioinut, että maailman bruttokansantuote on vuosisadan vaihteessa 23 prosenttia pienempi kuin se olisi ilman ilmastomuutoksen vaikutusta. Laskentatavasta ja odotetusta lämpenemisestä riippuen

sama luku on paikoin muutama, paikoin kymmenen, ja paikoin jopa suurempi kuin Hsiangin arvio. Hallitustenvälinen ilmasto-paneeli IPCC arvioi, että bruttokansantuote on globaalisti noin kolme prosenttia pienempi vuonna 2100, jos maailman keskilämpötila on tällöin kaksi astetta kuin tilanteessa, jossa keskilämpötila olisi 1,5 astetta.

Hidastuvasta kasvusta kärsivät erityisesti maailman kaikkein köyhimmät. Edistysuskoa käsitelleessä luvussa kuvattu mekanismi siitä, kuinka vapaa vaihdanta, teknologian kehitys ja markkinatalous nostavat satoja miljoonia ja miljardeja ihmisiä köyhyydestä, hidastuu ja paikoin pysähtyy kokonaan. Maantieteellisesti vaikutukset osuvat erityisesti alueille, joissa köyhyyttä on myös tällä hetkellä enemmän, eli Afrikkaan, Aasiaan ja Etelä-Amerikkaan.

IPCC:n mukaan 1-3 celsiusasteen lämpeneminen voi kuitenkin jopa hyödyttää joitain alueita, kun se haittaa toisia. Pohjoinen ja Suomi sen mukana selviävät muita vähemmällä. Erään tuoreen tutkimuksen mukaan maailman yhteenlaskettu BTK olisi vuonna 2100 ilmastonmuutoksen seurauksena noin seitsemän prosenttia pienempi kuin se olisi ilman sitä. Jos taas Pariisin sopimuksen tavoitteeseen päästään, BKT olisi noin prosentin matalampi. Kiinnostavin laskelma liittyy kuitenkin Suomeen, jonka voi tutkimuksen perusteella laskea kuuluvan ilmastonmuutoksessa jopa voittajiin. Näin siksi, että Pariisin ilmastositomuksen mukaisen kehityksen arvioidaan johtavan Suomen kohdalla suurempaan kasvun hidastumiseen kuin sen, että ilmastonmuutosta ei edes yritettäisi hillitä.

Voiko tästä siis tehdä johtopäätöksen, että ilmastonmuutokselle ei tarvitse tehdä mitään ja voimme jatkaa kuin ennenkin? Ei tietenkään, sillä globalisoituvassa maailmassa ongelmat ovat yhteisiä ja pitkällä aikavälillä ilmastonmuutoksen vaiku-

tukset näkyvät huomattavan negatiivisina myös Suomessa. Jos ilmasto lämpenee yli kolme astetta, ovat sen seuraukset monesti peruuttamattomia. Lisäksi kyse on yhdestä tutkimuksesta, jonka tuloksiin liittyy lukematon määrä epävarmuuksia.

Pikemminkin tuloksesta on syytä lukea, että kuten ei muutenkaan politiikassa, myöskään ilmastonmuutoksen kohdalla analyysiä ei tule tehdä vain raflaavimman, omaa näkökulmaa parhaiten tukevan tai kiinnostavimman tutkimustuloksen pohjalta.

Eri oletukset, eri vaikutukset

Tällä hetkellä pitkäaikaiset ilmastomallinnukset ennustavat maapallon keskilämpötilan nousevan 1,8-4,0 astetta tämän vuosisadan loppuun mennessä. Eri mallien lopputulokset vaihtelevat pääosin sen mukaan, kuinka paljon kasvihuonekaasupäästöjä ne olettavat tulevaisuuteen. Jos ilmaston lämpenemistä kiihdyttävä saastuttaminen lopetettaisiin kokonaan heti, lämpenisi maapallo edelleen 0,5 astetta. Moni tutkija arvioi, että päästäksemme edes neljän asteen lämpenemiseen, meidän tulisi sekä vähentää päästöjä että kyetä poistamaan ilmakehästä jo nyt siellä olevia kasvihuonekaasuja.

Entä jos siinäkään ei onnistuta? Stanfordin yliopiston professorin Rob Jacksonin mukaan maailma on tällä hetkellä paljon lähempänä ilmastonmuutoksen ”katastrofiskenaariota” kuin haluaisimme ajatella. Tässä skenaariossa päästöjä ei saada kuriin ja saastuttaminen jatkuu pitkälle tuleville vuosikymmenille ja 2100-luvulle.

Katastrofiskenaario on yksi neljästä vaihtoehtoisesta kehityskulusta tai asiantuntijakielellä RCP-skenaariosta, joita alan tutkijat usein käyttävät. Jokaiseen skenaarioon on upotettu eri oletus siitä, kuinka paljon maapallo lämpenee vuosisadan vaihteeseen mennessä. Näistä ihmiselämän kannalta myönteisin skenaario kantaa nimeä RCP 2,6 ja katastrofaalisin nimeä RCP 8,5. Tässä jälkimmäisessä kehityskulussa maapallo lämpenisi 4,9 asteella vuoteen 2100 mennessä. Koska kyse on globaalista keskiarvosta, lämpötila nousisi maalla vielä tätäkin enemmän, sillä merellä nousu olisi hieman maltillisempaa ja lämpötilojen nousu jakautuisi epätasaisesti eri puolilla maapalloa. RCP 8,5 on usein myös se skenaario, joka löytyy iltapäivälehtien kirkuvien otsikoiden takaa. Näin siksi, että rajumpi lämpenemisskenaario johtaa myös dramaattisempiin ennustettuihin vaikutuksiin, jotka helpommin puhkaisevat uutiskynnyksen.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset ihmiselämään eivät kuitenkaan rajoitu vain siihen, mihin ne intuitiivisesti rajaisimme, kuten maatalouden satojen ja ekosysteemien tuhoutumiseen sekä lajien sukupuuttoihin. Solomon Hsiangin mukaan lämpötiloilla on näiden lisäksi suuria negatiivisia vaikutuksia muun muassa työntekijöiden tehokkuuteen, lapsikuolleisuuteen sekä väkivaltaan.

Katastrofiskenaariota pidetään yleisesti hyvin epätodennäköisenä, mutta nykytahtia jatkaminen johtaisi liki siihen. Käytännössä kaikki sellaiset skenaariot, joissa päästäisiin Pariisin ilmastokokouksessa sovittuun kahden asteen tavoitteeseen, perustuvat sen sijaan ainakin osin sellaisen teknologian yleistymiseen, jolla kasvihuonekaasuja pystytään poistamaan ilmakehästä merkittävässä määrin. Tämä oletus on mukana myös jossain sellaisissa malleissa, jotka ennustavat kolmen asteen lämpenemistä.

Eikö napajään pitänyt jo sulaa?

Palataan vielä hetkeksi kirjassa aiemmin lainatun Hans Roslingin pariin. Roslingin mukaan meihin on sisäänrakennettuna hätävaisto, joka saa meidät haluamaan suoraa toimintaa välittömäksi ajatellun uhan edessä. Lienee ilmeistä, että ilmastonmuutos on laukaissut monella hätävaiston: kriisi koetaan niin voimakkaana, että sen ratkaisemiseksi vaaditaan suoraa, radikaalia toimintaa, johon voimme intuitiivisesti luottaa. Esimerkiksi komentotaloutta, kieltoja, uusia pistemäisiä veroja, tehdasinvestointien ja hakkuiden tekemättä jättämistä. Ajatellaan, että ohjauskeinojen tie on liian hidas ja julkisen vallan tulee ottaa käyttöön poikkeuksellisia välineitä.

Hätävaisto voi kuitenkin johtaa meitä pahasti harhaan. Ongelmat ovat monimutkaisia ja usein abstrakteja, eikä ilmeinen ratkaisu useinkaan ole paras. Pelko ja paniikki voivat johtaa hätäilyihin ja harkitsemattomiin päätöksiin, joiden seuraukset ovat arvaamattomia. Ilmastonmuutoksen torjuminen on ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta niin tärkeä asia, että meillä ei ole varaa tehdä huonoja päätöksiä, jotka eivät perustu parhaaseen mahdolliseen analyysiin.

Tilanne on ilmastoratkaisuja haluavalle monella tapaa hankala: koska uhan realisoituminen täysimääräisesti asettuu pitkälle tulevaisuuteen, on tietoisuuden luominen ongelmasta ollut melko hankalaa, mikä osaltaan on näkynyt ihmisten ja päättäjien haluttomuutena ryhtyä pitkälle meneviin toimiin sen pysäyttämiseksi. On kiistatonta, että meidän olisi pitänyt ryhtyä toimenpiteisiin jo paljon aikaisemmin. Toisaalta liika kriisipuhe ja hätävaiston sokaisema ajattelu voi estää analyttisen kokonaiskuvan muodostamista sekä ohjata helppoiin ja selkeisiin, mutta pidemmällä tähtäimellä tehottomiin tai jopa tuhoisiin ratkaisuihin.

Ylidramatisoiva ja alarmistinen puhe syö myös itse asian uskottavuutta. Osa voi muistaa esimerkiksi ilmastomuutoksen vastaisen kamppailun veteraanin, entisen Yhdysvaltain varapresidentti Al Gore kertoneen Kööpenhaminan ilmastokokouksessa vuonna 2009, että koko pohjoinen napa-alue on 75 prosentin todennäköisyydellä kesäkuukausina sula jo 2010-luvun puolivälissä. Saman maan silloinen senaattori John Kerry taas kirjoitti vuonna 2009, että tutkijat ennustavan koko jääpeitteen olevan poissa vuoden 2013 kesällä. Kerryn onneksi jäät eivät sulaneet,

mutta hänestä tuli kyseisenä vuonna Yhdysvaltain ulkoministeri. Gore taas on noussut aktivisminsa kautta epäonnistuneesta presidenttiehdokkaasta Nobel-palkituksi ilmastoguruksi, joka nauttii laajaa arvostusta ympäri maailman.

Gore ja Kerry – sekä heidän siteeraamansa tutkijat – eivät ole ensimmäisiä, jotka ovat epäonnistuneet ilmastoennustuksissaan. Eri tuomionpäivän profeetat ovat ainakin 1960-luvulta lähtien ennustaneet ihmiskunnan kannalta välttämättömien resurssien loppuvan väijäämättä. 1980-luvun piti näiden ennustusten mukaan olla nälänhädän vuosikymmen ja elämän maapallolla olla juuri nyt merkittävästi huonompaa, ei monin verroin parempaa, kuin ennustusten syntyaikoina.

Goren ja Kerryn epäonnistuneet ennustukset eivät kuitenkaan ole merkki siitä, että alan tutkijat olisivat jotenkin kollektiivisesti väärässä. Se on ennen kaikkea esimerkki poliitikkojen harjoittamasta liioittelusta ja pahimman skenaarion esittämisestä todennäköisimpänä skenaariona. Siihen monet ilmastoaktivistit syyllistyvät myös tänä päivänä. Esimerkiksi tämän tekstin kirjoittamista edeltäneiden viikkojen aikana olemme medioissa saaneet kuulla, että ihmiskunnalla on ”vain kuukausia aikaa” ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen ja että olemme ”peruuttamattomasti matkalla kohti sivilisaation loppua”. Molemmat ovat poskettoman liioiteltuja väitteitä, vaikka ilmastotoimien tarve on aivan todellinen. Kuukausien sijaan meillä on edessä pikemminkin vuosikymmenten ja vuosisatojen mittainen kamppailu ilmastonmuutosta vastaan ja maapallon luonnonvarojen kestävä käytön puolesta.

Goren ja Kerryn maalaama virheellinen kuva on kuitenkin ollut siinä määrin onnellinen, että se on ollut virheellinen positiiviseen suuntaan. Se on vaatinut tekemään enemmän, ei vähemmän. Olisi helppo ajatella, että se on siksi vaaraton. Se olisi väärä ajatus.

Luottamus pääomaa ei riitä valheille

Virheellisen tiedon leviäminen on ensinnäkin aina ongelma. Gore ja Kerry varmasti tiesivät, että heidän referoimansa ennustukset eivät edustaneet parasta mahdollista tieteellistä arviota, vaan parhaiten heidän tavoitettaan tukevaa arviota. Myöskään ilmastomuutoksen kohdalla tarkoitus ei pyhitä keinoja. Tahallisesti virheellisen kuvan antaminen on väärin, vaikka sillä pyrittäisiin oikeaan tavoitteeseen. Pahimpien mahdollisten kehityskulkujen esittämisestä todennäköisimpinä kehityskulkuina muodostuu lisäksi nopeasti ongelma, joka haittaa koko ilmastomuutoksen vastaista työtä. On vain ajan kysymys, milloin ihmiset myös Suomessa ja Euroopassa alkavat menettää uskoaan toinen toistaan suurempaa katastrofia ennustaviin – mutta kuitenkin lopulta toteutumatta jääviin – arvioihin. Samalla luottamus horjuu koko ilmastomuutosta koskevaan tiedeyhteisön konsensukseen.

Syylinen tähän ei ole tiedeyhteisö, vaan tutkimustuloksia väärin referoivat poliitikot, aktivistit ja media. Ihmiskunnalla on edessään jopa vuosisatoja kestävä ilmastomuutoksen vastainen kamppailu ja usko sen tarpeellisuuteen matkan varrella vielä monesti koetuksella. On huolestuttavaa, että luottamus pääomaa syödään jo nyt tällaisella tahdilla. Goren ja Kerryn lausunnot ovat jo päätyneet ilmastomuutoksen kieltävän Yhdysvaltain laitaoikeiston tehokkaiksi lyömäaseiksi, jotka osaltaan ruokkivat

maassa yleistä ilmastonmuutoksen kieltämistä. Sama kohtalo on todennäköisesti edessä myös niillä poliitikoilla, jotka nyt noudattavat samanlaista valikoivaa suhtatumista ilmastonmuutosta koskeviin ennustuksiin.

IPCC:n raportit antavat poliittiselle päättäjälle kuitenkin jopa poikkeuksellisen kokonaisvaltaisen ja varman kuvan ilmiöstä nimeltä ilmastonmuutos. Kuva on huolestuttava, mutta ei sellainen, jonka viljelemiseen jotkut aktivistit syylistyivät. Goren ja Kerryn esimerkit taas ovat hyvä muistutus siitä, että myös ilmastonmuutoksen kohdalla on hyvä harjoittaa aivan normaalia lähdekritiikkiä ja pyrkiä muodostamaan eri tutkijoiden ja metodien tuottamista tuloksista mahdollisimman hyvä kokonaiskuva, kuten minkä tahansa muunkin asian kohdalla. Sen perusteella ihmiskunnalla ei todella ole loputtomasti aikaa ongelman ratkaisemiseen, vaan asia on otettava äärimmäisen vakavasti, mutta maailma ei ole muuttumassa peruuttamattomasti vielä huomenna tai edes aivan tulevina vuosina. Kehitys kohti hiilineutraalia tulevaisuutta on sen sijaan välttämätöntä saada kiihtymään jo nyt, eikä päätöksiä ole varaa lykätä.

Enemmän kasvua, vähemmän päästöjä

Täysin toimeettomiksi ilmastonmuutoksen torjunnassa ei ole tähänkään mennessä jääty, vaikka usein Suomessakin kuulee sanottavan, että emme ole tehneet mitään. Osa kehityskuluista on tapahtunut itsestään tai ainakin ilman pakottavaa julkisen vallan sääntelyä. Osa aiemmin resurssi-intensiivisestä kuluttamisesta tapahtuu nyt digitaalisesti. Kuinka moni meistä esimerkiksi vielä ostaa CD-levyjä? Jakamistalous valtaa alaa erityisesti suurimmissa kaupungeissa ja palveluiden osuus kulutuksesta kasvaa jatkuvasti, kun tavaroiden osuus puolestaan laskee. Kulutamme edelleen aivan liikaa materiaa, mutta suunta on monien resurssien kannalta oikea.

Myös vihreisiin teknologioihin ohjautuu jatkuvasti enemmän investointeja, kun esimerkiksi Norjan ja Saudi-Arabian valtavat öljyrahastot ovat alkaneet myydä osuuksiaan öljy- ja kaasuvarannoista sekä sijoittamaan vahvemmin uusiutuvaan energiaan. Vihreitä investointejaan lisää jatkuvasti myös Euroopan investointipankki. Jo pelkästään se, että Norjan tuhannen miljardin dollarin rahasto ryhtyy satsaamaan aurinko- ja tuulivoimaan sekä muihin uusiutuvan energian hankkeisiin, on teknologioiden yleistymisen kannalta valtava asia. Päätöksen ennakoidaan muun muassa alentavan päästöttömän energian hintaa ja nopeuttavan globaalia siirtymää pois hiilen käytöstä.

Euroopan unioni ja monet muutkin maat ovat myös pystyneet kääntämään kokonaispäästöjään lievään laskusuuntaan 2010-luvulla. Ekonomistit puhuvat tässä yhteydessä usein niin sanotusta Kuznetsin kurvista. Ympäristökontekstissa termi tarkoittaa sitä, että valtion vaurastuessa sen päästöt ja ympäristökuormitus ensin kasvavat, mutta sitten vähenevät. Taustalla on se, että ihmi-

set, jotka eivät joudu tinkimään perustarpeistaan vähentääkseen ilmastokuormitustaan, ovat siihen valmiimpia ja vaatimat hana-kammin toimia myös päättäjiltään. Todellisuudesta on löydetty-
vissä logikalle runsasta, mutta ei kiistatonta näyttöä.

Yhdysvaltalaisen World Resources Institute -ajatushautomon analyysin mukaan vuosina 2000-2014 yhteensä 21 maata onnistui yhdistämään hiilipäästöjen laskun ja talouden kasvun. Ajatushau-
tomo tarkasteli analyysissä 67 maata ja vertaili näiden tilastoituja päästöjä sekä bruttokansantuotteen kasvua. Esimerkiksi Slova-
kiassa talous kasvoi 75 prosenttia ja päästöt vähenivät 22 prosent-
tia vuodesta 2000 vuoteen 2014. Romaniassa lukemat olivat 65 prosenttia ja -22 prosenttia ja Suomessakin varsin kohtalaiset 18 prosenttia ja -18 prosenttia. Laajemmassa, kaikki maailman valtiot kattaneessa analyysissä vastaavia kasvun ja päästöleikkauksen yh-
distäneitä maita löytyi 35.

Toinen tapa tarkastella kehitystä on verrata sitä, kuinka paljon CO₂-päästöjä dollarin lisäys bruttokansantuotteeseen tuottaa. Sen osalta olemme nähneet melko tasaista laskua globaalisti jo 1940-luvulta lähtien. Se tarkoittaa, että jokainen lisäeuro tai -dol-
lari talouskasvua on jatkuvasti pienempi lisäkuormitus ilmastolle ja ympäristölle. Tätä ennen jokainen lisädollari kasvua tarkoitti jat-
kuvasti suurempaa päästölisäystä. Kun yhteiskunnat vaurastuvat, niiden energiankäyttö tehostuu ja kulutustottumukset muuttuvat.

Tulokset eivät tarkoita, että jo tehty riittäisi. Edes ne valtiot, jot-
ka ovat kyenneet samanaikaisesti laskemaan päästöjään ja kasvat-
tamaan bruttokansantuotettaan, eivät ole kyenneet leikkaamaan päästöjään tarpeeksi. Ylivoimaisesti merkittävin osa maailman maista ei ole vielä kyennyt yhdistämään näitä kahta. Ilmaston-
muutosta ei pystytty torjumaan ilman päätöksiä, joista osa voi lyhy-
ellä tähtäimellä myös hidastaa kasvua. Tavoitteena ei kuitenkaan koskaan voi olla nimenomaan talouskasvun hidastaminen, vaan kyseessä on tällöin joidenkin välttämättömien ilmastotoimien si-

vuvaikutus. Kasvua hidastavat päätökset ovat hyviä vain silloin, jos ne luovat pidemmällä tähtäimellä näköalaa hiilineutraalista talouskasvusta ja suuntaavat markkinoiden katsetta kohti ympäristöystävällisiä ja vähäpäästöisiä ratkaisuja.

Vain vaurastuva maailma voi ratkaista ilmastokriisin

Ilmastonmuutoksen torjuminen ja talouskasvu eivät siis ole substituitteja, vaan kiinteässä yhteydessä. Molemmat tarvitsevat toista ja ideologinen talouskasvun vastustaminen on vahingoksi paitsi ihmiselämälle, myös ilmastonmuutoksen torjumiselle. Supistuvan talouden maailma olisi epävakaampi, pahoinvoivempi, väkivaltaisempi ja lisääntyvän äärimmäisen köyhyyden riivaama. Tällainen maailma ei taatusti kykenisi tuottamaan niitä korkean teknologian innovaatioita ja investointeja puhtaaseen energiaan, joita ilmastonmuutoksen torjuminen edellyttää.

Monella tapaa ilmastonmuutosta hidastava mekanismi on jo nykyisin sisäänrakennettuna talousjärjestelmäämme: kun jokin resurssi uhkaa loppua, sen hinta nousee, mikä taas ohjaa meitä etsimään vaihtoehtoisia ratkaisuja. Siksi esimerkiksi 1960-luvun tuomionpäivän ennustukset eri raaka-aineiden loppumisesta eivät ole toteutuneet. Kun jokin resurssi on käynyt vähiin, samaan lopputulokseen on ryhdytty pyrkimään eri prosessilla ja eri resursseilla.

Hiilipäästöjen kohdalla haasteen muodostaa se, että fossiiliset polttoaineet eivät uhkaa loppua, ja niiden käyttäminen on edel-

leen monesti kustannustehokasta. Sen sijaan maapallon kantomyyky alkaa olla pahasti ylitetty, mikä ei vielä riittävästi näy saastuttamisen hinnassa. Ilmastomuutoksen haaste ei näin ratkea itsestään, vaan vaatii monipuolisia politiikkatoimia.

Ilmastomuutoksen torjuminen ei ole mahdotonta eikä haaste anna aihetta toivottomuuteen. Maailma on myös ennen kynnnyt ratkaisemaan suuria ympäristöhaasteita. 1960-luvulla tehdyt sopimukset ovat rajoittaneet ydintestaamista ja vähentäneet säteilyn päättymistä ilmakehään. 1980- ja 1990-luvuilla pystyimme sopimaan happosateita estävistä maailmanlaajuisista toimista. Otsonikadon globaalit torjuntatoimet taas ovat osoittautumassa siinä määrin tehokkaiksi, että otsonikerroksen arvioidaan palautuvan ennalleen noin vuoteen 2050 mennessä. Näihin verrattuna kasvihuonekaasupäästöjen aiheuttama ilmastomuutos on haasteena suurempi ja kokonaisvaltaisempi, mutta ei ensimmäinen rajat ylittävä ympäristöongelma.

Jotta pystymme rajaamaan lämpenemisen kahteen asteeseen, meidän pitäisi puolittaa kasvihuonekaasupäästöt vuoteen 2050 mennessä ja nollata ne vuosisadan loppuun mennessä. Tällä hetkellä olemme vauhdista kaukana ja uusiutumattomat energialähteet tyydyttävät edelleen 86 prosenttia globaalista energiantarpeesta. Meillä on kuitenkin jo nyt olemassa useita työkaluja ja tapoja ongelman ratkaisuun, mutta niitä on uskallettava käyttää. Tarvitsemme kansainvälisiä sopimuksia ja instituutioita sekä viisasti säänneltyjä markkinoita, emme paluuta metsästäjäkeräilijöiksi, esiteolliseen yhteiskuntaan tai maailmanlaajuisista lihakieltoa.

Ainoa realistinen resepti edellä kuvatun tavoitteen saavuttamiseen on yhdistelmä päästövähennyksiä ja päästökompensaatioita – sekä lakisääteisiä että vapaaehtoisia. Myös ne jakautuvat kahteen pilariin, joita kaikkia tarvitaan. On kiistatonta, että meidän pitää monelta osin muuttaa kulutustottumuksiamme. Se ei

kuitenkaan ole kaikilta osin mahdollista tai järkevää. Teknologian kehitys ja moni tuleva innovaatio mahdollistavat samojen asioiden tekemisen pienemmillä päästöillä, kunhan pidämme kiinni niiden synnyn mahdollistavasta yhteiskuntarakenteesta. Meidän on ymmärrettävä, että moderni yhteiskunta ja talouskasvusta syntyvä inhimillisen hyvinvoinnin lisääntyminen ovat edellytys ratkaisun löytymiseen – ei haaste itsessään.

Asiaa voi havainnollistaa esimerkiksi lihansyöntiä koskevalla esimerkillä. Tällä hetkellä suomalaiset syövät keskimäärin 81 kiloa lihaa vuodessa. Jos koko maailma söisi yhtä paljon, ekosysteemimme eivät kestäisi sen aiheuttamaa rasitusta, minkä lisäksi lihantuotannosta aiheutuu merkittävästi hiilipäästöjä. Suomalaisen punaisen lihan kohdalla päästöt ovat noin 15 hiilidioksidiekvivalenttia (CO₂ ekv/kg) ja broilerin kohdalla noin viidesosa tästä, mutta esimerkiksi perunoilla ja juureksilla vain alle 0,4 kg CO₂ ekv/kg. Hiilidioksidiekvivalentti kuvaa ihmisen tuottamien kasvihuonekaasujen ilmastovaikutusta.

Ei ole kuitenkaan mitenkään utopistista odottaa, että punaisen lihan sijaan syömme tulevaisuudessa yhä useammin synteettistä lihaa, jonka ilmastokuormitus on pienempi, lähes perunoiden ja juuresten nykytasoa. Oikeastaan synteettisen, eli laboratorioissa kasvatetun, lihan ensimmäisiä kaupallisia sovellutuksia odotellaan (ainakin joihinkin kalliimpiin ravintoloihin) jo vuonna 2021. Myös maanviljelyssä tulevaisuudessa tapahtuvat innovaatiot tulevat eittämättä olemaan suuria. Siksi ilmastonmuutoksesta huolestuneen on syytä pohtia, onko tehokkaampaa taistella kulttuurisotia lihansyöjiä vastaan vai esimerkiksi toimia sen puolesta, että synteettisen lihan tutkimukseen ja tuotekehitykseen satsataan riittävästi. Lisäksi politiikkatoimia tarvitaan nykyistä enemmän sen puolesta, että emme pystytä edellä kuvatun kaltaisten uusien innovaatioiden synnylle liiallisia sääntelyesteitä.

Ilmastopolitiikka tarvitsee maltillista oikeistoa

Ilmastomuutoksen torjuminen on kuitenkin kiistatta vaikeaa. Sellainen maailma, jossa siinä ei onnistuta, on köyhempi ja pahoinvoivempi kuin sellainen, jossa lämpeneminen saadaan kuriin. Pitkään keskeinen haaste ilmastoratkaisujen hakemisessa on ollut se, että siihen ei ole ollut tahtoa. Koska kyse on meidän yhteisestä hyödykkeestämme – maapallosta – ei kukaan ole kysynyt johtamaan yhteisiä toimenpiteitä sen suojelemiseksi. Kyse on niin sanotusta yhteismaan ongelmasta. Hyöty saastuttamisesta on liian pitkään jäänyt yksilölle, yritykselle ja valtiolle, kun haitat ovat jääneet koko ihmiskunnan kannettavaksi.

Viime vuosina ilmastomuutos on kuitenkin noussut nopeasti puheenaiheeksi, ja siitä on erityisesti läntisessä Euroopassa muodostunut myös politiikan keskeinen teema, joka määrittelee yhä useamman äänestyspäätöstä. Vaaleissa tämä on näkynyt muun muassa vihreiden nousuna marginaaliliikkeestä keskisuureksi puolueeksi useassa Länsi-Euroopan maassa. Julkisessa keskustelussa puhe ilmastomuutoksesta ja vihreistä nivoutuu usein yhteen. Vihreillä on vahva omistajuus teemasta, vähän samaan tapaan kuin keskustaoikeistolla on pitkään ollut verotuksesta ja talouspolitiikasta.

Vaikka ilmastonmuutoksen nousu politiikan agendalle on voittopuolisesti hyvin positiivinen asia, sillä se pakottaa yhä useammat toimimaan sen torjumiseksi, on aiheen symbioosi vihreän liikkeen kanssa vaarallinen. Usein ilmastonmuutoksen varjolla ja vihreän liikkeen puitteissa nimittäin ajetaan ratkaisuja, jotka eivät ratkaise ilmastonmuutoksen haastetta, vaan edistävät muita ideologisia tavoitteita.

Tähän vihreillä on toki kaikki oikeus. Kyse ei ole yhden asian liikkeestä, vaan nykyisin jo keskisuuresta yleiseurooppalaisesta puolueperheestä, jonka ideologian ytimessä on ympäristöasioiden lisäksi muun muassa vasemmistolainen talousajattelu. Vihreät vastustavat ydinvoimaa, geenimuunneltua ruokaa, lähes kaikenlaista vapaakauppaa sekä läntisiä turvallisuuspoliittisia rakenteita, kuten Natoa ja syvempää eurooppalaista puolustusyhteistyötä. Vihreät ovat omasta mielestään kiistattoman vilpittömästi ilmaston ja ympäristön puolella, mutta puolueen tarjoama ideologinen kokonaisuus on riittämätön vastaamaan niihin moninaisiin tulevaisuuden haasteisiin, joiden rinnalla myös ilmastonmuutoksen torjumiseen tulee löytää ratkaisut.

Käyttämätön mahdollisuus

Maltilliselle oikeistolle merkittäväksi tulevaisuuden haasteeksi muodostuu vihreiden ilmasto- ja ympäristöpoliittisen omistajuuden haastaminen. Yhä useampi nuori ja vanhempikin haluaa varsinkin läntisessä Euroopassa äänestää puoluetta, joka on kaikkein eniten ilmaston puolella, sillä ilmaston puolella olevien ajatellaan olevan tulevaisuuden puolella. Nyt tuo puolue näyttää olevan – ja eräissä maissa myös aidosti on – vihreät. Se näkyy vihreiden suurena nuorisokannatuksena lähes kaikkialla Länsi-Euroopassa, jossa puolue on alaikäisten ja nuorten äänestäjien keskuudessa usein suurin tai vähintään suurimpia puolueita, vaikka sen ääniosuus koko väestön tasolla olisi pieni tai keskisuuri.

Vihreiden poliittinen linja asettaa sen kuitenkin alttiiksi laajalle joukolle älyllistä kritiikkiä. Sen vastustus ydinvoimaa kohtaan on esimerkiksi Saksassa ollut merkittävä syyllinen ilmastopäästöjen kannalta katastrofaaliseen päätökseen sulkea maan ydinvoimalat, mikä on käytännössä johtanut saastuttavan hiilivoiman lisääntyneeseen käyttöön. Suomessa vihreät ovat kahdesti marsineet hallituksesta ydinvoimapäätöksen seurauksena. Vihreiden vastustamalla geenimuunnellulla ruualla taas on todettu WHO:n tutkimuksissa olevan huomattavia ruuantuotannon tehokkuushyötyjä ja esimerkiksi Euroopan komission tutkimuspääosasto on raportissaan todennut, että yli 500 riippumattoman tutkimusryhmän yli 130 tutkimusprojektia yli 25 vuodelta osoittavat, ettei

geenimuuntelu ole sen vaarallisempaa kuin perinteiset jalostustekniikat. Monet tutkijat huomauttavat, että vihreiden monesti suosima luomuviljely, joka vaatii verrokkejaan huomattavasti enemmän maatalousmaata, ei ole kovin vihreää eikä kestävää. Oma lukunsa ovat puolueen sisällä alaa valtaava talouskasvun vastustaminen, jonka ajatellaan olevan tarpeen ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi, sekä ajoittain esiintyvät vaatimukset ”vihreästä komentotaloudesta”, jossa osin tai kokonaan hylättäisiin liberaalidemokraattisen markkinatalousyhteiskunnan periaatteet. Ajatuksista ensimmäinen on virheellinen, toinen aidosti vaarallinen. Molemmat eittämättä riistäisivät suurelta osalta maailmaan hyvinvoinnin kasvun, jota olemme 1900-luvulla nähneet, ja joka juuri nyt näyttää jatkuvan pitkälle tulevaisuuteen.

Vihreiden epärationaaliset ratkaisut ilmastonmuutoksen rationaaliseen uhkaan tarjoavat modernille oikeistolle mahdollisuuden vallata ilmastonmuutos teemana vihreiltä ja olla keskeinen osa ihmiskunnan suurimman uhan ratkaisua.

Ilmastopoliittinen laiskuus

Ilmastomuutoksen kaappaaminen oikeistolaisen ajattelun ytimeen ei onnistu laiskalla viherpesulla, jossa toistetaan liturgiaa ilmastomuutoksen torjunnan välttämättömyydestä. Alistumme siihen edelleen liian usein. Se ei myöskään onnistu listamaalla ”kunnianhimoisia ilmastotavoitteita”, jotka muuttuvat paperitiekereiksi heti, kun tavoitteissa mennään konkretian tasolle.

Ilmastomuutoksen omiminen osaksi oikeiston ideologista ydintä vaatii ensinnäkin sen kokonaisvaltaisen tunnustamisen, että ilmastomuutoksen pysäyttäminen on ihmiskunnan ja politiikan keskeisimpiä tavoitteita. Se on sitä jo nyt, eikä merkitys ole vähenevä, vaan kasvava. Tämän ajatuksen pitää iskostua maltillisen oikeiston ajatusmaailmaan samalla intensiteetillä kuin sinne on iskostunut alhaisten veroasteiden, vapaakaupan ja läntisten kansainvälisten rakenteiden puolustaminen – siis niin, että tavoitteita ei tarvitse pakonomaisesti toistaa, sillä kaikki muutenkin tietävät niiden olevan olemassa. Toistaiseksi tässä on Euroopassa onnistunut vain harva keskustaoikeistolainen puolue.

Ilmastodenialismille ei voida jättää tilaa. Ilmastomuutokseen tulee suhtautua kuin mihin tahansa suureen poliittiseen haaste-

seen: rationaalisesti, faktapohjalta ja konkreettisten ratkaisujen kautta. Usein se voi tarkoittaa viestinnässä erilaista tyyliä kuin esimerkiksi vihreillä, mutta sisällöllisesti linjaa, joka esittää ongelmaan tehokkaampia ratkaisuja kuin tunnepohjalta operoiva vasemmistolainen vastineensa.

Maltillisen oikeiston on ymmärrettävä, että ilmastonmuutoksen kohdalla kyse on niin mittavasta ja pysyvästä yhteiskunnallisesta haasteesta, että siihen suhtautuminen kädenlämpöisesti ja teeman välttely ei pidemmällä tähtäimellä kuin kiihdytä koko eurooppalaisen puolueperheen laskusuhdannetta. Äänestäjien on tiedettävä, että maltillinen oikeisto on ilmaston ja ympäristön puolella samalla tavalla intuitiivisesti kuin kaikki tietävät maltillisen oikeiston olevan vapaan markkinatalouden, matalamman verotuksen ja järkevän taloudenpidon puolella. Monelle eurooppalaiselle keskustaoikeistolaiselle puolueelle tämä itsessään on kova haaste, eikä muutos tapahdu hetkessä. Uuden elementin puristaminen puolueen ideologiseen ytimeen on myös tehtävä, johon harva puolue kykenee varsinkaan silloin, kun kannatus on laskussa. Helppoa se ei tule olemaan myöskään kokoomukselle.

Uskottavia ilmastoratkaisuja, ei identiteettipolitiikkaa

Voimme melko turvallisesti luottaa suomalaisten tietävän, että ilmastonmuutos on ratkaistava, mutta haluavan tehdä sen mahdollisimman tehokkaasti, järkevästi ja yhdessä kansainvälisen yhteisön kanssa. Moraaliposeeraaminen on sen sijaan aina ollut meille vierasta. Olennaista ei ole, kuinka monta vegaania Suomessa on. Olennaista on se, miten pystymme yhteiskuntana siirtymään kohti päästötöntä energiantuotantoa, parantamaan energiatehokkuuttamme, vähentämään liikenteen päästöjä, kulluttamaan aineettomammin ja luomaan puitteet sellaisille innovaatioille, joilla voidaan korjata ilmastolle jo aiheutunutta vahinkoa. On keskityttävä isoihin asioihin, joilla on oikeasti merkitystä.

Ilmastonmuutoksen nostaminen oikeiston agendan kärkipaikeille ei kuitenkaan saa tarkoittaa vihreiltä lainaamista. Huonoin mahdollinen ajatus on kokoomuksen ja muun maltillisen oikeiston mieltäminen vihreiden kevytversiona. Sellaisena, joka kyllä melkein maistuu aidolta, muttei koskaan voi olla yhtä hyvää kuin alkuperäinen.

Onnistuneeseen lopputulokseen päästään sen sijaan vain kunnianhimoisen ajatus- ja ohjelmatyön kautta. Kuten politiikassa yleensäkin, myös ilmastonmuutoksen kohdalla uskottavuus syntyy ainoastaan silloin, kun oma linja on kristallinkirkas ja si-

sällöltään uskottava. Ilmastonmuutoksen kohdalla tuo ratkaisu tarkoittaa vaihtoehtoa, jossa katse käännettään nollapäästövuosilukujen sijaan konkreettisiin toimiin ja ratkaisuihin. Myös tämän ratkaisun ytimessä on oltava edistysusko: ajatus siitä, että ihmisten luovuus ja kunnianhimo kantavat, kunhan ne vapautetaan valloilleen oikeanlaisten kannusteiden alla.

Kokoomuksen ja keskustaoikeiston tulee olla tiukka vasta-voima degrowth-ajatuksille ja puheille vihreästä komentotaloudesta. Tämä ei ole vaikeaa. Vaikeaa sen sijaan on vaihtoehtojen tarjoaminen: miten maltillisen oikeiston puolustama liberaalidemokraattinen markkinatalousyhteiskunta ratkaisee ilmastonmuutoksen? Miten tämä ratkaisu puetaan ymmärrettävään muotoon ja miten se omaksutaan osaksi puoleen ideologista ydintä? Nimenomaan tämän näkymän maalaaminen on kuitenkin olennaista, jotta ilmastonmuutos pystytään omimaan länsimaisen maltillisen oikeiston teemaksi uskottavasti. Se on myös välttämätöntä, jos maailma aidosti halutaan pelastaa ilmastonmuutoksen vitsauksilta.

Kokonaisvaltaisesti uskottava ilmastoratkaisu on parhaimmillaankin vain osatotuus monimutkaisesta kokonaisuudesta. Emme edes pyri sellaisen esittämiseen tässä kirjassa ja juuri nyt. Eräitä ajatuksia on kuitenkin mahdollista esittää. Ne voisivat muodostaa ratkaisun rungon ja ajatuksellisen ytimen.

Olennaisin osa modernin oikeiston ilmastoratkaisua on saastuttamisen hinnoitteleminen oikein ja ennustettavasti, mikä mahdollistaa investointien ohjautumisen kohti puhtaampia ratkaisuja. Tähän globaalisti käyttökelpoisin – vaikkakin vielä vajavainen – tarjolla oleva väline on päästökauppa, jota tulisi pyrkiä kiristämään ja laajentamaan. Pelokkaasti ei tulisi suhtautua myöskään sellaiseen hiiliveroon, jolla pystyttäisiin verottamaan

kotimaisen tuotannon lisäksi myös maahantuontia maista, jotka eivät verota hiilipäästöjä. Tällaisen ratkaisujen tulisi tapahtua vähintään Euroopan unionin tasolla, mieluusti globaalisti, mitä Suomi on kokoomuksen ja entisen valtiovarainministeri Petteri Orpon johdolla myös ajanut. Keinosta riippumatta olennaisinta on, että saastuttaja maksaa -periaate pystytään tuomaan mahdollisimman läpileikkaavasti ja neutraalisti osaksi talousjärjestelmää. Kielteisesti tulisi sen sijaa suhtautua pistemäisiin veroihin, kuten lento- ja lihaveroon, jotka vääristävät markkinoita ja johtavat tehokkuustappioihin. Keinot ovat tehokkaita poliittisen keskustelun vastakkainasettelussa, mutta eivät itse tavoitteensa toteuttamisessa.

Olennaista ratkaisun hakemisessa on talouskasvun ja hiilipäästöjen kasvun välisen kohtalonyhteyden katkaiseminen. Historiallisesti yhteys on ollut melko vahva: kun talous on kasvanut, myös päästöt ovat kasvaneet. Mitään syytä siihen, miksi näin tulisi olla myös jatkossa, ei kuitenkaan ole. Tätä väitettä tukee erityisesti se, että monessa maassa kohtalonyhteys on jo katkaistu.

Pidetään kaikki mukana

Päästöjen oikean hinnoittelun kääntöpuolena on lisääntynyt kulurasitus, joka jakautuu epätasaisesti. Keskeinen kysymys on siten myös se, miten tuo potti käytetään mahdollisimman tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti.

Oikeudenmukaisuuden osalta olennaista on, että ihmisten kulurakenne ei muutu mahdottomaksi. Siksi osa päästöjen haittaverotuksen kautta kerättävistä varoista on ohjattava veronkevennyksiin ja kompensatioihin, joilla tuetaan siirtymää kohti vähäpäästöisempiä elintapoja. Olennaista on, että ihmiset kokevat tehdyt politiikkatoimet oikeutettuina: perusteltuina, loogisina ja eri ihmisiä yhdenvertaisesti kohtelevina. Ilmastonmuutoksen pysäyttämisen nimissä omaa toimintaansa muuttamaan joutuvien täytyy ensinnäkin ymmärtää, miksi siihen johtavia päätöksiä tehdään. Meidän täytyy pystyä konkretisoimaan hyödyt, joita jollakin päätöksellä saadaan, ja vastustaa rohkeasti sellaisia toimia, joissa hyödyt ovat haittoja pienemmät. Esimerkkinä voidaan mainita lämmityspolttoaineen verotus, jonka kiristäminen ilman kompensatioita – esimerkiksi investointitukia, jotka tukevat ihmisiä siirtymässä ilmastoystävällisimpiin lämmitysmuotoihin – koetaan taatusti erittäin epäoikeudenmukaisena. Pitkien etäisyyksien maassa myös autoilun lisääntyvä kulurasitus on omiaan lisäämään epäoikeudenmukaisuuden kokemusta, vaikka

liikkumisen päästöjen leikkaaminen tuleekin olla yksi politiikan keskeisistä tavoitteista.

Kun vihervasemmisto perustaa ilmastopolitiikkansa pakkoon, kieltoihin ja aktivismiin, on maltillisen oikeiston perustettava omansa edistysuskoon, toimiviin kannusteisiin ja tutkittuun tietoon. Maltillisen oikeiston ilmastopolitiikan johtotähtenä tulee olla, että toimenpiteet ovat alisteisia tavoitteille, ei toisinpäin. Identiteetin sijaan maltillisen oikeiston ilmastopolitiikka rakentaa hiilineutraalia tulevaisuutta. Siinä onnistuaksemme meidän on pystyttävä haastamaan myös yhteiskunnallinen diskurssi, jossa ”eniten kieltävä” on eniten ilmaston puolella. Tästä nähtiin surkeita esimerkkejä eduskuntavaalien alla, jossa esimerkiksi polttomootoriautojen kiellon vaatiminen nosti pisteitä median ilmastoindeksissä, vaikka toimenpiteen realistisuus, teho ja oikeasuhtaisuus ovat vähintään kyseenalaisia.

Kun keskitymme esimerkiksi energiapolitiikan suuriin kysymyksiin ja ajamme voimakkaasti sellaisia EU-tason ja globaaleja toimia, jotka saavat aikaan todellisia muutoksia, voimme huolettaa jättää ihmisten ruokapöytien arvostelun muille.

Politiikka antaa suunnan ja kannusteet

Pelkästään valtiojohtoisesti ongelmaa ei ratkaista. Yritykset, kaupungit ja erilaiset muut yhteisöt luovat jo nyt innovaatioita, joita ei koskaan syntyisi Arkadianmäeltä käsin. Hallituksen ja eduskunnan ei tule kuvitella itseään toimijana, joka pystyy kertomaan, mitkä ovat kussakin tilanteessa ja kullakin alalla parhaita ratkaisuja. Poliitikkojen vastuulla on sen sijaan antaa suunta, jota kohti kuljemme, sekä kannusteita eri välitavoitteiden saavuttamiseksi.

On lisäksi muistettava, että Pariisin ilmastositomuksen tavoitteen ja kaikkien muiden hyväksyttävissä olevien kehityskulkujen saavuttaminen vaatii teknologista kehitystä, eli hiilineutraaleja ratkaisuja ihmisten arkeen sekä teollisen mittakaavan hiilenpoistokyvyn kehittymistä. Kuten ei koskaan aiemminkaan, myöskään nyt teknologista kehitystä ei saavuteta keskusjohtoisesti tai valtiovetoisesti. Resepti ilmastomuutoksen vastaisessa kamppailussa tarvittavien innovaatioiden synnyssä on monelta osin sama kuin muidenkin innovaatioiden kohdalla: kannustavat yhteiskunnan rakenteet, matala työn ja yrittämisen verotus sekä hiilipäästöjen ja muiden ulkoisvaikutusten oikea hinnoittelu. Lisäksi tarvitaan sellaista sääntelyä ja lupapolitiikkaa, joka mahdollistaa hiilivapaiden energiamuotojen yleistymisen. Se tarkoittaa muun muassa sallivaa suhtautumista uusiutuvaan ja päästöttömään energiaan, kuten pienydinvoimaloita ja muutakin uuden sukupolven ydinvoiman lisärakentamista kohtaan. Merkittävä osansa on myös riittävällä perustutkimuksen julkisella rahoituksella ja sellaisilla innovaatiotuilla, jotka mahdollistavat tehokkaimpien ratkaisujen leviämisen ja vääristävät markkinoita mahdollisimman vähän.

Vain tällaisessa ympäristössä voivat syntyä ne puhtaan energian, sen varastoinnin, resurssiviisaan kulutuksen ja hiilipäästöjen neutralisoinnin teknologiat, joita ilmastomuutoksen pysäyttäminen vaatii.

Maltillisen oikeiston on löydettävä ilmastonmuutokseen uskottavat ja konkreettiset ratkaisut, jotka muodostavat kokonaisvaltaisen vastavoiman vasemmistolaiselle ilmastopolitiikalle. Ratkaisujen ytimen muodostaa vakaa usko siihen, että liberaalidemokratia ja vastuullinen markkinatalous ovat pitkällä tähtäimellä paras keino myös ilmastonmuutoksen torjumiseen.

MODERNI OIKEISTO EI OLE MAAHAN- MUUTTOVASTAINEN

Suomen on oltava maa, johon ihmiset
haluavat tulla rakentamaan omaa
tulevaisuuttaan, sekä kannettava oma
vastuunsa pakolaistilanteen ratkaisemisesta.

Muuttoliikkeitä on hankala ennustaa. Vaikka ennustaminen on vaikeaa, voidaan kohtuullisella varmuudella tunnistaa erilaisia mahdollisuuksia siitä, miltä tulevaisuus näyttää. Vuonna 2015 Eurooppaan tullut siirtolaismäärä tuli yllätyksenä, mutta ihmisten halu pois epävakasta ja usein turvattomasta Syyriasta ja Irakista ei.

Toisin kuin välillä ajatellaan, asiantuntijat eivät ennusta tuleviksi vuosikymmeniksi merkittävää siirtolaisvirtojen kasvua tai kansainvaelluksia. Esimerkiksi Itävallan tiedeakatemian yhteydessä toimiva väestöntutkimusinstituutti ennustaa muuttoliikkeiden kiihtyvän hieman, mutta ei dramaattisesti. Analyysi perustuu alan useiden asiantuntijoiden arvioista koostettuun kokonaiskuvaan. Edes ilmastonmuutos ei ole ennusteissa vaikutin, joka automaattisesti johtaisi ihmisten laajamittaisiin siirtymiin mantereelta toiselle, vaikka esimerkiksi rajuimmassa kauhuskenaarioissa ilmastonmuutoksen uskotaan ajavan jopa 300 miljoonaa ihmistä pois kodeistaan. Tilanteet voivat kuitenkin muuttua nopeasti esimerkiksi sotien, kuivuuden tai köyhyyden seurauksena.

Vaikka muuttoliikkeet tuovat mukanaan myös monia haasteita, historiallisessa perspektiivissä ihmisten liikkuminen paikasta toiseen ja rajojen yli on ollut keskeinen hyvinvoinnin ja talouskasvun lähde. Muuttoliikkeet ovat levittäneet keksintöjä, helpottaneet kaupankäyntiä ja vaurastuttaneet usein sekä muuttajien lähtöettä kohdemaita. Erityisesti työvoiman liikkuvuuden vaikutuksia on nykyäänkin tapana aliarvioida. Kyse on Suomen menestyksen kannalta keskeisestä kysymyksestä, joka jää maahanmuuttoa koskevassa keskustelussa monesti humanitaarisen maahanmuuton ja pakolaiskeskustelun jalkoihin. Se on sääli, sillä työperäinen maahanmuutto on yhteiskunnille keskeinen menestystekijä.

Suomi oli pitkään niin sanottu maastamuuttomaa. Täältä lähettiin muualle erityisesti töihin. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kohteena oli usein Yhdysvallat ja 1960-luvulla Ruotsi. Lähtijöiden

määriä laskettiin sadoissa tuhansissa ja koko 1900-luvun aikana Suomesta muutti pois noin miljoona ihmistä. Elintason noustua samanlaisia massaliikkeitä ei ole enää nähty, mutta Suomen kansalaisten nettomaahanmuutto on silti ollut koko 2010-luvun miinuksella. Suomesta pois on joka vuosi muuttanut enemmän Suomen kansalaisia kuin tänne on tullut takaisin.

Maahanmuuton kohdalla eräänlaiseksi vedenjakajaksi voidaan ajatella 1990-luvun alkua, josta lähtien maahanmuutto alkoi painottua perheenyhdistämisestä ja pakolaisuudesta johduttuihin syihin työperäisen maahanmuuton ja erityisesti Ruotsista tulleiden paluumuuttajien sijaan. Maahanmuutto Suomeen on kasvanut 1990- ja 2000-luvulla merkittävästi, mutta humanitaarisen maahanmuuton volyymi on jäänyt esimerkiksi Ruotsia ja monia muita Länsi-Euroopan maita pienemmäksi. Keskimäärin Suomeen on 2010-luvulla tullut noin 30 000 maahanmuuttajaa vuosittain, kun maastamuutto on liikkunut noin 15 000 lähtijän molemmin puolin.

Vielä viime vuosinakin humanitaarinen maahanmuutto on muodostanut Suomeen kohdistuneesta muuttoliikkeestä pienemmän osan kuin moni ajattelisi. Esimerkiksi voidaan nostaa turvapaikkahakemusten poikkeusvuotta 2015 seurannut vuosi 2016, jolloin turvapaikanhaku ja kiintiöpakolaisuus muodostivat vain 20 prosenttia kaikesta Suomeen suuntautuneesta maahanmuutosta. Eniten Suomeen tultiin perhesiteen ja opintojen perusteella, mutta myös töihin.

Hyvinvointia ja vaurautta

Työperäisestä maahanmuutosta on kirjoittanut muun muassa yhdysvaltalainen taloustieteilijä ja Harvardin yliopiston professori William Kerr. Hän käy kirjassaan *The gift of global talent* läpi niitä moninaisia vaikutuksia, joita erityisesti kaikkein lahjakkaimpien yksilöiden muuttoliikkeellä on. Kerr kertaa kirjassa sekä omaa että kollegoidensa tutkimusta ja päätyy viiteen johtopäätökseen. Hän arvioi, että nimenomaan kaikkein lahjakkaimpien ihmisten liikkuvuus valtioiden välillä on poikkeuksellisen suurta. Se keskittyy voittopuolisesti kehittyneimpiin maihin, kuten Yhdysvaltoihin, jonka kaikkein lahjakkaimmista yksilöistä merkittävä osuus on maahanmuuttajia. Yhdysvaltojen kohdalla nämä henkilöt ovat muita useammin Kiinasta ja Intiasta.

Olennainen huomio liittyy myös siihen, että lahjakkaiden maahanmuuttajien menestys ei jää vain heidän menestykseen. Kun huippulahjakkuudet menestyvät, myös muu väestö menestyy. Lahjakkaiden yksilöiden toisaalla tuottama arvonlisä ei useinkaan ole sama kuin se arvonlisä, jonka heidän lähtömaansa menettää. Kyse ei siis ole nollasummapelistä, vaan lahjakkaan yksilön muutto palvelee usein häntä itseään ja kohdemaata enemmän kuin se rokottaa lähtömaata. Silti kiistatonta on, että lahjakkaimpien yksilöiden liikkuvuudessa on häviäjiä ja voittajia: maita, joihin muutetaan, ja maita, joista muutetaan.

Kerrin mukaan huippulahjakkuudet eivät juuri välitä valtioiden rajoista, vaan liikkuvat globaalisti, joten heidän houkutte-lunsa ei ole turhaa tai edes epätoivoista. Lisäksi heidän houkutelunsa on koko maan menestyksen, vaurauden ja hyvinvoinnin kannalta tärkeämpää kuin moni haluaa myöntää, eikä sen merkitys tule tulevaisuudessa ainakaan vähentymään. Pikemminkin

on niin, että työn murrosta ja robotisaatiota seuraavalle elinkeinorakenteelle tuo merkitys on yhä suurempi.

Poliittisesti huippulahjakkuuksista puhuminen ei ole helppoa tai suoraviivaista. Hyvässä yhteiskunnassa jokaiseen ihmiseen suhtaudutaan perustavanlaatuisesti samalla lailla, eli jokaiselle asetetaan samat oikeudet ja velvollisuudet. Myös Suomen kannalta yhdeksi tulevaisuuden kohtalonkysymykseksi muodostuu kuitenkin, kumpaan kategoriaan kuulumme: olemmeko globaalin lahjakkuusvirran lähtö- vai kohdamaa?

Krooninen osaajapula

Huutava pula huippuosaajista on tällä hetkellä muun muassa ohjelmistotalalla. Usein työvoimapula on kääntynyt otsikoissa ja keskustelussa muotoon “koodaripula”, mutta tarvittavan osaamisen skaala on laaja. Ohjelmistotalalla henkilöstön osaamisen ja lahjakkuuden merkitys yrityksen menestykseen on myös poikkeuksellisen suuri. Verraten pienillä tuotantopanoksilla pystytään alalla luomaan huimia määriä taloudellista arvoa. Ohjelmistotala on helppo esimerkki siitä, kuinka keskeistä työperäinen maahanmuutto ja nimenomaan huippuosaajien saaminen Suomeen on.

Suomen kasvu- ja suuryritysten johto kirjoitti yhdessä Helsingin pormestari Jan Vapaavuoren kanssa vuoden 2018 lokakuussa Helsingin Sanomiin poikkeuksellisen mielipidekirjoituksen, jota voi kutsua hätähuudoksi. Kirjoittajajoukkoon kuuluivat muun muassa Supercellin toimitusjohtaja Ilkka Paananen, F-Securen ja Nokian hallitusten puheenjohtaja Risto Siilasmaa, Rovion toimitusjohtaja Kati Levoranta ja OP Ryhmän pääjohtaja Timo Ritakallio.

lio sekä seitsemän muuta ohjelmistoalan kärkivaikuttajaa. Kirjoittajien mukaan Suomen tulevaisuuden menestys on koodaajien ja ohjelmisto-osaajien käsissä. Yksin Suomen ohjelmistoalalla osaavien koodaajien vaje kasvaa tuhansilla joka vuosi. Kirjoitushetkellä välittömäksi koodaajatarpeeksi arvioitiin 7000–9000 osaajaa. Toisaalta potentiaali on valtava. Tulevaisuuden googlet ja spotifyt, maailmaa muuttavat innovaatiot ja menestystarinat voisivat syntyä Suomeen, jos vain pystymme luomaan niille edellytykset. Siinä onnistukseen Suomen on kirjoittajien mukaan pystyttävä paitsi houkuttelemaan osaajia Suomen ulkopuolelta, myös luomaan omaa uutta ja uniikkia osaamista.

Ohjelmistoala ja koodaajat ovat Suomen osaajapulan helppoin esimerkki, mutta samalla karu, koska tarve on niin suuri. Aiheesta puhuttaessa perspektiiviä ei kuitenkaan kannata rajata vain ohjelmistoalaan, koodaamiseen tai esimerkiksi kasvuyrittäjyyteen. On ilmeistä, että Suomi tarvitsee lisää työperäistä maahanmuuttoa ja korkean tason osaajia. Käytännössä kyse on siitä, että Suomen suurimmat kaupungit – Helsinki ja pääkaupunkiseutu etunenässä – kilpailevat kansainvälisistä osaajista ulkomaisten suurkaupunkien kanssa.

Samalla on hyvä muistaa, että tarkastelu olisi näiltä osin laajennettava ulkomailta tulijoiden lisäksi myös kaikkiin heihin, jotka ovat kasvaneet Suomessa tai valmistuneet suomalaisesta korkeakoulusta. Länsimaiset nuoret aikuiset elävät globalisoituvassa ja yhä suuremmassa määrin rajattomassa maailmassa, jossa myös unelmat omasta tulevaisuudesta ovat yhä useammin kansainvälisiä. Uusi tilanne on näkynyt muun muassa siinä, että Suomesta on 2010-luvulla lähtenyt tuhansittain enemmän korkeakoulutettuja osaajia kuin mitä tänne on tullut. Vaikka julkisuudessa eniten huomiota ovat saaneet eräät Suomesta ovet paukuen lähteneet tutkijat, on lähtiöiden enemmistö maistereita

tai kandidatasoisen tutkinnon suorittaneita, jotka lähtevät muualle työmahdollisuuksien, vaihtelun, parempien säiden tai ihan vain uuden elämänvaiheen perässä.

Asetelma on muuttunut ratkaisevasti 2020-luvulle tultaessa eikä paluuta vanhaan ole. Helsingin kaupungin ympärille rakentuva metropoli kilpailee yhä vahvemmin eurooppalaisten verrokkiensa kanssa, eivätkä kilpailun kohteena ole suinkaan vain he, jotka voisivat tulla Suomeen muualta.

Humanitaarinen maahanmuutto

Kun maahanmuutosta tällä hetkellä puhutaan, ei puhe yleensä kuitenkaan liity työperäiseen maahanmuuttoon. Se suuri joukko eurooppalaisia, joka nimeää maahanmuuton tärkeimmäksi poliittiseksi kysymykseksi, ei ajattele mielipidetiedusteluun ruksia piirtäessään yhdysvaltalaisia koodareita tai intialaisia ekonomisteja. He ajattelevat pakolaisia ja turvapaikanhakijoita.

Ennen kuin käsittelemme humanitaarisen maahanmuuton teemaa ja ennen kaikkea sen tulevaisuutta syvemmin, on tarpeen käydä läpi muutama siihen liittyvä harhakäsitys sekä selventää hieman termejä, joita teeman ympärillä käytävässä julkisessa keskustelussa usein esiintyy.

Humanitaariseksi maahanmuutoksi kutsutaan yleensä kansainvälisiin pakolaissopimuksiin perustuvaa maahanmuuttoa, johon myös itse termillä viittaamme. Kotimaisesta lainsäädännöstä tai oleskelulupien perusteista tällaista kategoriaa ei kuitenkaan löydy, vaan eri ihmisten käsitykset siitä, mitä humanitaarisella maahanmuutolla tarkoitetaan, voivat vaihdella. Yleensä huma-

nitaariseksi maahanmuutoksi katsotaan esimerkiksi Suomessa tapahtuva turvapaikanhaku, sen seurauksena saadut oleskeluluvat sekä kiintiöpakolaiset. Moni lukee kategoriaan myös näiden ryhmien perheen yhdistämisiin perustuvan muuttoliikkeen.

Pakolaisaseman voi Suomessa saada, jos henkilöllä on aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Lisäksi edellytetään, että henkilö ei voi pelkäämänsä vainon vuoksi turvautua kotimaansa tai asuinmaansa viranomaisten suojeluun. Turvapaikkaa ei toisaalta myönnetä, vaikka perusteet siihen olisivat, jos henkilön voidaan todistaa tai perustellusti epäillä tehneen sotarikoksen, rikoksen ihmiskuntaa vastaan, muun kuin poliittisen törkeän rikoksen tai muun YK:n tarkoituksien ja periaatteiden vastaisen teon.

Turvapaikkojen eli pakolaisaseman lisäksi Suomi myöntää oleskelulupia toissijaisen suojelun perusteella. Ennen vuotta 2016 perusteiden joukkoon kuului myös humanitaarinen suojelu, mutta perusteesta luovuttiin edellisen hallituksen aikana. Toissijaisessa suojelussa kyse pakolaisaseman tapaan neljäksi vuodeksi myönnettävästä oleskeluluvasta. Sen perusteena on, että henkilöä uhkaa hänen koti- tai asuinmaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus. Toinen toissijaisen suojelun peruste on se, että ihminen ei voi palata koti- tai asuinmaahansa, koska maassa esiintyy aseellisesta selkkauksesta johtuvaa mielivaltaista väkivaltaa, minkä seurauksena henkilö voi joutua vakavaan vaaraan.

Myös toissijainen suojelu voidaan jättää myöntämättä samoilla perusteilla kuin turvapaikka, minkä lisäksi toissijaista suojelua ei tarvitse myöntää, jos on perusteltua aihetta epäillä

henkilön tehneen törkeän rikoksen joko Suomessa tai ennen saapumista Suomeen.

Turvapaikan ja toissijaisen suojelun lisäksi turvapaikanhakijana Suomeen tullut voi jäädä maahan myös siksi, että häntä ei voida tilapäisestä terveydellisestä syystä palauttaa tai että paluu ei ole tosiasiallisesti mahdollista. Lupa tähän myönnetään enintään vuodeksi. Oleskelulupa voidaan myöntää eräissä tapauksissa myös yksilöllisestä inhimillisestä syystä, eli tilanteissa, kun kielteisen päätöksen antaminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen, inhimillisen syyn vuoksi. Oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä myönnetään niin ikään vuodeksi.

Viime vuosina keskustelua on käyty myös siitä, että vaikka minkään edellä kuvatun luvan ehdot eivät täytyisi, voi henkilö tosiasiallisesti jäädä Suomeen, kun palautus kotimaahan ei onnistu. Tämän taustalla voi olla esimerkiksi henkilön katoaminen tai se, että hänen koti- tai asuinmaansa ei suostu ottamaan häntä vastaan. Suomelta puuttuu edelleen takaisinottosopimus eli niin sanottu palautussopimus muun muassa Irakin, Syyrian ja Afganistanin kanssa. Esimerkiksi Irakin kohdalla, josta suuri osa Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista on kotoisin, palautukset ovat takkuilleet jo pitkään. Irak kieltäytyi ensin vastaanottamasta passittomia irakilaisia, joita oltiin palauttamassa maahan vastoin heidän tahtoaan. Kesällä 2018 maa alkoi kieltäytyä vastaanottamasta myös passillisia pakkopalautettavia, mutta rikoksista tuomittujen palauttaminen on vielä onnistunut, vaikkakin hitaasti.

Käytännössä tilanne on johtanut siihen, että irakilaisia turvapaikanhakijoita on palannut kotimaahansa hyvin vähän. Koska ihmisten palauttaminen vastoin heidän tahtoaan on ollut hankalaa, Maahanmuuttovirasto tarjoaa niin sanotuille vapaaehtoi-

sille palaajille kannusteena joko paluurahaa tai hyödykepakettia.

Yksi kielteisen turvapaikkapäätöksen myötä Irakiin palanneista koki traagisen kohtalon, kun hänet tapettiin vain viikkoja Bagdadiin paluun jälkeen talvella 2017. Marraskuussa 2019 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tuomitsi Suomen ihmisoikeussopimuksen rikkomisesta tapauksessa. Kyse ei tässäkään ollut siis pakkopalautuksesta, vaan henkilö oli palannut niin sanotusti ”vapaaehtoisesti”. Termi on harhaanjohtaja, sillä henkilö oli palannut Irakiin nimenomaan saatuaan kielteisen päätöksen ja jääneensä ilman oleskelulupaa – ei siis oman valintansa seurauksena.

Suomessa ja sen rajoilla tapahtuvan turvapaikanhaun lisäksi humanitaariseksi maahanmuutoksi voidaan laskea niin sanottu kiintiöpakolaisuus. Kiintiöpakolaisille on annettu YK:n pakolaisasiain valtuutetun UNHCR:n ja Suomen maahanmuuttoviraston toimesta pakolaisasema jo ennen kuin he tulevat Suomeen. Pakolaiset poimitaan käytännössä suoraan eri pakolaisleireiltä ja heidän määränsä on viime vuosina liikkunut 750-1050 välillä. Kiintiöpakolaisten määrä on suoraan riippuvainen poliittisista päätöksistä.

Humanitaarisessa maahanmuutossa ei siis ole kyse mistään yhdestä yhteneväisestä joukosta, vaan myös samasta maasta Suomeen tulleilla ihmisillä täällä oleskelun peruste voi olla täysin eri. Moni turvapaikanhakijana Suomeen tullut odottaa myös edelleen hakemuksensa ja päätöksistä tehtyjen valitusten käsittelyä.

Humanitaarisen maahanmuuton myytit

Toisin kuin moni tuntuu kuvittelevan, maailman muut mantereet eivät ole täynnä absoluuttisessa köyhyydessä eläviä ihmisiä, jotka odottavat tilaisuutta rynnätä Eurooppaan. Suurin osa maailman väestöstä ei ole materiaalisesti yhtä vaurasta kuin länsimainen keskiluokka, mutta elää lopulta peruselementeiltään samankaltaista elämää kuin mekin. Lapset käyvät koulua, vanhemmat ovat töissä ja Eurooppaan he haluaisivat lomalle, eivät pakolaisiksi. Taustalla on osaltaan edellisissä kappaleissa kuvattu kehitys, jonka myötä elämän edellytykset ovat muuttuneet paremmiksi lähes kaikkialla maailmassa. Kun vielä parikymmentä vuotta sitten lähes kolmannes maailmasta eli äärimmäisessä köyhyydessä, nyt vastaava luku on alle kymmenen prosenttia. Kun köyhyys vähenee, vähenee myös tarve paeta sitä. Jos haluamme vaikuttaa muuttoliikkeisiin, meidän tulisi vaikuttaa siihen, että mahdollisimman suuressa osassa maailmaa on mahdollisimman hyviä edellytyksiä onnellisen ihmiselämän rakentamiselle.

Virheellinen on myös käsitys siitä, että maailmassa olisi edessä väestöräjähdys, joka tekisi ennennäkemättömän suurista muuttoliikkeistä väistämättömiä. Tällaiset tuomionpäivän ennustukset ovat peräisin lähinnä 1970-luvulta eivätkä enää lainkaan edusta viimeisintä asiaa koskevaa ymmärrystä. Vaikka maapallon väestön odotetaan kasvavan nykyisestä 7,6 miljardista noin 11 miljardiin vuoteen 2100 mennessä, ei kyse ole tuplaantumisesta tai sellaisesta dramaattisesta kasvusta, jota vielä joitakin vuosikymmeniä sitten pelättiin. Keskimääräinen lapsiluku naista kohden on tippunut 1900-luvun alkupuoliskon noin viidestä lapsesta jo noin 2,5 lapseen, eikä laskusuunta ole kääntymässä. Väestönkasvu on toki edelleen nopeaa ja lapsiluku viiden pinnassa niissä maissa, joissa suuri osa ihmisistä elää äärimmäisessä köyhyydessä.

Tehokkaimmin tähänkin on mahdollista vaikuttaa sillä, että myös näissä maissa saadaan aikaan talouskasvua ja yhä useampi lapsi – erityisesti tyttö – pääsee kouluun. Kaikkein köyhimmissä maissa koulutus ja tulotaso laskevat tehokkaasti lapsilukua ja siten myös väestönkasvua.

Kolmas väärinymmärrys liittyy siihen, että ilmastonmuutoksen pysäyttämisen epäonnistumisesta olisi odotettavissa valtava määrä pakolaisia, jotka suuntaisivat länteen. On toki totta, että ilmaston lämpeneminen muuttaa osan tällä hetkellä asutusta maapallosta asuinkelvottomaksi. Eräät saarivaltiot vajoavat vedenpinnan alle ja ihmiselämälle kelpaamattomien alueiden määrä kääntöpiirin välissä ja liepeillä kasvaa. Monet joutuvat jättämään kotinsa, mutta se ei johda nimenomaan länsimaiden ja Euroopan näkökulmasta mihinkään sellaiseen, mikä olisi mahdotonta ratkaista. Eri asia on, että kyse on tietysti valtavasta inhimillisestä tragediasta.

Tilanne EU:n ulkorajoilla on rauhoittunut

Neljäs ja akuutein virhekäsitys koskee tämänhetkistä tilannetta Euroopan ulkorajoilla, jonka moni kuvittelee edelleen olevan samalla tavalla hallitsematon kuin vuonna 2015, jolloin Eurooppaan suuntasi ennennäkemätön määrä siirtolaisia. Kun rajavalvonta petti suuren tulijamäärän edessä, monet pääsivät ylittämään EU:n ja Schengen-alueen ulkorajan ilman minkäänlaista viranomaiskontrollia. Se johti hyvin tunnettuun tilanteeseen, jossa turvapaikkoja ei haettu Dublinin sopimuksen mukaisesti

ensimmäisessä EU-maassa, vaan käytännössä siirtolaisen valitsemassa EU-maassa. Uhka tästä sai monet EU-maat pystyttämään väliaikaisia rajatarkastuksia ja käännyttämään siirtolaisia rajoittaan. Yhteensä tällaisia EU-jäsenmaihin tulleet ja turvapaikkaa EU-alueelta hakeneita siirtolaisia oli lähes 1,8 miljoonaa. Heistä lähes 80 prosenttia oli lähtöisin Syyriasta, Afganistanista ja Irakista. Pelkästään syyrialaisia suuntasi Eurooppaan kyseisten vuosien aikana lähes miljoona. Suurimmat syyt siirtolaisuuden taustalla olivat Syyriassa ja Afganistanissa riehuneet sodat, mutta myös esimerkiksi Syyriaa vaivannut kuivuus, jonka seurauksena moni menetti elantonsa.

Kriisin seurauksena monen Euroopan valtion turvapaikkaprosessit ruuhkautuivat ja viranomaisilla ei enää ollut täyttä käsitystä siitä, missä turvapaikkaa hakeneet oleskelivat – eikä monesti edes siitä, ketä he olivat. Ne tulijat, jotka saatiin rekisteröityä, eivät yleensä päässeet käytännössä minkäänlaisen kotouttamisen tai vastaanottotoimenpiteiden piiriin, vaan heidät majoitettiin pihakavauhtia perustettuihin väliaikaisiin vastaanottokeskuksiin, jos edes sinne.

Suomen vuosien 2015-2016 turvapaikanhakijamäärät olivat eurooppalaisessa vertailussa melko tavanomaisia, mutta hakijamäärien kasvu vuonna 2015 oli huomattava. Kun vuosina 1990-2014 Suomeen oli yhteenlaskettuna tullut noin 70 000 turvapaikanhakijaa, ja heistä vain 20 000 oli saanut oleskeluluvan, oli yksin vuonna 2015 tulijoita yli 32 000. Luku oli lähes kymmenkertainen vuoteen 2014 verrattuna. Pelkästään vuoden 2015 syyskuussa turvapaikkaa haki Suomesta noin 10 000 ihmistä – siis puolet siitä määrästä, joka edellisen neljännesvuosisadan aikana oli saanut Suomesta oleskeluluvan turvapaikkahakemuksen seurauksena.

Tilanne on vuosien 2015 ja 2016 jälkeen rauhoittunut ja turvapaikkahakemusten määrä koko EU-alueella karkeasti puolittunut.

Suomeen uusia turvapaikanhakijoita tuli vuonna 2018 enää noin 2500 eikä luvun ennakoida nousevan myöskään vuonna 2019. Taustalla on osaltaan monien EU-maiden, kuten Ruotsin ja Tanskan, päätökset palauttaa rajatarkastukset, mikä on vaikeuttanut ja hidastanut matkaa Pohjois-Euroopan perukoille. Tilanne on myös EU:n ulkorajoilla saatu siinä määrin hallintaan, että lähes kaikki Eurooppaan tulevat siirtolaiset saadaan rekisteröityä. Sen tavoitteena on muun muassa estää turvapaikkahakemusten jättäminen useammassa kuin yhdessä maassa ja helpottaa henkilön tunnistamista myös jatkossa.

Euroopan vuosien 2015-2016 siirtolaiskriisi paljasti sääntelysämme ja käytännössämme useita puutteita, joita on pystytty myös monelta osin korjaamaan. Kontrollioimattoman siirtolaisuuden sijaan tämän hetken akuuteimmat ongelmat liittyvät turvapaikan saaneiden integroitumiseen sekä palautussopimusten puuttumiseen, mikä on estänyt kielteisten turvapaikkapäätösten toimenpanoa. Päästäkseen ylipäättään hakemaan turvapaikkaa Euroopasta, moni joutuu turvautumaan joko väärään henkilöllisyyteen, salakuljettajien palveluihin tai molempiin. Se on johtanut esimerkiksi traagisiin hukkumisiin Välimerellä, josta on tulossa maailman suurin joukkohauta. Tilanne on edelleen katastrofaalinen erityisesti niiden ihmisten kohdalla, jotka salakuljettajien ohjauksessa lähtevät vaaralliselle merimatkalle liian täyteen lastatuilla ja monesti täysin merikelvottomilla aluksilla.

Tunne turvallisuudesta

Kun on torjunut nämä harhakäsitykset, voi koko maahanmuutto- ja pakolaistilanteeseen suhtautua astetta rauhallisemmin ja analyttisemmin. Kun haluamme pitää kiinni yhteisestä Schengen-alueesta ja EU:n perusvapauksista, muodostuu maahanmuuttopolitiikasta automaattisesti monelta osin eurooppalainen kysymys. Sen peruslähtökohtana on oltava ulkorajojen pitävyys, mutta sisärajojen avoimuus. Kriisin vaatimaa korjausliikettä on EU-tasolla tehty määrätietoisesti ja askeleittain heti kriisin puhjettua ja turvapaikanhakijamäärien käännettyä nopeaan kasvuun. Monet näistä yhteisesti EU-tasolla sovituista lyhyen tähtäimen toimenpiteistä on viety jo maaliin tai ne ovat toimeenpanovaiheessa.

Vuonna 2016 EU:n ja Turkin välillä solmittu pakolaissopimus on vähentänyt merkittävästi Eurooppaan tulijoiden määriä, mutta moni kotinsa jättänyt on nyt jumissa Turkissa, joka on jo onnistuneesti käyttänyt sopimusta neuvotteluaseena EU:n suuntaan. Myös niin sanottu taakanjakomekanismi on takkuillut, kun monet Itä-Euroopan maat ovat kieltäytyneet vastaanottamasta niille mallin mukaan kuuluvia turvapaikanhakijoita. Haasteista huolimatta maahanmuuttopolitiikkaan voidaan toimenpiteiden seurauksena suhtautua akuutin kriisinratkaisumentaliteetin sijaan kuten muihinkin politiikan sektoreihin. Näin ainakin teoriassa.

Vuoden 2015 turvapaikanhakijamäärien vaikutukset erityisesti Euroopan poliittiseen kenttään ja maahanmuuttopolitiikkaan ovat olleet suuria. Maahanmuuttovastaisuuden pohjaavat populistiliikkeet ovat kasvattaneet kannatustaan ja moni EU-maa on kiristänyt maahanmuuttopolitiikkaansa nopeasti. Näin on tehnyt myös Suomi edellisen keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten – myöhemmin sinisten – hallituksen aikana, eikä nykyinen punavihreä hallitus näytä muuttavan tätä linjaa juuri lainkaan. Terroriteot

ja laajaa näkyvyyttä saaneet seksuaalirikokset ovat lisänneet epäluuloja tulijoita kohtaan. Rasismi on lisääntynyt ja joidenkin turvapaikkaoikeuden varjolla Suomeen tulleiden rikokset ovat vaikuttaneet myös niiden kymmenien tuhansien ulkomaalaisten elämään, jotka eivät ole rikoksia tehneet. Lienee myös kiistatonta, että monen turvallisuudentunne on kärsinyt. Osaltaan tätä tunnetta tukevat rikostilastot, joissa eräiden törkeiden väkivaltarikosten määrät ovat nousseet, sekä tätä koskevan tiedon nopea leviäminen, usein sitä hyödyntämään pyrkivien poliitikkojen kautta.

Maahanmuuttokeskustelusta hankalan tekee se, että siinä sekoittuvat monet eri asiat. Osa keskustelijoista käyttää maahanmuuttoteemoja lähinnä poliittisena keppihevosena vailla aitoa halua tilanteen ja sen ongelmakohtien ratkaisemiseen. Osa kannanotoista kumpuaa suoraan rasismista, muukalaisvihamielisyydestä ja sellaisista vahvoista ennakkoluuloista, jotka estävät järkevän keskustelun. Humanitaarisen maahanmuuton haasteista ja ongelmakohdista puhuminen maltillisestikin taas usein jättää esimerkiksi poliitikkoon leiman, josta on vaikea päästä eroon.

Yksi poleemisessa keskustelussa pinnalle noussut kysymys on se, mikä on humanitaarisen maahanmuuton hinta. Se vaikuttaa olevan myös monen keskustaoikeistolaiseksi itsensä laskevan näkökulmasta keskeinen humanitaarista maahanmuuttoa vastaan puhuva argumentti. Moni olisi valmis toivottamaan tervetulleeksi ihmiset, jotka pystyvät elättämään itsensä työllä tai yrittäjyydellä, mutta suhtautuu kielteisesti sellaisiin tulijoihin, jotka joutuvat turvautumaan sosiaaliturvaan tai julkisiin tulonsiirtoihin.

Humanitaarisen maahanmuuton hinta

Humanitaarisen maahanmuuton hintaa tai kustannusta julkiselle taloudelle on kokonaisuutena lähes mahdotonta laskea, mutta on aivan turha kieltää sitä, että humanitaarisen maahanmuuton vaikutukset julkiseen talouteen ovat lyhyellä aikavälillä negatiivisia. Tämä johtuu pääosin humanitaarisina maahanmuuttajina Suomeen tulevien heikosta kiinnittymisestä suomalaisille työmarkkinoille ja matalasta työllisyysasteesta, jonka takana ovat eri tulkintojen mukaan muun muassa kielitaidon ja osaamisen puute sekä työmarkkinoilla vallitsevat ennakkoluulot. Siksi on aivan totta, että humanitaarinen maahanmuutto on julkiselle taloudelle kuluerä. Kun maahanmuuttajat pääsevät kiinni suomalaisille työmarkkinoille tai työllistävät itsensä yrittäjinä, muuttuu myös heidän vaikutuksensa julkiseen talouteen usein positiiviseksi. Silti on niin, että myös humanitaarisen maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista on voitava Suomessa keskustella sivistyneesti ja kiihottomasti.

Oikeus hakea turvapaikkaa on keskeinen ihmisoikeus. Kananotot, joiden mukaan Suomen pitäisi lakata kunnioittamasta tätä oikeutta, ovat historiattomia ja epäinhimillisiä. Toisaalta jopa paikallisessa kontekstissaan vasemmistolaiseksi miellettyä yhdysvaltalainen talousnobelisti Paul Krugman on todennut, että avoimen maahanmuuton ja vahvan sosiaaliturvan yhdistäminen ei ole mahdollista. Krugmanin mukaan se, joka haluaa turvata riittävän toimeentulon ja esimerkiksi terveydenhuollon jokaiselle, ei voi tehdä tuota tarjousta globaalisti. Eri asia on, onko kukaan tuollaista tarjousta ajatellut tehdä.

Humanitaarista maahanmuuttoa koskevassa politiikassa

joudutaan aina tasapainoilemaan universaalin ihmiskäsityksen, joka on yhä vahvemmissa määrin juridisoitunut kansainvälisiin sopimuksiin ja kotimaiseen perusoikeuskäytäntöön, sekä eräänlaisen ”valtion etu” -ajattelun välillä. Yksi näkemys on, että kansainväliset sopimukset asettavat meille tietyt velvoitteet, jotka on kaikissa oloissa täysimääräisesti täytettävä. Näiden sitovien juridisten velvoitteiden lisäksi meillä on monen mielestä velvollisuus auttaa myös heitä, jotka eivät eri kansainvälisten sopimusten perusteella olisi apuun oikeutettuja, mutta jotka sitä kuitenkin tarvitsevat.

Toinen näkemys on, että maahanmuuttopolitiikkaa tulisi tehdä ensisijaisesti ”suomalaisten edun” näkökulmasta. Usein tämä etu on määritelty kapeasti ja suomalaiset ryhmänä mielletään jonkinlaiseksi valkoiseksi yhtenäiskulttuuriksi, jollaista ei todellisuudessa koskaan ole ollut olemassa. Keskeinen peruste ajattelussa on erityisesti se, että humanitaarisesta maahanmuutosta aiheutuu julkiselle taloudelle tietty rasitus. Lisäksi se muuttaa maahanmuuttoa vastustavien mielestä elinympäristöä epätoivotulla tavalla sellaisilla alueilla, joissa humanitaarisen maahanmuuton kautta Suomeen tulleiden määrä on suuri. Näitä ovat korostetusti suurimmat kaupungit ja erityisesti eräät kerrostalolähiöt. Maahanmuuttoon liitetään usein myös erilaisia turvallisuussuhkia, joiden ajatellaan syntyvän sen seurauksena.

Miljoonaohjelma

”Politiikan suunta on perustunut hyvälle aikomuksille, mutta tulokset eivät ole olleet pelkästään positiivisia. Ihmiset on toivotettu tervetulleeksi tänne ilman, että meillä on ollut mietittyä strategiaa siitä, miten nämä ihmiset pääsevät osaksi ruotsalais-ta yhteiskuntaa. Jotkut ovat siinä tästä huolimatta onnistuneet, mutta aivan liian monet ovat jääneet asumaan eristyksiin yli-kansoitettuihin kerrostalolähiöihin. Jälkikäteen on helppo sa-noa, että tämä ei ole toiminut”, ruotsalainen europarlamentaa-rikko Tomas Tobé kirjoittaa *Smedjan*-verkkolehdessä.

Tobé on entinen moderaattien puoluesihteerin, joka oli puolueensa kärkiehdokas kevään europarlamenttivaaleissa. Moderaatit ovat viime aikoina merkittävästi kiristäneet maa-hanmuuttoa koskevaa retoriikkaansa.

”Tämä on poliittisesti aiheutettu tilanne, jonka taustalla on liian suuri humanitaarinen maahanmuutto yhdistettynä huo-nosti toimivaan kotouttamispolitiikkaan. Jengirikollisuus syn-tyy erityisesti asuinalueilla, joissa ulkopuolisuus muusta yh-teiskunnasta on syvintä. Maahanmuutto ei ole ongelman ainoa syy, mutta se on iso osa sitä”

Suomessa tilanne on täysin erilainen kuin Ruotsissa, jossa esimerkiksi jengiväkivalta, ampumavälikohtaukset ja turvatto-muus ovat muodostuneet moninkertaiseksi ongelmaksi meihin verrattuna. Tobé nostaa esimerkiksi Tjärna Ängarin lähiön Taa-lainmaalla, jossa asuu virallisesti vain 3500 ihmistä, mutta todel-lisen luvun arvioidaan olevan jopa 10 000. Lähiö on rakennettu osana 1960- ja 1970-lukujen niin sanottua Miljoonaohjelmaa. Sosiaalidemokraattien ideoimalla ohjelmalla pyrittiin ratkaise-maan Ruotsin tuolloinen asuntopula rakentamalla vuosien 1965 ja 1975 välillä yhteensä yli miljoona uutta asuntoa. Nykyisin mo-

net ohjelman luomista betonilähiöistä ovat jääneet kehityksestä sivuun ja lukuisten sosiaalisten ongelmien riivaamiksi. Tunnetuimpia ongelmalähiöistä ovat Tukholman Rinkeby, Göteborgin Hammarkullen ja Malmön Rosengård. Lähes puolet tällaisissa lähiöissä asuvista naisista pelkää kulkea ulkona pimeällä ja monissa alueen kouluissa jopa kaksi kolmesta oppilaasta valmistuu peruskoulusta ilman kunnollisia perustaitoja. Myös ilkivalta ja väkivallanteot ovat alueilla yleisiä. Kuluneen vuoden ensimmäisen puoliskon aikana alueilla muun muassa poltettiin pitkälti yli sata autoa ja ampumavälikohtaukset olivat lähes viikoittaisia.

Mitkään Tobén listaamista ongelmista eivät ole yksinomaan maahanmuutto- ja integraatiopolitiikan seurausta, vaan taustalla on muun muassa huonoa yhdyskuntasuunnittelua, turvallisuusviranomaisten heikkoa resursointia ja yleistä osattomuutta, joka on keskittynyt erityisesti tietyille maantieteellisille alueille. Ensimmäisessä lähiöiden ongelmassa on kyse juuri osattomuudesta ja näköalattomuudesta, joka yhdistyy kulttuurieroihin, sopeutumisvaikeuksiin ja lähiöihin muodostuneisiin yhteisöihin, jota usein nimitetään jopa rinnakkaisysteikkuniksi. Julkisessa keskustelussa ongelmat kuitenkin liitetään usein juuri maahanmuuttoon, sillä kyseisten lähiöiden asukkaista jopa yli 90 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia, ja niin ovat silloin myös lähiöissä väkivalta- ja muita rikoksia tekevät.

Vaikka ruotsalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon on muuttunut kielteisemmäksi, esimerkiksi maahanmuuttokeskustelussa aktiivisen roolin ottanut ja ruotsalaisessa kontekstissa melko tiukkaa linjaa ajava Tomas Tobé haluaisi ottaa maahanmuuttopolitiikassa mallia nimenomaan muista Pohjoismaista, ei siis esimerkiksi murentaa koko turvapaikkajärjestelmää. Yhä useampi keskustaoikeistolainen ja keskustavasemmistolainen puolue eri puolilla Eurooppaa kuitenkin tunnustaa, että humani-

taarista maahanmuuttoa koskevassa politiikassa on lopulta aina kyse kahden intressin jonkin asteisesta konfliktista ja punninnasta niiden välillä.

Puheeseen eri ääripäistä liittyy ongelmia, mutta se on myös aivan todellinen kuvaus siitä keskustelusta, jota maahanmuuton ympärillä käydään. Eri keskusteluun osallistuvat tahot lähestyvät asiaa eri lähtökohdista, jolloin toisen näkökulman ymmärtäminen edes osin on hankalaa, jopa mahdotonta. Henkilö, joka tarkastelee asiaa puhtaasti ihmisoikeusjuridiikan ja velvollisuuseettisten periaatteiden kautta, ei todennäköisesti voi ymmärtää lähtökohtaa, jossa asiaa katsotaan esimerkiksi humanitaarisen maahanmuuton hintalapun ja yhteiskunnallisen koheesion näkökulmasta. Ihminen, joka ajattelee Ruotsin lähiöissä nähtävien ongelmien olevan seurausta ensisijaisesti suurista humanitaarisen maahanmuuton määristä, ei puolestaan varmasti voi ymmärtää, miksi kukaan kannattaisi tällaisia ongelmia luovaa maahanmuuttopolitiikkaa.

On kuitenkin täysin mahdollista hyväksyä kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja kansalliset perusoikeudet maahanmuuttopolitiikan rajoiksi, mutta silti kiinnittää huomiota niiden lisäksi myös muihin humanitaarista maahanmuuttoa koskevan päätöksenteon kannalta olennaisiin asioihin. Monesti tätä lähtökohtaa on hankala perustella ylvään ideologisesti, mikä puhtaasti perus- ja ihmisoikeusjuridiikan kautta asiaa katseltaessa on helppoa. Silti se on tosiasiallisesti välttämätön katsantokanta humanitaarisesta maahanmuutosta puhuttaessa.

Demokraattisen yhteisön rajat ja säännöt

Jotta demokraattinen yhteisö voi toimia, tarvitsee se riittävän suuren yhteisen nimittäjän. Tuon nimittäjän ei välttämättä tarvitse olla uskonto, kansallisuus tai edes yhteinen kieli, mutta juuri näiden varaan kansallisvaltioita on 1800-luvun jälkeen rakennettu. Välttämättömiä yhteisiä nimittäjiä ovat sen sijaan demokraattisesti säädetyt lait ja kunnioitus oikeusvaltiota kohtaan, jotka luovat yhteisölle pelisäännöt.

On historiallisessa perspektiivissä on lisäksi melko selvää, että demokratia ja rauhanomainen hallinto voivat toimia vain sellaisissa yhteisöissä, jotka kokevat riittävän suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nämä yhteisöt voivat olla paikallisia, alueellisia, valtiollisia tai ylikansallisia, kuten esimerkiksi Euroopan unioni. Niiden toimivuuden kannalta keskeistä on kunkin päätöksenteon tason käyttämän vallan edellyttämä yhteenkuuluvuuden tunne. Esimerkiksi EU:n tasolla se on tarkoittanut hyväksyntää vaikkapa rahapolitiikkaa ja tuotestandardeja koskevaa päätöksentekoa kohtaan, mutta ainakin Suomessa melko totaalista haluttomuutta tulonsiirtoihin eri Euroopan maiden välillä, kuten esimerkiksi Kreikan finanssikriisi osoitti.

Ytimeltään maahanmuuttopolitiikassa on kyse näiden yhteisön rajojen piirtämisestä, eli lopulta hyvin perustavanlaatuisesta kysymyksestä: siitä, kuka pääsee osaksi eurooppalaista ja suomalaista yhteiskuntaa. Vaikka humanitaarista maahanmuuttoa tulee kussakin yksittäisessä tilanteessa lähestyä asiaa koskevien

oikeussääntöjen kautta ja kansallisia prosesseja tulee piirtää tiukasti kansainvälisten sopimusten puitteissa, ei vastuullinen päätöksentekijä voi ummistaa silmiään siltä, että samalla päätöksiä tehdään myös tästä kysymyksestä.

Nykyisellään eurooppalainen maahanmuuttopolitiikka ei enää perustu kaikilta osin kansainvälisten sopimusten asettamiin velvoitteisiin. Euroopan unionin ja kansallisvaltioiden päättäjät ovat piirtäneet ja tulevat myös jatkossa piirtämään maahanmuuttopolitiikan rajoja myös kansainvälisistä sopimuksista piittaamatta. Joko niin, että ristiriita on ilmeinen ja räikeä, tai sitten niin kuin esimerkiksi Tanskassa tänäkin päivänä, jossa kehitys on ollut asteittaista ja herättänyt ulkomailla yllättävän vähän vastustusta.

EU:ta voi kuitenkin perustellusti pitää turvapaikkapolitiikkansa osalta kehittyneen maailman poikkeuksena. Maantieteellinen sijaintimme ja kunnioitus ihmisoikeuksia kohtaan on tehnyt meistä houkuttelevan paikan hakea turvapaikkaa. Esimerkiksi vuonna 2016 Euroopan unionin jäsenmaat myönsivät turvapaikan tai ottivat vastaan kiintiöpakolaisena yhteensä 720 000 ihmistä. Se on kolme kertaa enemmän kuin Australia, Kanada Japani ja Yhdysvallat yhteensä. Näistä erityisesti Kanadaan viitataan usein esimerkkinä onnistuneesta maahanmuuttopolitiikasta. Maa on pystynyt houkuttelemaan pääosin koulutettua työperäistä maahanmuuttoa, se on aina ollut monikulttuurinen ja Kanadaan tulevat maahanmuuttajat ovat integroituneet poikkeuksellisen hyvin. Historiallisesti vain harva on kuitenkaan hakenut turvapaikkaa Kanadan rajoilla, jolloin koko kotouttamisjärjestelmä on pystytty rakentamaan sujuvammaksi. Kun pakolainen on tullut Kanadaan, on yleensä ollut kaikille osapuolille selvää, että hän sinne myös jää. Näin kotouttamisprosessi on saatu heti käyntiin. Lisäksi maan kansalliskielet englanti ja ranska ovat maailmankieliä, joita

moni maahanmuuttaja on puhunut jo Kanadaan tullessaan.

Japaniin turvapaikkoja ei puolestaan myönnetä käytännössä lainkaan, mutta maa on pitkään tukenut avokätisesti YK:n pakolaisohjelmia. Ylivoimaisesti suurin osa maailman pakolaisista on kriisialueiden naapurimaissa pakolaisleireillä. Heidän tilanteensa on monesti todella vaikea ja inhimillisesti kestämaton. Japanin politiikka perustuu ajatukseen, jonka mukaan apu on tehokkainta antaa juuri siellä, missä hätä on suurin. Esimerkiksi eurooppalaisten nationalistien ja äärioikeiston ajatuksista poiketen, Japani on kuitenkin myös todella antanut tätä apua, kun esimerkiksi perussuomalaiset ovat vaatineet myös kehitysavun leikkaamista.

Muita kehittyneitä maita suurempien maahanmuuttomäärien myötä Euroopalla on kiistatta edessään valtava kotouttamishaaste. Erityisesti niissä maissa, joissa humanitaarinen maahanmuutto on jo aiemmin ollut runsasta, vaarana on niin sanottujen rinnakkaisyhteiskuntien muodostuminen. Ei ole lainkaan perusteeton uhka, että moneen Euroopan maahan syntyy pysyvästi sellaisia yhteisöjä, joiden kontaktit ympäröivään yhteiskuntaan ovat vähäisiä. Sen torjuminen vaatii monipuolisia toimia, kuten nykyistä aktiivisempaa kotouttamispolitiikkaa ja uudenlaista ennaltaehkäisevää työtä.

Tervetuloa töihin

Modernin oikeiston maahanmuuttopolitiikan ensimmäinen peruspilari muodostuu siitä ajatuksesta, että työperäinen maahanmuutto Suomeen on käytännössä aina hyvä asia. Ajatus lähtee siitä tosiasiasta, että ikääntyvä maamme tarvitsee lisää työvoimaa ja kansainvälisten osaajien houkuttelu Suomeen on meille todellinen kohtalonkysymys. Moderni oikeisto on avoin ja kansainvälinen, koska avoimuus ja kansainvälisyys luovat todistetusti enemmän hyvinvointia kuin käpertyminen pohjoiseen kuoreemme. Kyse on arvovalinnasta, mutta myös puhtaasta pragmaattisuudesta.

Myönteinen suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon on jo nyt luonteva osa ajatteluamme. Suomalainen äänestäjä todennäköisesti pystyy keskimäärin melko intuitiivisesti hahmottamaan, että kokoomus on työperäisen maahanmuuton puolella ja valmis toivottamaan tervetulleiksi kaikki, jotka ovat tulossa tänne rakentamaan omaa tulevaisuuttaan sekä samalla suomalaista yhteiskuntaa. Se erottaa meidät paitsi populistista ja nationalistista, myös vasemmistopuolueista, jotka ovat perinteisesti suhtautuneet kielteisemmin työperäiseen maahanmuuttoon.

Yksi konkreettinen keino tämän ilmentämiseen on usein ehdotettu Euroopan talousalueen ulkopuolisen työvoiman saatavuusharkinnan poistaminen tai ainakin lupaprosessin huomattava nopeuttaminen. Se on tarpeen, sillä esimerkiksi YK ennustaa maahanmuuton muodostavan tulevaisuudessa kehittyneiden maiden vuosittaisesta väestönkasvusta jopa 82 prosenttia ja väestön kasvavan ainoastaan maahanmuuton seurauksena. Tuo väestökasvu taas on elintärkeää hyvinvointiyhteiskunnan kestävyyskannalta. Nykyinen saatavuusharkintajärjestelmä perustuu ammattinimikkeisiin, eli sen piirissä eivät ole kaikki työsuhteet ja potentiaaliset työntekijät. Ennakkoharkinnan ja raskaan byrokratian sijaan

resursseja tulisi lisätä jälkivalvontaan, eli työsuojeluun.

Ulkomaisen työvoiman saatavuusharkinta ei kuitenkaan vastaa edellä käsiteltyyn kohtalonkysymykseen siitä, kuinka Suomeen saadaan houkuteltua nimenomaan globaalisti liikkuvia huippulahjakkuuksia, sillä se ei käytännössä koskaan koske heitä. Huippuosaajien houkuttelun kannalta olennaisemmaksi muodostuvat esimerkiksi työnteon perusteella myönnettävien oleskelulupien käsittelyajat, jotka ovat venyneet kestävämmiksi. Tällä hetkellä työnantajilta ja -tekijöiltä kuulee tarinoita, joissa Suomesta työpaikan saanut korkean tason osaaja on joutunut odottamaan työlupaa yli puoli vuotta. Se on aivan liikaa, samoin kuin yksikin tarina siitä, että työsuhde on kariutunut pitkiin lupaprosesseihin.

Verraten helppo konkreettinen toimi olisi myös suomalaisista korkeakoulusta valmistuvien houkuttelu jäämään Suomeen muun muassa pysyvillä oleskeluluvilla, joihin Suomesta hankittu tutkinto oikeuttaisi. Yksi näkökulma on myös irrottautuminen työpaikka- ja tutkintoajattelusta ja lupien myöntäminen nykyistä monipuolisemmilla kriteereillä. Joidenkin alojen osaajille työperäisiä oleskelulupia voitaisiin näin myöntää, vaikka työpaikkaa ei olisi vielä valmiina. Selkein esimerkki tähän olisi luonteeltaan kansainvälinen ja kovasta osaajapulasta kärsivä ohjelmistoala, mutta ajatuksen elinkelpoisuutta olisi hyvä jalostaa myös sen ulkopuolelle.

Olennaisinta on kuitenkin ajattelutavan muutos: Suomi tarvitsee ulkomaisia osaajia ja heidän saamisensa tänne on meidän kaikkien etumme.

Apua sinne, missä sitä eniten tarvitaan

Epäselvältä maltillisen oikeiston linja voi vaikuttaa lähinnä suhteessa humanitaariseen maahanmuuttoon. Olisi houkuttelevaa esittää siihen jokin helppo ja kokonaisvaltainen ratkaisu. Esimerkiksi todeta, että emme kaipaa kielitaidottomia, kouluttamattomia tai sellaisia, jotka eivät halua sopeutua Suomeen. Se olisi kuitenkin väärinymmärrys humanitaarisesta maahanmuutosta, jonka peruste on nimenomaan ihmisen turvan tarve, eivät hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa.

Sen sijaan voimme kyllä edellyttää keneltä tahansa Suomessa oleskelevalta vähintään toisen kansalliskielen osaamista tai siihen tähtääviä opintoja sekä työkykyisiltä työntekoa. Humanitaarisella perusteella oleskeluluvan saaneiden kohdalla on lisättävä sekä kielenoppimisen resursseja että velvoittavuutta, sillä kielen osaminen on avain mihin tahansa yhteiskuntaan. Esimerkiksi Ruotsin moderaatit ovat esittäneet kielitaidon asettamista pysyvän oleskeluluvan ehdoksi. Lisäksi puolue on ehdottanut muun muassa kouluttautumisvelvollisuutta niille, joilla ei ole perusasteen tutkintoa, sosiaaliturvan sitomista vahvemmin työskentelyyn ja kouluttautumiseen sekä nopeampaa väylää kansalaiseksi niille, jotka pystyvät elättämään itsensä. Keinojen sijaan olennaisinta on kuitenkin se, että jokainen Suomesta turvapaikan saava pyritään auttamaan ja patistamaan mukaan työmarkkinoille, mikä todennäköisesti tapahtuu monen kohdalla opiskelujen tai työkokeilujen kautta.

Meidän on sanottava selkeästi kyllä työperäiselle maahanmuutolle, tehtävä siitä nykyistä joustavampaa ja aidosti houkutteleva

vaihtoehto Suomeen haluaville. Samalla on aivan selvää, että meidän on pidettävä kiinni niistä kansainvälisioikeudellisista velvoitteista, jotka koskevat humanitaarista maahanmuuttoa ja oikeutta hakea turvapaikkaa. Modernin oikeistolaisen maahanmuuttopoliitiikan pitää perustua länsimaiseen ihmisoikeuskäsitykseen. Meidän on tarjottava suojaa heille, jotka siihen ovat oikeutettuja.

Sivistynyt ja humaani yhteiskunta ei voi lähestyä humanitaarista maahanmuuttoa ihmisten tuottavuuden tai taloudellisen arvon kautta. Se ei tarkoita, että allekirjoittaisimme kaikki ne vaatimukset, jota esimerkiksi politiikan vasemmalta laidalta (ainakin näiden puolueiden oppositioaikana) esitettiin. Ilmeisin näistä on luopuminen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palauttamisesta lähtömaihinsa, eli niin sanotuista pakkopalautuksista. Se ei voi tulla kyseeseen.

Humanitaarisen maahanmuuton hyväksyttävyyttä suomalaisen keskuudessa lisää se, että sen sääntöjä noudatetaan. Tämä toimii kahteen suuntaan. Ensinnäkin he, joiden ovat turvan tarpeessa ja näin oikeutettuja turvapaikkaan, pitää pystyä tunnistamaan, eikä työssä ole varaa virheisiin. Lisäksi heidät, joilla oikeutta turvapaikkaan ei ole, tulee palauttaa. Tämän pitäisi olla kaiken keskustelun lähtökohta. Lisäksi on syytä tunnustaa se tilanne, että turvapaikkaa pystyvät nykyisin hakemaan vain ne, joilla on varaa ja voimia tehdä pitkä ja vaarallinen matka kriisipesäkkeistä Euroopan rajoille. Tilanne on kestämaton ja tuntuu ihmisten mielessä oikeutetusti epäreilulta. Ne resurssit, jotka kriiseistä kärsivien ihmisten auttamiseen suunnataan, ovat ohjautuneet entistä vahvemmin heille, jotka ovat selvinneet Euroopan rajoille. Samalla monet maat, esimerkiksi Ruotsi, ovat leikanneet kehitysapurahoja rahoittaakseen turvapaikanhakijatilanteen vaatimat panostukset. Se on väärä suunta.

Aito vaihtoehto laittomille reiteille

Kuten muidenkaan politiikkasektoreiden kohdalla, emme myöskään humanitaarisen maahanmuuton osalta edes yritä tässä kirjasta antaa tyhjentävää vastausta siitä, mitä sektorilla pitäisi tulevien vuosikymmenten aikana tehdä. Tilanne voi muuttua nopeastikin, mutta akuutin turvapaikanhakijakriisin nyt ainakin hetkeksi rauhoituttua, katse on suunnattava lyhyen tähtäimen ratkaisuista pidemmän aikavälin toimenpiteisiin. Kun lyhyen aikavälin toimenpiteitä ovat esimerkiksi ulkorajojen tiivistäminen ja turvapaikkaprosessien tehostaminen, on pidemmän tähtäimen tavoitteena oltava visio sellaisesta inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti kestävästä maahanmuuttopolitiikasta, joka nauttii kansalaisten selvän enemmistön hyväksyntää.

Viime vuosina tehtyjen kyselytutkimusten mukaan sellainen olisi sekä työperäisen maahanmuuton lisääminen että kiristykset humanitaariseen maahanmuuttoon. Esimerkiksi Taloustutkimuksen viime vuoden alussa tekemän kyselytutkimuksen mukaan 40 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, että Suomeen pitäisi tulla nykyistä enemmän maahanmuuttajia töitä tekemään. Vain noin joka viides vastustaa työperäisen maahanmuuton lisäämistä. Kun sama tutkimus tehtiin vuonna 2015, työperäistä maahanmuuttoa olisi Taloustutkimuksen tutkimuspäällikön Juho Rahkosen mukaan lisännyt 33 prosenttia ja vähentänyt 28 prosenttia suomalaisista. Suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon on siis kolmessa vuodessa muuttunut huomattavastikin positiivisemmaksi.

Humanitaarisen maahanmuuton kohdalla kehitys on kuitenkin ollut päinvastaista. Kun vuonna 2015 joka kolmas eli 34 prosenttia halusi vähentää Suomeen tulevaa humanitaarista maahanmuuttoa, nyt vastaava luku on 43 prosenttia. Toisaalta on hyvä huomata, että enemmistö suomalaisista siis haluaa edelleen joko lisätä tai pitää ennallaan myös humanitaarisen maahanmuuton määrät. Myös yleisellä tasolla suomalaiset suhtautuvat Taloustutkimuksen lukujen mukaan positiivisesti siihen, että tänne muuttaa ulkomaalaisia ihmisiä ja heidän mukanaan Suomeen tulee lisää kansainvälisiä vaikutteita. Ajatus maahanmuuttokriittisistä kansan syvistä riveistä, joita poliittinen eliitti ei vain ymmärrä, ei siis pidä lukujen valossa paikkaansa.

Pidemmällä tähtäimellä meidän on luotava erityisesti monipuolisia työperäisiä reittejä Eurooppaan. Euroopan komission silloinen puheenjohtaja Jean-Claude Juncker totesi jo vuoden 2017 unionin tilaa käsitellessä puheessaan osuvasti, että siirtolaisten tulo Euroopan rajoille lakkaa vasta, kun vaaralliselle matkalle salakuljettajien armoilla on olemassa todellinen vaihtoehto. Tulevien vuosien aikana eurooppalaisen keskustaoikeiston tulisi keskittää energiansa siihen, että tuollainen vaihtoehto pystytään rakentamaan. Käytännössä se voi tarkoittaa esimerkiksi työperäisten oleskelulupien myöntämistä nykyistä helpommin sekä tarvittavia satsauksia lupien jälkivalvontaan. Eurooppaan suuntautuvaa humanitaarista maahanmuuttoa taas pitäisi pyrkiä eri keinoin muuttamaan niin, että jäsenmaissa tapahtuvan turvapaikanhaun sijaan EU-alueelle tultaisiin vasta pakolaisstatuksen varmistuttua. Näin oman elämän rakentaminen voisi alkaa täysimääräisesti heti maahantulon jälkeen. Osaltaan se lisäisi myös eurooppalaisten hyväksyntää humanitaarista maahanmuuttoa kohtaan, joka on viime vuosina ollut koetuksella.

Tämäkään esitys ei ole uusi. Turvapaikkapolitiikka on ollut

laajan päivänpoliittisen keskustelun lisäksi myös laajan valmistelun kohteena eri kansallisvaltioissa sekä Euroopan komissiossa. Ytimeltään samaa ovat kokoomus ja useat Euroopan valtionjohtajat esittäneet myös aiemmin. Esimerkiksi Ranskan presidentti Emmanuel Macronin tavoitteena on ollut, että kriisialueiden lähelle pystyttäisiin perustamaan käsittelykeskuksia, jossa turvapaikkaa voisi hakea ilman vaarallista matkaa Euroopan rajoille. Käsittelykeskuksissa hakemukset voitaisiin tutkia tehokkaammin. Epäselvää on vielä toistaiseksi ollut, mihin ja miten tällaisia keskuksia todellisuudessa saataisiin perustettua.

Halusimme tai emme, maahanmuuttopolitiikka ja tämänkaltaisten ratkaisuehdotusten ympärillä käytävä keskustelu muodostaa myös tulevana vuosina politiikan keskeisen jakolinjan. Tässä jakolinjassa modernin oikeiston on asetettava selkeästi työperäisen maahanmuuton sekä toimivamman turvapaikkajärjestelmän puolelle. Se tarkoittaa tukea uusille työ- tai yrittäjyyserusteisille oleskeluluville ja avoimen, kansainvälisen yhteiskunnan rakentamista sen kaikilla tasoilla.

Maltillisen oikeiston maahanmuuttolinjaa muotoiltaessa on lisäksi välttämätöntä ymmärtää, että maahanmuuttopolitiikka ei koskaan voi olla meille keppihevonen, jolla ratsastetaan ihmisten ennakkoluulojen äärelle vaalimenestyksen toivossa. Tiukankaan maahanmuuttopolitiikan vaatiminen ei saa koskaan tarkoittaa kenenkään ihmisarvon kyseenalaistamista tai syrjivää asennetta jo Suomessa olevia maahanmuuttajia kohtaan. Kun pidämme tästä kiinni, voimme puhua realistisesti ja uskottavasti myös niistä haasteista, joita humanitaariseen maahanmuuttoon liittyy, sekä pyrkiä niiden rakentavaan ratkaisemiseen. Myös siinä meidän on pidettävä johtotähtenä ajatus kansainvälisestä yhteiskunnasta Suomen menestystekijänä.

Modernin oikeiston tavoitteena on Suomi, johon ihmiset haluavat tulla luomaan omaa tulevaisuuttaan työn ja yrittäjyyden kautta. Moderni oikeisto kunnioittaa kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia kaikessa päätöksenteossa ja rakentaa avointa yhteiskuntaa, mutta edellyttää Suomeen tulevilta integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

LIBERAALI DEMOKRATIA ON AJAUTUMASSA KRIISIIN

Liberaalin demokratian kriisi on pidemmällä kuin uskallamme ajatella. Joka neljäs eurooppalainen äänesti edellisissä kansallisissa vaaleissaan populistieja ja demokratian tila heikkenee nopeasti.

Euroopan poliittiset mannerlaatat ovat liikkeessä vahvemmin kuin kertaakaan Berliinin muurin murtumisen jälkeen. Populistiset puolueet ovat nousseet hallitusvastuuseen eri puolilla läntistä maailmaa, eikä kauhistelu siitä ole ollut perustetonta. Demokratian tila on maailmassa nyt heikompi kuin kertaakaan 2000-luvulla.

Ruotsalainen ajatushautomo Timbro on seurannut kehitystä ”autoritääristen populismin” indeksillä. Indeksi on Euroopan-lajuisena ainoa laatuaan, sillä se ottaa huomioon oikeistopopulismin lisäksi myös laitavasemmistolaisen populismin. Timbro käyttää termiä autoritäärinen populismi kuvaamaan puolueita, jotka ovat luonteeltaan suuresti toisistaan poikkeavia, mutta joiden äänestäjäkunta ja identiteetin ydin on pitkälti sama – riippumatta siitä, kumpaan laitaan poliittista kenttää puolueet sijoitetaan. Joukko ei ole yhtenäinen eikä termi välttämättä selviä akateemisesta syynistä kritiikittä, mutta työkaluna se on hyödyllinen. Ajatus autoritäärisestä populismista luo nimittäin yhteyden niiden poliittisten voimien välille, jotka haastavat vallitsevaa liberaaliin demokratiaan perustuvaa poliittista järjestelmää ja vaativat sen perustavanlaatuista muutosta.

Kategoriaan kuuluvat puolueet rakentavat itsekäsityksensä ajatukselle korruptoituneen ja omaa etua ajavan eliitin vastustamisesta. Useat näistä puolueista ovat nationalistisia, populistisia ja markkinatalousvastaisia, mutta kaikki ovat ainakin jotain niistä. Puolueet eivät usein kunnioita perinteistä oikeusvaltioajattelua, vaan oikeuspoliittista linjaa leimaa punitatiivinen karsimättömyys. Päästyään valtaan puolueet ovat usein ajautuneet avoimeen konfliktiin oikeuslaitoksen kanssa.

Nämä ajatukset yhdistetään oikeistopopulistisissa puolueissa yleensä vaatimukseen turvallisuusviranomaisten vahvemmasta asemasta ja äärivasemmalla finanssisektorin ja suuryritysten kansallistamisesta. Molemmille laidoille yhteistä taas on EU-, Nato-, globalisaatio- ja vapaakauppavastaisuus, samoin kuin suuria muutoksia lupaava vallankumousretoriikka. Puolueet asettuvat vaihtoehdoksi maltillisille kansanpuolueille joko oikealla tai vasemmalla. Ne ovat konsensusta vastaan, muutoksen puolesta.

Autoritäärisen populismin nousu

Oikeistopopulismin nousu ei enää ole uutinen, mutta liian harva on vielä ymmärtänyt, mistä ilmiössä todella on kyse. Liberaali demokratia on ajautumassa kriisiin, josta nykyiset päivänpolitiikan toimintatavat eivät sitä pelasta. Sen ymmärtääkseen on katsottava historiaan.

Liberaalin demokratian voittokulku alkoi 1970-luvun puolivälissä, jolloin maailmassa oli laskentatavasta riippuen vain noin 35 demokraattista valtiota. Määrä nousi ripeästi seuraavan 30-vuoden aikana ja nopein kasvu ajoittui 1990-luvun taitteeseen, kun kommunismi romahti Itä-Euroopassa. 2000-luvulla trendi on kääntynyt. Yhdysvaltalaisen Freedom House -ajatushautomon vuosittaisessa demokratian tilaa maailmassa mittaavassa Freedom in the World -raportissa vuosi 2018 oli jo 13. putkeen, kun maailma muuttui epädemokraattisemmaksi. Myös useat Euroopan valtiot ovat vajonneet mittauksessa. Kehitys on monen mie-

lestä huolestuttavaa, mutta äänestäjät eivät ole siitä rankaisseet. Populismien toimintatapojen nimeen vannovat puolueet ovat kasvattaneet kannatustaan nopeasti kaikkialla Euroopassa. Perussuomalaisen nousu vuoden 2011 eduskuntavaaleissa oli tälle alkusoittoa. Vuonna 2018 jopa 26,8 prosenttia eurooppalaisista äänestäjistä oli edellisissä kansallisissa vaaleissa äänestänyt populistipuoluetta. Ääniksi muutettuna se tarkoittaa 71 miljoonaa populistien puolesta uurnaan tiputettua lipuketta. Kannatus on nyt puhtaasti ääninä laskettuna yhtä suurta kuin Euroopan sosiaalidemokraattisilla puolueilla ja kaksi kertaa suurempaa kuin liberaalipuolueilla. Nopeinta kannatuksen kasvu on ollut nimenomaan poliittisen kentän oikeaan laitaan sijoitettavilla populistilla, joiden yhteenlasketut äänimäärät ovat kasvaneet neljässä vuodessa 33 prosentilla. Vielä 1980-luvulla oikeistopopulististen puolueiden kannatus laskettiin vain joissain prosentteissa.

Oikeistopopulistien ensimmäinen läpimurto tuli vuonna 1986 Ranskassa, kun Kansallinen rintama (nykyisin Kansallinen liittouma) sai lähes 10 prosenttia äänistä maan parlamenttivaaleissa. Kahta vuotta myöhemmin Kansallisen rintaman silloinen johtaja Jean-Marie Le Pen keräsi 14,5 prosenttia äänistä vuoden 1988 presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella. Itävallan vuoden 1990 parlamenttivaaleissa Jörg Haiderin johdolla kohti äärioikeistoa kääntynyt Itävallan vapauspuolue FPÖ nousi 16,6 prosentin kannatukseen.

Viime vuosina populistit ovat nousseet myös hallitusvaltaan. Tämäkin kehitys on ollut uutta ja nopeaa. Lähes joka toisessa Euroopan maassa on tällä hetkellä hallitus, johon kuuluu yksi tai useampi populistinen puolue tai joka luottaa parlamentissa populistien tukeen.

Populismien synty

Olemme läpi 2010-luvun kuulleet ajatuksia siitä, että populismin tie on kuljettu loppuun ja kannatuspiikki saavutettu. Donald Trumpin, Brexitin tai toisaalta Emmanuel Macronin piti kaikkien olla voittokulun päätepiste. Kun populistit pääsevät valtaan, heidän kannatuksensa sulaa, monet sanoivat.

Vaalitulokset viime ja tältä vuodelta eivät tue väitteitä. Vuodet 2018 ja 2019 ovat olleet populistisille puolueille ennenakemätöntä menestystarinaa. Pohjoismaista Norjassa hallitusvastuussa ollut oikeistopopulistinen edistyspuolue hävisi vuoden 2017 vaaleissa vain prosenttiyksikön kannatuksestaan. Ruotsissa parlamentaarisessa eristyksessä oleva ruotsidemokraatit on jatkanut tasaista gallup-nousuaan. Suomessa perussuomalaisten jakaantuminen antoi puolueelle tilaa uusiutua ja nousta jälleen eduskunnan toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Vain Tanskassa oikeistohallituksen tukipuolueena toimineen Tanskan kansanpuolueen kannatus on laskenut merkittävästi, mutta samalla poliittiselle kentälle on ilmestynyt vielä sitäkin radikaalimpia ääripuolueita ja muut puolueet ovat omaksuneet monia elementtejä Tanskan kansanpuolueen politiikasta, retoriikasta ja toimintatavoista.

Tilannekuva on selvä ja pääosin yhtenäinen: populismista on tullut uusi normaali ja pysyvä osa puoluekenttää kaikkialla Euroopassa. Siksi viimeistään nyt on aika lopettaa puhe populistista haastajina tai uusina poliittisina voimina.

Populismin syntymekanismin ymmärtäminen on yksi 2000-luvun politiikan suurista kysymyksistä. Yksi laajasti referoitu selitys populismiin on ajatus niin sanotusta neljästä D:stä. Sen ovat esittäneet brittiläiset populismitutkijat ja professorit Roger Eatwell ja Matthew Goodwin kirjassaan *National Populism – the revolt against liberal democracy*. Eatwellin ja Goodwinin mukaan kansallismielisen tai nationalistisen populismin nousun voi kiteyttää neljän englanninkielisen käsitteen kautta. Näitä ovat *Distrust*, *Destruction*, *Deprivation* ja *Dealignment*.

Näistä ensimmäisessä (*Distrust*) on kyse epäluottamuksesta yhteiskuntaa ja sen instituutioita kohtaan. Suomessa luottamus politiikkaa ja yhteiskunnallista päätöksentekoa kohtaan on suurempaa kuin monessa muussa maassa, mutta myös meillä moni pitää poliitikkoja vain omaa etuaan ajavina valehtelijoina. Näille ihmisille puolueet ja poliitikot, jotka ovat uusia ja erilaisia, näyttävät luotettavammilta – oikeastaan riippumatta siitä, mitä nämä uudet puolueet ajavat. Yhdysvalloissa ilmiö oli vahva esimerkiksi Donald Trumpin voitossa, jossa monet eivät niinkään halunneet äänestää Trumpin ja hänen ajatustensa puolesta, vaan vanhaa poliittista eliittiä vastaan, jonka ilmentymäksi vastaehdokas Hillary Clinton koettiin. Ilmiö on tuttu myös Suomesta erityisesti vuoden 2011 jytkyvaaleista, joiden taustalle paikantuu muun muassa ihmisten uskoa politiikkaan murentunut vaalirahajupakka.

Termillä *Destruction* Eatwell ja Goodwin taas viittaavat kokemukseen siitä, että oma elinympäristö ja totutut olemisen tavat ovat katoamassa. Se liittyy vahvasti maahanmuuttoon, joka muuttaa Suomessakin joitakin asuinalueita ja luo esimerkiksi kouluja, joissa Suomessa syntyneiden vanhempien lapset ovat jopa vähemmistönä. Ilmiö liittyy kuitenkin myös työn ja elinkeinorakenteen muutokseen. Vanhoilla hyveillä ja kyvyillä ei enää

pärjää muuttuneilla työmarkkinoilla. Tuloksena on haikailua sel-laiseen aikaan, jolloin oma asema oli suhteessa vahvempi eikä maailma tuntunut yhtä vieraalta. Moni ajattelee, että ennen ei ol-lut vain paremmin, vaan ennen oli myös helpompaa ja selkeäm-pää. Tähän kokemukseen liittyy myös kolmas termi, *Deprivation*, eli eräänlainen kokemus puutteesta, jäämisestä kehityksen kel-kasta ja omasta muita heikommasta asemasta. Kyse ei useinkaan ole varsinaisesta suhteellisesta köyhyydestä, vaan pikemminkin huolesta omasta ja läheisten pärjäämisestä. Tätä huolta ruokkii myös tuntuma siitä, että maailma muuttuu yhä huonompaan suuntaan. Tiedämme useista kyselytutkimuksista, että populistien ja nationalistien äänestäjillä on usein huomattavasti muita masentavampi ja negatiivisempi kuva tulevaisuudesta.

Neljäs selittävä D, eli *Dealignment*, on vaikea kääntää Suomek-si, mutta yksinkertaistettuna siinä on kyse perinteisten puoluei-den vetovoiman hiipumisesta ja poliittisen kentän sirpaloitumi-sesta, jolloin myös kynnys vaihtaa populistien äänestäjäksi on aiempaa matalampi.

Neljän D:n analyysi on siitä osuva, että se perustuu verraten laajalti tunnettuihin tosiasioihin. Niitä ovat muun muassa jo pit-kään – eri muodoissa oikeastaan ikuisesti – olemassa ollut epä-luottamus valtaapitäviä kohtaan. Nationalistinen populismi ei ole luonut tätä epäluottamusta, mutta se kykenee tehokkaasti val-jastamaan sen kannatukseksi ja ääniksi. Sama mekanismi pätee muun muassa kokemukseen omasta suhteellisesti heikentyvästä asemasta tai vaikeudesta pysyä mukana muutoksen kyydissä. Myös tällaisia tuntemuksia ihmisillä on aina ollut ja yhä nopeam-min muuttuvassa maailmassa ne ovat yhä yleisimpiä. Taitava po-pulisti pystyy valjastamaan myös nämä oman agendansa keppi-hevosiksi esimerkiksi lupamaalla rajojen sulkemista kaupalta ja ihmisiltä, kuvitellun (valkoisen) yhtenäiskulttuurin suojelua tai esimerkiksi suuryritysten kansallistamista.

Äänestä arvokkuutesi takaisin

Oman selityksensä populismin synnystä tarjoaa myös filosofi Francis Fukuyama. Stanfordin yliopistossa vanhempana tutkijana työskentelevän Fukuyaman mukaan klassiset politiikan teoriat ovat pääosin kykenemättömiä analysoimaan populismia ja nationalismia. Ilmiötä ei voi hänen mukaansa myöskään ymmärtää tai ratkaista, jos sitä lähestyy vain taloustieteellisen ajattelun kautta. Fukuyama tunnetaan parhaiten ajatuksesta, jonka mukaan ideologioiden välinen taistelu päättyi Berliinin muurin kaatuessa liberaalin demokratian voittoon ja kommunismin tappioon. Tästä on käytetty yleisesti termiä ”historian loppu”.

Fukuyaman on usein tulkittu tarkoittaneen historian loppu-teesillään, että liberaali demokratia tai liberaali kapitalismi olisi jollain tapaa pysyvästi noussut globaaliin hegemonia-asemaan. Ajatus ainakin monelle meistä tuttu: on viime vuosiin asti ollut vaikea nähdä sellaista ideologiaa tai kehityskulkua, joka pystyisi haastamaan liberaalin demokratian. Berliinin muurin murtuminen vei liberaalilta demokratialta viholliskuvan ja vaihtoehdon. Pitkään näytti siltä, että se oli pysyvästi voittanut ja ihmisillä eri valtioissa edessään joko rauhanomaista eloa ihmisoikeuksien ja markkinatalouden auvossa tai asteittaista kehitystä sitä kohti. Olemme oppineet Euroopassa pitämään olotilaa jonkinlaisena itsestäänselvytenä, mikä voi osaltaan olla sen taustalla, että esimerkiksi tiettyjen Euroopan maiden kehitykseen on reagoitu hitaasti.

Fukuyaman itsensä mukaan hänen teesiään on kuitenkin ymmärretty osin väärin. Fukuyaman mukaan yksi keskeisimmistä ongelmista on, että liberaali demokratia ei ole kyennyt ratkaisemaan haastetta, josta hän käyttää englanninkielistä termiä *recognition of dignity*, eli vapaasti suomennettuna arvokkuuden tunnustusta.

”Ei ole riittävää, että tunnen oman arvoni, jos muut ihmiset eivät julkisesti osoita arvostustaan tai jopa vähättelevät eivätkä huomioi olemassaoloani. Itsetunto syntyy muiden osoittamasta kunnioituksesta”, Fukuyama kirjoittaa vuoden 2018 lopussa julkaistussa kirjassaan *Identity*.

Tähän arvokkuuden tunnustamisen tarpeeseen perustuu Fukuyaman mukaan myös identiteettipolitiikka. Hän määrittelee identiteettipolitiikaksi sellaiset poliittiset liikkeet, jotka vaativat jollekin ihmisryhmälle aiempaa suurempaa arvostusta ja tunnustusta. Vaatimukset ovat monien historiallisesti sorrettujen ryhmien, kuten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen, kohdalla perusteltuja. Toiset vaatimukset taas rakentuvat virheellisten käsitysten varaan. Näitä liittyy erityisesti niihin poliittisiin liikkeisiin, jotka sijoittuvat identiteettipolitiikan ja autoritäärisen populistin risteyskohtaan.

Taloustieteellisen ajattelun, kuten Fukuyama sen määrittelee, Akilleen kantapäänä voidaan pitää virheellistä ajatusta ihmisestä rationaalisena toimijana, joka esimerkiksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa haluaisi vain tai edes ensisijaisesti maksimoida omaa tai valtionsa kokonaisvarallisuutta. Se on ilmiselvää ainakin Brexit-äänestyksen ja Donald Trumpin valinnan jälkimainingeissa, joissa Britannian ja Yhdysvaltojen keskiluokat valitsivat vastoin asiantuntijoiden neuvoja politiikkatoimet, joiden seurauksena he ovat köyhempiä, eivät rikkaampia. Iskulauseiden ”Make America Great Again” ja ”Take Back Control” teho ei synty-

nyt niiden lupaaman muutoksen älyllisestä houkuttelevuudesta, vaan niiden tarjoamasta mahdollisuudesta oman arvokkuuden palauttamiseen äänestämällä. Materiaalisen hyvinvoinnin lisäksi ihminen kaipaa tunnustusta ja arvostusta. Siksi populismin ymmärtäminen vain talouden ja tulonjaon kautta, eräänlaisena taantuvan länsimaisen keskiluokan ja katoavien tehdastyöläisten kapinana, olisi virheellinen yksinkertaistus. Siihen monet sosiaalidemokraatit ja muut vasemmistopuolueet valitettavasti näyttävät kuitenkin sortuvan. Arvokkuuden tunnustamisen ongelmaan, kuten Fukuyama asian ilmaisee, tai destructioniin ja deprivationiin, kuten Eatwell ja Goodwin asian määrittelevät, ei löydetä ratkaisuja vain tulonjakoa katsomalla.

Populismi ja suhteellinen puute

Jos populismi syntyisi ensisijaisesti tulonjaosta, Suomessa ei käytännössä pitäisi olla sitä lainkaan, eikä Yhdysvalloissa pitäisi muuta ollakaan.

Taloudellinen eriarvoisuus on monessa länsimaassa kyllä noussut 1980-luvun tasosta, jolloin se oli alimmillaan. Eriarvoisuuden mittaamiseen yleisesti käytetty mittari, gini-kerroin, on Yhdysvalloissa noussut Maailmanpankin tilastojen mukaan vuoden 1979 0,35:stä vuoden 2016 0,42:teen. Kehitys ei kuitenkaan ole ollut kaikkialla samanlaista eikä Suomi ei ole Yhdysvallat. Siksi kotimaisen poliittisen vasemmiston imitoima tuloerokritiikki on monelta osin virheellistä. Suomessa tuloerot eivät ole gini-kertoimella mitattuna juuri kasvaneet 2000-luvun puolivälin

jälkeen, vaan pysyneet Maailmanpankin tilastoissa melko vakaasti 0,27-0,28 välillä, eli maailman pienimpien joukossa. Muutosta ei tapahtunut tämän osalta myöskään Juha Sipilän hallituksen aikana. Tuloterot kyllä kasvoivat Suomessa 1980- ja 1990-luvulla sekä vielä 2000-luvun ensimmäisinä vuosina, mihin löytyy selitys erityisesti varakkaimpien suomalaisten tulojen kasvusta, ei siis pienituloisten köyhtymisestä. Kaikkein suurituloimpien tulojen kasvua on nähty myös 2000-luvulla, mutta samanaikaisesti myös muiden tuloluokkien tulot ovat kasvaneet.

Eri mittareilla tuloeroille saadaan eri arvoja ja on selvää, että gini-kerroin on vain osa totuutta. Silti suomalaisen yhteiskunnan tuloterot ovat kaikilla mittareilla maailman pienimpiä, eivätkä ole seuranneet sitä trendiä, jota joissain muissa maissa on nähty. Ne eivät millään riitä selittämään populistisen politiikan vankkaa kannatusta myös meillä.

Merkityksetöntä talouskasvun hedelmien jakautuminen ei autoritäärisen populismin näkökulmasta kuitenkaan ole. 1900-luvun jälkipuoliskon suuria voittajia ovat olleet kehittyvien talouden kasvava keskiluokka sekä länsimaiden kaikkein varakkaimmat. Kehittyvien talouksien keskiluokkaan nykyisin kuuluvat ihmiset ovat monesti nousseet äärimmäisestä köyhyydestä ja omavaraistaloudesta asemaan, jossa heillä on käytössään laadukasta terveydenhuoltoa ja riittävästi tuloja lähettääkseen lapsensa kouluun ja myöhemmin yliopistoon. Tässä globaalissa muutoksessa suhteellinen häviö on länsimainen keskiluokka, joka ei enää ole tulotasonsa kanssa maailmassa yksin, vaan yhdessä monen aiemmin köyhän valtion kansalaisten kanssa.

Tämä ei silti tarkoita, että länsimaisella keskiluokalla menisi nyt huonommin kuin ennen. Se tarkoittaa, että meillä ei mene enää yhtä paljon paremmin kuin maailman muilla miljardeilla

ihmisillä. Hyvinvointi ei ole laskenut, mutta joillain muilla se on kasvanut nopeammin.

Populismi syntyy eri arvioiden mukaan myös tästä vaurauden jakautumisesta muita enemmän kehittyvien maiden keskiluokalle ja kehittyneiden maiden varakkaimmille. Kehitys on jättänyt kehittyneiden maiden keskiluokan suhteellisesti heikompaan asemaan. Se ei kuitenkaan synny ensisijaisesti eikä yksimaan siitä. Se ei myöskään synny ensisijaisesti suhteellisesta köyhyydestä, mikä näkyy osaltaan jo siinä, että esimerkiksi Yhdysvalloissa Trumpia äänestäneiden mediaanitulot olivat huomattavasti Hillary Clintonin äänestäjiä korkeammat, ja myös muualla populistieja äänestävät monet hyvin toimeentulevat. On selvää, että joidenkin länsimaisten tuloluokkien maltillisesti laskenut tulotaso ei vielä riitä selittämään populismin nousua.

Työpaikan menettäminen on kuitenkin tulotason lisäksi lähes aina isku myös identiteettiin. Aiemmin itseään ainakin alitajuisesti jonkinlaisina maailmanvaltiaina pitäneet länsimaat sekä niiden keskiluokka ovat joutuneet myöntämään, että moni aiemmin täällä suoritettu työtehtävä pystytään tekemään muualla maailmassa edullisemmin ja aivan yhtä hyvin. Oma ja oman yhteisön ainutlaatuisiksi koettu osaaminen onkin kiristyvässä globaalissa kilpailussa osoittautunut sellaiseksi, johon pystyvät miljoonat muutkin maailman ihmiset. Se voi olla vaikea hyväksyä ja näiden iskujen merkitys on mahdollisesti jopa työpaikkojen menetysten taloudellisia vaikutuksia suurempi.

Tehtaan siirtyessä on lähtenyt työpaikkoja, mutta samalla on kärsitty tappio joillekin, jotka ovat kaukana ja joita parempia olemme aina kuvitelleet olevamme.

Marginaalista ministeriksi

Yksi tärkeä osa, joka autoritääristä populismia koskevasta analyysistä jää usein puuttumaan, ovat myös populistiset poliitikot itse. Mikään populistipuolueen äänisaalis ei ole syntynyt itsestään ja yhteiskunnallisten luonnonvoimien vääjäämättömänä tuloksena, vaan tuon populistipuolueen tekemän työn seurauksena. Timo Soini, Jussi Halla-aho, Marine Le Pen tai esimerkiksi Brexit-kampanjaa vetänyt Dominic Cummings ovat kaikki taitavia populistisen ja nationalistisen poliittisen viestin toimittamisessa. Eduskuntavaaleissa monet perussuomalaiset tekivät onnistuneita kampanjoita, joiden takana oli laaja joukko aktiiveja ja joiden viestit olivat selkeitä ja ammattimaisia. Perussuomalaisten organisaatio on moneen muuhun puolueeseen verrattuna kevyt ja pieni, mutta se pääsee suurena puolueena osalliseksi melko suuresta määrästä puoluetukea, mikä ainakin teoriassa mahdollistaa varojen ohjaamisen suuremmassa määrin konkreettiseen vaalityöhön.

Mikään näistä ei ole populismin ominaispiirre, mutta kiinteä osa sitä selitystä, joka eri populistipuolueiden menestyksen taakse voidaan paikantaa. He ovat hyviä siinä, mitä he tekevät.

Kun vielä 2000-luvun alussa nationalistisella ja populistisella retoriikalla tehdyt vaalivoitot olivat harvinaisia, on yleiseurooppalainen nationalistinen puolueperhe nyt monelle taitavalle ja koulutetulle poliitikonallulle vartenotettava vaihtoehto. Näin

ihan jo siksi, että puolueet ovat kasvaneet, normalisoituneet ja päässeet monessa maassa hallitukseen. Ihmisoikeuksien, oikeusvaltion ja EU:n haastaminen ei ole enää vain marginaalisten pöpipäiden hommaa, vaan sitä kautta on aito mahdollisuus nousta yhteiskunnallisesti merkittäviin asemiin. Se on yksi syy siihen, miksi autoritäärisen populistiset puolueet nyt ovat yksinkertaisesti menestyksekkäämpiä kuin vielä 20 vuotta sitten, eikä kehitys toistaiseksi näytä kääntymisen merkkejä.

Myös populismin ympärille syntyneellä kansainvälisellä yhteisöllä on oma merkityksensä. Kun natsisimi ja fasisimi 1930-luvulla pyyhkäisivät yli Euroopan, eivät ne syntyneet jokaisessa fasistien käsiin päätyneessä maassa yksin ja erillisinä, vaan keskinäisessä vuorovaikutuksessa, toisiltaan oppien ja hyväksi koettuja käytäntöjä kopioiden. Sama mekanismi voidaan yleistää myös oikeastaan kaikkiin merkittäviin poliittisiin ideologioihin, niin myös autoritääriseen populismiin. Kun esimerkiksi Donald Trumpin lupaus rakentaa ja laittaa Meksiko maksamaan muuri Meksikon ja Yhdysvaltojen rajalle osoittautui tehokkaaksi kampanja-aseeksi, kopioi Espanjan nationalistipuolueen VOX:n johtaja Santiago Abascal saman lupauksen kotimaansa kontekstiin. Meksiko muuttui Marokoksi, jonka kanssa Espanjalla on lyhyt maaraja Afrikassa, mutta populistinen viesti pysyi samana.

Edes nuoret eivät meitä pelasta

Kaikkien autoritäärisen populististen puolueiden kannatus ei myöskään synny samalla tavalla ja tule samoilta väestöryhmiltä, vaikka puolueet päältä päin katsottuna näyttäisivätkin samalta ja puhuisivat samoista teemoista. Erityisesti nuoria on usein pidetty voimana, joka pysäyttäisi populismin voittokulun, kunhan he vain vaivautuisivat vaaliurnille. Paljon on toistettu erityisesti faktaa, jonka mukaan Brexit-äänestys olisi päättynyt EU-myrönteisten ja Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaalit Hillary Clintonin voittoihin, jos nuoret olisivat äänestäneet ahkerammin.

Tämä on kuitenkin vain puoli totuutta. Hyvä esimerkki vaihtoehdoista kehityksestä on Ranska, jossa ääripuolueet saivat edellisissä presidentinvaaleissa erityisesti nuorten äänet, vaikka monessa muussa maassa populismin viehäytys on ollut vahvaa nimenomaan vanhemmissa ikäluokissa. Presidentiksi nousut Emmanuel Macron toki voitti mielipidemittausten mukaan vaalien toisella kierroksella myös nuorten äänissä, sillä hänen etumatkansa kilpakumppani Marine Le Peniin oli kokonaisuudessaan niin huomattava.

18-24-vuotiaiden ikäryhmässä Macronin ääniosuus oli OpinionWayn vaalipäivänä tehdyn kyselyn mukaan 56 prosenttia, kun Le Pen sai 44 prosenttia äänistä. Le Pen kuitenkin pärjäs nuorimpien äänestäjien parissa 10 prosenttiyksikköä paremmin kuin koko väestön äänissä. OpinionWayn tulos on linjassa vaaleja edeltäneiden mielipidemittausten kanssa, joissa Le Penille mitattiin vahvaa tukea ranskalaisnuorison parissa. Suhteellisesti eni-

ten tukea presidentiksi noussut sosiaaliliberaali Macron sai OpinionWayn mukaan yli 65-vuotiailta, joista häntä äänesti toisella kierroksella jopa 80 prosenttia uurnilla käyneistä.

Vaalien ensimmäisellä kierroksella Macron jäi nuorimmassa 18-24-vuotiaiden ikäryhmässä vasta kolmanneksi Le Penin ja eniten tukea keränneen vasemmistopopulisti Jean-Luc Mélenchonin taakse. Mielipidetutkimusyritys BVA:n mukaan EU-vastainen ja laitavasemmistolainen Mélenchon keräsi nuorimman äänestäjryhmän äänistä ensimmäisellä kierroksella noin 27-30 prosenttia. Huomionarvoista on myös Le Penin kova nuorisokannatus jo ensimmäisellä kierroksella. Se oli BVA:n mukaan 21 prosenttia 18-24-vuotiaiden äänistä ja 24 prosenttia 25-34-vuotiaiden äänistä. Yhteensä vaalien populistiset ääriehdokkaat Mélenchon ja Le Pen saivat siis ensimmäisellä kierroksella puolet kaikista nuorimman äänestäjryhmän äänistä. Vertailupohjaa tulokseen tarjoaa esimerkiksi se, että perinteisten valtapuolueiden ehdokkaat François Fillon ja Benoît Hamon, keräsivät nuorimmilta äänestäjiltä yhteenlaskettunakin vain 18 prosentin kannatuksen.

France24 -kanavalle mielipidetiedusteluiden tuloksia niiden julkaisun jälkeen kommentoineen BVA:n tutkimusjohtaja Christelle Crapletin mukaan ääriavasemmiston suosio ei ole ranskalaisittain yllättävää, mutta nuorten viehätys rasistisena ja populistisena pidettyyn Le Penin on ilmiönä uusi. Crapletin mukaan Ranskassa todistetaan nyt kahden erilaisen nuorisoryhmän syntyä. Kun Mélenchonin kannattajat ovat yleensä korkeakouluputkessa tai matkalla sinne, Le Penin tukijat ovat siirtyneet työmarkkinoille aikaisin ja kapeammalla koulutustaustalla. He ovat myös useammin matalatuloisista perheistä ja maaseudulta. Le Penin puolueeseen Kansalliseen liittoumaan erikoistunut Avignonin yliopiston tutkija Christèle Marchand-Lagier taas arvioi vaalien aikaan Financial Timesin haastattelussa, että valtaosa puolueen

nuorista äänestäjistä ei ole perillä Kansallisen rintaman poliittisesta linjasta, vaan haluaa äänestää “systeemiä vastaan”. Ääniä ei anneta oikein minkään puolesta, vaan kaikkea vastaan.

Ranskalaispopulistien menetykset nuorison parissa ei kuitenkaan ole sattumaan, vaan seurausta pitkä tähtäimen strategiasta, joka on tuonut tuloksia. Kansallinen rintama on kyennyt muotoilemaan poliittista viestiään nuoriin vetoavaksi ja sillä on esimerkiksi Ranskan puolueista vahvin asema sosiaalisessa mediassa. Myös useat puolueen johtohahmot olivat presidentinvaalien aikana vain hieman yli 30-vuotiaita.

Väärät yksinkertaistukset luovat väärää ratkaisuja

Ranskalaisen populismin menestystä nuorissa ikäluokissa on hankala selittää esimerkiksi aiemmin referoidun neljän D:n kautta eikä siihen täysin istu myöskään Fukuyaman ajatus identiteettipoliitiikasta. Pikemminkin Ranskan esimerkki korostaa argumenttia, jonka mukaan jokainen vaalitulos ja jokainen populistipuolue on aina yksittäistapaus. Jokainen puolue toimii kansallisessa kontekstissaan ja omaksuu toimintatapoja, jotka tuottavat erilaisia tuloksia. Eri keskustaoikeistolaiset tai sosiaalidemokraattiset puolueet eivät ole toistensa kopioita. Miksi toistuvasti ajatteleme, että populistiset puolueet sitä olisivat?

Yksinkertaiset selitykset populismin monimutkaisesta ilmiöstä ovat aina vajavaisia, eikä kaikkia populistipuolueita voi katsoa samojen linssien läpi. Kohtuullisella varmuudella ilmiön taustalle

voidaan kuitenkin paikantaa ohessa kuvattuja mekanismeja, mutta niiden painoarvot ja merkitys voivat vaihdella. On niin, että ihmisten tarve tunnustukselle ja arvostukselle luovat otollisen maaperän identiteettipolitiikalle. Muuttunut maailma ja yhä nopeampi mediaympäristö taas tarjoavat sille kasvun olosuhteet. Yhä taitavammat, globaalisti verkottuneet populistipoliitikot pysyvät hyödyntämään sitä paremmin.

Mitä populismille sitten pitäisi tehdä? Miten sitä vastaan pitäisi taistella? Ja milloin populismi muodostuu vaaralliseksi?

Ensimmäiseen ei ole helppoa vastausta eikä kaikelle populismille edes tarvitse tehdä mitään. Politiikassa on aina mukana jonkin verran populismia ja siihen sortuvat ajoittain kaikki puolueet. Populististen ja muiden puolueiden eroja ei ole myöskään syytä liioitella. Mikään Marine Le Penin, Geert Wildersin tai Matteo Salvinin äänisaalis ei yksin laske pimeyden verhoa Euroopan päälle eikä tuhoa kaikkea sitä, jota maanosassa on toisen maailmansodan jälkeen rakennettu. Ylimoitettu vastareaktio populismiin ei yleensä tuota kovinkaan positiivisia tuloksia. Niissä maissa, joissa populistipuolueet on eristetty parlamentissa kaiken yhteistyön ulkopuolelle, puolueiden kannatus on käytännössä aina jatkanut nousuaan.

Monet populistipuolueet – myös perussuomalaiset – allekirjoittavat pääosan liberaalin demokratian perusperiaatteista, kuten parlamentarismiin ja enemmistöpäätöksentekoon pohjaavan yhteiskuntamallin. Populistipuolueet ympäri Euroopan myös suosivat monilla politiikan sektoreilla keskilinjän ratkaisuja, jotka eroavat vain vähän perinteisten puolueiden vaihtoehtoista. Kokoomuksen ja perussuomalaisten on varmasti verraten helppo löytää yhteistä esimerkiksi joissakin veropolitiikan kysymyksissä ja SDP:n ja perussuomalaisten taas suhtautumisessa työvoiman saatavuusharkintaan.

Populismien vaarallisuus

Kysymys siitä, miten populismia vastaan pitäisi taistella, taas on lähes mahdoton ja oikeastaan aivan väärä, vaikkakin hyvin yleinen. Sen ongelmallisuus paljastuu, kun populismin korvaa kysymyksestä jollain muulla yleiseurooppalaisella poliittisella liikkeellä: Mitä sosiaalidemokratialle pitäisi tehdä? Tai vihreälle liikkeelle?

Kysymys on virheellinen, sillä se lähtee liikkeelle siitä oletuksesta, että on olemassa jokin yksi populistinen liike, johon on löydettävissä joitakin kaikkien populismiin purevia keinoja. Oletus on absurdi. Poliitiikan arjessa populismin kannatus muodostuu monesti aivan samalla tavalla kuin kaikkien muidenkin puolueiden. Populistipuolueet pelaavat osin omilla säännöillään ja ovat hankalia vastuksia, koska ne suhtautuvat faktoihin vähintään selektiivisesti. Silti populistipuolueita vastaan tulee tehdä politiikkaa kuten kaikkia muitakin vastaan, eli kussakin kansallisessa kontekstissa ja kulloinkin julkisessa keskustelussa pinnalla olevien kysymysten kautta. Meidän pitäisi lopettaa populismiin tepsivän ihmelääkkeen etsiminen, vaan pyrkiä pikemminkin ymmärtämään paremmin niitä syitä, joiden johdosta omien yksilöllisten elämäntarinoidensa kautta maailma katsovat ihmiset päätyvät äänestämään populistieja. Nämä syyt voivat usein olla hyvin arkisia.

Kolmas edellä mainituista kysymyksistä, eli populismin vaarallisuus, on sen sijaan oikea ja tärkeä. Vaaralliseksi autoritääriinen

populismi ja sitä harjoittavat poliitikot muodostuvat silloin, kun ne eivät hyväksy yhteiskunnallisia instituutioita, joiden varaan liberaali demokratia rakentuu. Kannatusta nostaakseen ne syyllistyvät usein epäluottamuksen ja kulttuurisotien lietsontaan, jotka luovat epävaraampia ja epäterveempiä yhteiskuntia.

Länsieurooppalaiset valtiot ovat toisen maailmansodan jälkeen jakaneet pääosin samanlaisen käsityksen siitä, miten niiden demokraattinen päätöksenteko on pitänyt rakentaa. Tätä käsitystä ovat poliittisista puolueista yleensä tukeneet kaikki muut paitsi kommunistit ja muut vasemmistoradikaalit. Yhteiskuntamalli on rakentunut enemmistöpäätöksenteon, parlamentaarisen demokration, yksilön perusoikeuksien asteittaisen laajentamisen, vapaan moniäänisen median, oikeusvaltion sekä eri näitä turvaavien yhteiskunnallisten instituutioiden varaan. Olennaista on ollut, että instituutiot eivät ole riippuvaisia siitä, kenellä kulloinkin on parlamentissa enemmistö, vaan niiden tehtävä on turvata eri tärkeäksi koettuja arvoja. Eri maissa kehitys on kulkenut hieman eri tahtia ja Suomessa suomettumisen vuoksi muita Pohjoismaita hieman jäljessä.

Tämä puolueiden yhteinen käsitys on näkynyt konkreettisesti myös eri maissa tehtävän politiikan sisällöissä. Suomen kohdalla se on tarkoittanut sitä, että politiikan suuret linjat, kuten länsimyönteisyys, eurooppalainen integraatio, positiivinen suhtautuminen globalisaatioon sekä hyvinvointivaltion rakentaminen markkinatalouden keinoin ovat olleet kaikilla eduskuntapuolueilla pitkälti samat. Painotuserot ovat olleet paikoin merkittäviäkin, mutta yleinen suunta ja käsitys demokraattisista pelisäännöistä on ollut yhteinen. Tämä on ollut tilanne myös muualla Euroopassa. Vaaleissa ei enää ole taisteltu siitä, saako ihminen pitää omistamansa tehtaan, vaan siitä, mihin suuntaan veroprosenttien marginaaleja ja julkisia palveluita siirretään.

Konsensusta vai instituutioita vastaan?

Autoritäärinen populismi on asettunut tämän vastakohtaksi. Se, mikä meille näyttäytyy positiivisena konsensuksena ja hyvinvoinnin moottorina, on populistien käsissä vaihtoehdottomuutta ja tyranniaa. Näitä väitteitä esiintyy niin oikealla kuin vasemmalla. Ratkaisuksi tarjotaan paluuta aikaan, jota ei koskaan ollut: yhteiskulttuuria, ”oman kansan” asettamista etusijalle tai valtiovalan suojaa todellisia tai kuvitteellisia uhkia vastaan. Esimerkiksi maahanmuuttoa, maahanmuuttajia, globalisaatiota, EU:ta ja vapaakauppaa.

Ongelma on, että tällaisia lupauksia on lähes aina mahdoton toteuttaa jyräämättä samalla sellaisten yhteiskunnallisten instituutioiden yli, jotka ovat länsimaisen liberaalin demokratian keskeisiä elementtejä. Turvapaikkaoikeutta ei ole mahdollista murentaa tai suuryrityksiä kansallistaa ilman, että talloo kansainvälisiä sopimuksia ja ihmisoikeuksia. Samanlaiseen seinään törmää myös moni muu autoritääristen populistien viljelemä keino. Lupauksensa toteuttaakseen populistien on kaadettava tuo seinä. Tässä kohtaa populismi muuttuu vaaralliseksi.

Länsimaisessa, liberaalissa demokratiassa ei ole kyse vain siitä, kenellä on enemmistö parlamentissa tai kuka voittaa vaalit. Liberaali demokratia ei ole enemmistön tyranniaa, vaan se syntyy useista, toisiaan täydentävistä ja välillä keskinäiseen ristiriitaan ajautuvista instituutioista. Se suojaaa vähemmistöjä ja yksilöä,

eikä absoluuttistakaan enemmistöä parlamentissa komentava puolue käytä absoluuttista valtaa, vaan sitä rajoittavat muun muassa maan perustuslaki, kansainväliset sopimukset, ihmisoikeudet ja Suomen tapauksessa Euroopan unionin kautta annetut sitoumukset. Populistien uhka liberaalille demokratialle muodostuu niistä tavoista, joille he näihin instituutioihin ja tähän lähtökohtaan suhtautuvat. Autoritäärisen populistiset puolueet ovat haluttomia toiminaan näiden demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömien rajojen puitteissa.

Autoritääriselle populismille demokratia on usein juuri enemmistön tyranniaa. Francis Fukuyaman mukaan populistiset valtionjohtajat, kuten Venäjän presidentti Vladimir Putin, Filippiinien presidentti Rodrigo Duterte sekä Turkin presidentti Recep Tayyip Erdogan, käyttävät demokraattisten vaalien tuomaa legitimitettiä vallan keskittämiseen ja demokraattisen järjestelmän heikentämiseen. Kyseiset populistijohtajat ovat valtaan päästyään pyrkineet järjestelmällisesti heikentämään niitä mekanismeja, jotka rajoittavat heidän henkilökohtaista valtaansa: oikeuslaitosta ja tuomioistuimia, mediaa, lainsäätäjää sekä riippumatonta virkakoneistoa. Samalla he ovat radikaalisti heikentäneet demokratian tilaa maassaan, mikä on konkreettisesti näkynyt muun muassa akateemisen vapauden kaventumisena sekä kansalaisyhteiskunnan ja median heikentyneinä toimintaedellytyksinä.

Erityisesti kuluvan ja sitä edeltäneen vaalikauden aikana meillä on myös Suomessa muodostunut eduskuntaan sellaisia voimia, jotka yhä vähemmissä määrin piittaavat liberaalidemokraattisen yhteiskunnan peruseriaatteista. Se on voitava sanoa ääneen. Jos mikä tahansa puolue leikittelee eduskuntavaalivideollaan pääministerin kidnappaamisella ja poliittisella väkivallalla, on puolue huolestuttavalla tiellä. Jos sama puolue ei laita kuriin ulkomaalaisista ihmisistä ”vieraslajeina” puhuvia, vääränlaisten

koulukirjojen polttamista suosittelevia tai uusnatsien tilaisuuk-
sissa vierailevia kansanedustajia, on tuo puolue muodostumassa
uhaksi länsimaiselle demokratialle. Perussuomalaisten nykyti-
lan ongelmia ei ole syytä liioitella tai dramatisoida, mutta ne on
tunnistettava ja otettava vakavasti. Autoritäärinen populismi on
länsimaisille yhteiskunnille todellinen uhka, eikä Suomi ole sille
immuuni, vaikka asemamme on monia muita parempi.

Luottamusyhteiskunta populismien jarruna

Autoritäärisen populismin vaarallisuus riippuu keskeisesti myös
siitä kontekstista, jossa se toimii. Yhteiskunnissa, joissa institu-
tiot ja ihmisten keskinäinen luottamus ovat vahvoja, autoritää-
risen populismin riski on pienempi. Vaikka Yhdysvalloissa presi-
dentillä on laajat valtaoikeudet, on Donald Trumpin aikaansaama
tuho jäänyt eittämättä pienemmäksi kuin se jossain muussa
maassa olisi. Esimerkiksi Puolassa esiintyvät ongelmat taas ovat
yhdistelmä heikkoja yhteiskunnallisia instituutioita, jotka eivät
kommunistisen tyrannian jälkeen vielä ehtineet muodostaa py-
syvää ja vahvaa liberaalidemokraattista yhteiskuntaa, sekä näistä
instituutioista piittaamattomia populistijohtajia.

Myös Suomessa politiikan on sanottu olevan rikki. Puheta-
vasta ja uutisoinnista voisi helposti päätellä, että nykymuotoisen
poliittisen järjestelmän – ehkä koko edustuksellisen demokratian
– aika on auttamattomasti ohi. Näin ei missään nimessä ole. Oike-

astaan politiikan kriisi on Suomessa merkittävästi pienempi kuin monessa muussa länsimaassa. Jos jossain politiikka ei ole rikki, niin nimenomaan täällä.

Suomalaisen poliittisen järjestelmän ja koko yhteiskunnan vahvuus on luottamus – sekä ihmisten välillä että politiikan instituutioihin. Käsite kytkeytyy vahvasti myös ajatukseen sosiaalisesta pääomasta. Aihetta 1990-luvulla tutkineen Robert D. Putnamin mukaan sosiaalisella pääomalla keskeinen rooli eri alueiden välisten hyvinvointierojen selittämisessä. Putnamin arvioi sosiaalinen pääoman muun muassa auttavan julkishyödykkeisiin liittyvien ongelmien ratkaisua, helpottavan sosiaalista kanssakäymistä ja parantavan informaation kulkua. Näin sosiaalinen pääoma tehostaa yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja koko yhteiskunnan toimintakykyä, demokratiaa, taloutta ja hallintoa.

Suomessa demokratian tila on vakaa sekä luottamus toisiin ihmisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin korkealla. Oikeusvaltiomme on todettu monesti maailman parhaaksi. Myös meillä on kuitenkin ilmassa haasteita, jotka on syytä ottaa vakavasti. Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n tutkimuksen mukaan jo nyt vain alle puolet 18–35-vuotiaista suomalaisista pitää ehdottoman tärkeänä elämistä demokraattisesti hallitussa maassa. Ne nuoret, joille demokraattinen hallinto on ehdoton itseisarvo, ovat siis vertaistensa joukossa vähemmistössä.

EVA:n havaitsema ilmiö näkyy käytännössä ainakin kahdella tavalla. Nuoret äänestävät myös Suomessa useasti populistieja ja perussuomalaiset on noussut nuorten keskuudessa toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Nuoret ovat kuitenkin myös muita valmiimpia siirtämään päätösvaltaa asiantuntijoille. Asiantuntijavaltaa on valmis lisäämään 18–25-vuotiaista jopa 66 prosenttia. Aiheesta EVA:lle kirjoittaneen tutkija Juha Ylisalon mukaan pahin uskottava skenaario on, että koulutetut viehättyvät yhä enemmän

elitistisestä teknokratiasta ja vähemmän koulutetut yhä enemmän autoritaarisesta populismista, kuten on käynyt esimerkiksi Ranskassa. Ylisalon mukaan nämä molemmat ovat ristiriidassa demokratian perusperiaatteen kanssa, jonka mukaan näkemyserot ovat oikeutettuja ja päätökset seulotaan riittävän julkisen keskustelun avulla.

Huoli on sama, jota myös kansainvälisessä populismia ja demokraattisen järjestelmän tulevaisuutta koskevassa keskustelussa nostetaan usein esiin. Tässäkin vertailussa Suomi kuitenkin pärjää hyvin ja tyytyväisyys demokraattiseen järjestelmään on meillä nuorten keskuudessa monia länsimaita korkeampaa. Huoli demokratiavastaisista sukupolvista tai demokratian legitimeettikriisistä ei Suomessa ole ainakaan aivan yhtä suuri kuin pelkästään EVA:n tulosten pohjalta vaikuttaisi.

Luottamus on voimavara, jota harvoin havaitaan, koska se on meille niin arkista. Kyse on kuitenkin nimenomaan Suomen ja muiden Pohjoismaiden vahvuudesta. Tuoreimman Nuorisobarometrin mukaan vahvuutta ei ole ainakaan vielä myöskään hukattu. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaiset luottavat paljon toisiinsa, mutta erityisesti yhteisiin instituutioihinsa, myös politiikkaan ja poliittisiin puolueisiin. Nuorista jopa 95 prosenttia luottaa poliisiin paljon tai jonkin verran. Tasavallan presidenttiin luottaa 93 prosenttia, puolustusvoimiin 89 prosenttia, oikeuslaitokseen 89 prosenttia, virkamiehiin 78 prosenttia ja poliittisiin puolueisiinkin 59 prosenttia.

”Olen oppinut, että suurin osa maailmasta toimii periaatteella, jota nimitän ”serkkutaloudeksi”. Tarkoitan yhteiskuntia, joissa valtiolliset instituutiot ovat niin etäisiä tai niin epäluotettavia, että ainoaksi turvaverkoksi jäävät perhe ja suku”, ulkomaantoimittaja Heikki Aittokoski kirjoittaa barometrin Näkökulma-tekstissään.

Nuoret luottavat Nuorisobarometrin mukaan myös Suomen ja oman kotipaikkakuntansa tulevaisuuteen, mutta koko maailman tulevaisuudesta kuva ei ole yhtä positiivinen. Pikemminkin tulok-
sista piirtyy kuva suuresta ja kasvavasta epävarmuudesta, joka
syntyy muun muassa ilmastonmuutoksen uhasta ja maailman-
poliittisesta tilanteesta. Nationalistisesta populismista reportaa-
sikirjan Kuolemantanssi kirjoittaneen Heikki Aittokosken mukaan
Nuorisobarometrin kuvaamat epävarmuuden tunteet kannattaa
ottaa vakavasti – eikä vähiten siksi, että epävarmuus ja turvatto-
muus ovat populismin polttoaineita.

”Sekä oikeisto- että vasemmistopopulismi ovat voimistuneet
2010-luvun Euroopassa, ja niitä on ruokkinut juuri epävarmuus
maailman menosta. Epävarmuuden syitä Suomi ei pysty omalla
toiminnallaan yksin poistamaan. Sitäkin tärkeämpää on pitää
kiinni ensimmäisestä nimeämästäni avainsanasta, luottamukses-
ta”, Aittokoski arvioi. Tähän arvioon on helppo yhtyä.

Suomalaisen populismin arkiset kasvot

Suomessa populismiin on suhtauduttu pitkään melko arkisesti. Kun SMP aikanaan saavutti suuren vaalivoiton, se otettiin ongelmitta hallitukseen. Hallitusvastuun aikana puolueen kannatus romahti, puolue ajautui konkurssiin ja sen raunioille perustettiin perussuomalaiset. Kun perussuomalaiset vuonna 2011 sai suuren vaalivoiton, Suomessa perättiin populistieja jälleen hallitusvastuuseen. Se kariutui jo alkuunsa Timo Soinin analyysiin siitä, että moninkertaiseksi paisuneen eduskuntaryhmän kokematon joukko ei ollut valmis hallitukseen. Suomi olisi sen sinne todennäköisesti päästänyt.

Kuten hyvin tiedämme, tilanne muuttui vuonna 2015, kun Suomen muodostettiin historiamme kolmas ja 2000-luvun ensimmäinen hallitus, jossa mukana oli populistipuolue. Suhtautuminen oli jälleen arkista. Perussuomalaisten silloinen johto oli poliittisesti jo melko kokenutta eikä kukaan uuden ministeriryhmän jäsenistä ollut jäänyt kiinni ilmiselvistä rasismista, kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tai muusta sellaisesta, joka olisi tehnyt heistä epäkelvoja ministerin tehtävään. Kun monessa

muussa Euroopan maassa populistipuolueen nousu hallitukseen olisi herättänyt laajaa keskustelua ja vastustusta, Suomessa ja kokoomuksessa asia kuitattiin lopulta melko vähällä kritiikillä.

Perussuomalaisen puolueen luonne muuttui vuoden 2017 puoluekokouksessa, jossa sen maahanmuutto- ja EU-vastainen jäsenkunta äänesti puolueen johtoon korostetusti maahanmuutto- ja EU-vastaisia poliitikkoja. Tällainen populistipuolueen siirtyminen kohti äärioikeistoa johtajavaihdosten kautta ei ole kyseisille puolueille tavatonta. Kun edellinen johtaja pyrkii muokkaamaan puolueestaan hallituskelpoista tai maltillisempaa, hän saa usein lähtea, ja tilalle nousee radikaalimpi vaihtoehto. Näin on käynyt perussuomalaisten lisäksi useampaankin kertaan esimerkiksi Saksan AfD-puolueelle. Vaikuttaa siltä, että kun tällainen kehitys pääsee valloilleen, sitä on hyvin vaikea pysäyttää, ja maltillisetkin oikeistopopulistiset puolueet luisuvat yhä kauemmas äärilaidalle.

Populistin kumppanin on tunnettava vastuunsa

Suomalaisessa arkisessa suhtautumisessa populismiin on monia hyviä puolia. Se esimerkiksi torjuu osaltaan ilmiötä, jossa populistit pystyvät asettumaan vastavoimaksi koko muulle poliittiselle kentälle. Kun populistieja ei eristetä, he joutuvat muiden puolueiden tapaan kantamaan myös vastuuta.

Arkisessa suhtautumisessa populismiin on kuitenkin myös useita huonoja puolia. Kun populistieihin suhtaudutaan kuten muihinkin puolueisiin, populistipuolueet normalisoituvat ja muuttuvat hyväksyttävämmäksi äänestysvaihtoehdoksi yhä useammalle. Haasteita liittyy lisäksi erityisesti kuvitelmaan, jonka mukaan autoritäärisen populistiset liikkeet ovat kuin kaikki muutkin puolueet. Huolestuttavaa on, jos tällainen kuvitelma leviää myös politiikan huipulla toimivien keskuudessa. Näin ei nimittäin missään nimessä ole. Kun taiston veroprosentin paikasta voi vielä hävitä hallituskumppanille, ei taistoa yhteiskunnallisten instituutioiden uskottavuudesta, oikeusvaltion pitävyydestä, ihmisoikeuksista ja muista demokraattisen yhteiskunnan perusteista voi. Siksi hallitusyhteistyöhön populistipuolueiden kanssa pitää suhtautua erityisellä varauksella. Jos sellaiseen ryhdytään, on puolueelle itselleen ja sen johdolle oltava selvää, että tälle yhteistyölle on piirrettävä erilaisia rajoja kuin muiden puolueiden kohdalla. Rajojen on oltavat tiukat ja ehdottomat. Jos liberaalidemokraattisen yhteiskunnan perustavanlaatuiset arvot ja populistien tukeman hallituksen keskinäiset sopimukset ovat ristiriidassa, ensimmäisen on aina voitettava.

Hallituspolitiikan arjessa vaarallisen aistiharhan muodostaa myös se, että mitkään puheet tai yksittäiset teot – edes ministerin teot – eivät tietenkään yksittäisinä tekoina romahduta demokratiaa. Ei mikään eduskuntapuolue suunnittele Suomeen vallankumousta, mutta pidemmällä tähtäimellä vaarallinen on myös puolue, joka ei allekirjoita liberaalidemokraattisen yhteiskunnan perusperiaatteita, vaan rapauttaa sen pohjaa asteittain, yksi pieni askel kerrallaan. Hyökkäykset yhteiskunnallisia instituutioita, kuten poliisia, oikeuslaitosta ja mediaa kohtaan, ovat normalisoituessaan aito uhka liberaalille demokratialle. Kun poliitikko esimerkiksi perusteettomasti syyttää poliisin suojelevan maahanmuuttajataustaisia rikollisia, murentaa hän samalla suomalaisten luottamusta poliisiin ja oikeusvaltioon instituutioina. Yksittäisenä tekona se ei juuri kerää huomiota, mutta kertautuessaan ja leviessään se on omiaan heikentämään suomalaisten luottamusta omaan yhteiskuntaansa, eli toisiinsa. Suuren puolueen johtajan sanoilla on merkitystä.

Tällainen osin tiedostamatonkin logiikka vaikuttaa olevan sisäänrakennettuna Jussi Halla-ahon johtamaan perussuomalaiseen puolueeseen, kuten se on sisäänrakennettuna moneen muuhunkin nationalistiseen puolueeseen Euroopassa. Kukaan näiden puolueiden johtajista tuskin on lähtenyt politiikkaan rapauttaakseen maansa demokratiaa, vaan luodakseen muutosta. Puuttuva kunnioitus liberaalin demokratian perustavanlaatuisia arvoja kohtaan on kuitenkin usein siihen johtanut.

Jos siis jokin puolue Suomessa lähtee rakentamaan hallitusyhteistyötä perussuomalaisten kanssa, on sen ymmärrettävä tähän liittyvät riskit. Lisäksi puolueen on tehtävä ensisijaisesti itselleen selväksi ne rajat, joiden ylittäminen johtaa yhteistyön päättymiseen. Yksittäisen puolueen, esimerkiksi kokoomuksen, näkökulmasta hallitusyhteistyöhön perussuomalaisten kanssa

liittyisi vielä omat taktiset riskinsä, jotka voisivat kiteytyä karulla tavalla hallitustaivalta seuraavissa eduskuntavaaleissa. Osin niin taisi jo käydä. Näistä riskeistä huolimatta Suomessa ei ole syytä lähteä esimerkiksi Ruotsin tielle, jossa populistipuolue eristetään kaikesta yhteistyöstä, vaan pitää kiinni lähtökohdasta, jonka mukaan perussuomalaisten mahdollisuudet osallistua hallitusyhteistyöhön ovat lopulta puolueesta itsesään kiinni. Samalla meidän on kuitenkin tunnistettava mennyttä vaalikautta paremmin ne riskit, joita perussuomalaisiin nykymuodossaan liittyy.

Autoritäärisen kapitalismin haaste

Kotimaista politiikkaa enemmän taistelu liberaalin demokratian tulevaisuudesta käydään kuitenkin ulkopoliittikan areenoilla, jossa autoritääriset Kiina ja Venäjä pyrkivät muodostamaan oman vastavoimansa liberaalille demokratialle. Jos toisen maailmansodan ja Berliinin muurin murtumisen välisenä aikana globaali vastakkainasettelu rakentui kapitalismin ja kommunismin välille, voidaan 2020-lukua seuraavien vuosikymmenten ajatella olevan liberaalin demokratian ja autoritäärisen populismin välisen kamppailun aikakausi.

Tämä jakolinja ei tietenkään tule kulkemaan samojen rajojen mukaisesti kuin sitä edeltänyt vastakkainasettelu. Rajalinjoja ei myöskään ole syytä piirtää samoja valtioita katsoen, sillä näiden valtioiden merkitys ei enää ole lainkaan sellainen, jota se vielä kylmän sodan aikaan oli.

Vielä tällä hetkellä kymmenen maailman suurinta taloutta ovat Yhdysvallat, Kiina, Japani, Saksa, Intia, Ranska, Iso-Britannia, Italia, Brasilia ja Kanada. Ostovoimakorjattuna lista muuttuu hieman ja Kiina esimerkiksi ohittaa Yhdysvallat, mutta monet eurooppalaiset valtiot pysyvät silti lähellä sen kärkeä. Entä miltä sama lista näyttää kymmenen vuoden päästä, eli vuonna 2030? Standard Chartered -pankin arvion mukaan Kiinan bruttokansantuote on jo tässä vaiheessa kasvanut yli kaksi kertaa Yhdysvaltoja suuremmaksi. Toiselle sijalle on kiilannut Intia, jonka ostovoimakorjattu BKT on niin ikään 1,5-kertainen verrattuna vanhaan maailmanvaltiaaseen. Neljäntenä listalla on Indonesia, viidentenä Turkki, kuudentena Brasilia, seitsemäntenä Egypti, kahdeksanteena Venäjä ja yhdeksäntenä Japani. Euroopan talousmahti Saksa mahtuu juuri ja juuri kärkikymmenikköön, eli sijalle kymmenen. Kärkikymmenikön ulkopuolella monien Euroopan maiden uskotaan vajoavan ja monen kehittyvän talouden nousevan. Usean maan kehitys on kuitenkin melko suuri arvoitus, kuten Standard Charteredin laatiman listan kärkikymmenikköön mahtuvan Egyptin sekä maailman kolmanneksi väkirikkaimmaksi maaksi kasvavan Nigerian. Molempien kasvupotentiaali on valtava, mutta haasteet ovat suuria. Standard Chartered on myös selvästi omaksunut Egyptin kehityksestä melko positiivisen oletuksen, mutta Egyptistä, Nigeriasta ja ennustajasta riippumatta trendi on selvä: Euroopan ja Pohjois-Amerikan painoarvo vähenee, kun Aasian ja Afrikan kasvaa.

Kun juuri nyt globaalia hegemoniaa käyttävät liberaalidemokraattiset länsimaat, ei kymmenen vuoden päästä muodostettavaan suurimpien talouksien G7- tai G8-ryhmään mahtuisi enää mukaan kuin yksi tähän ryhmään nykyisin laskettava valtio, eli Yhdysvallat. Myös sen osuus maailmantaloudesta olisi pöydässä merkittävästi pienempi kuin nykyisin. Silmiinpistävää on, että

tähän ”uuteen G8 -ryhmään” (jota tuskin sellaisenaan toki muodostetaan) kuuluvista maista noin puolet on tällä hetkellä valtioita, joissa demokratian tila on Freedom Housen listauksessa ja muissa vastaavissa tarkasteluissa huolestuttava tai olematon.

Kiina on kapitalismille avautumisestaan huolimatta edelleen kommunistisen puolueen johtama totalitaristinen valtio, jossa demokraattiset oikeudet ovat olemattomia, useat vähemmistöt ja toisinajattelijat jatkuvan vainon kohteena sekä oikeusvaltio heikko. Listan muista maista myös Turkki, Venäjä ja Egypti luokitellaan vapausindeksissä nykyisin ei-vapaiksi maiksi. Indonesia taas on maailman suurin muslimimaa, joka on syksyn mittaan ollut länsimaissa otsikoissa erityisesti maan presidentinhallinnon suunnittelemasta lakipaketista, joka olisi kriminalisoinut avoliitossa elämisen, avioliiton ulkopuolisen seksin sekä muun kuin heteroseksin. Vuonna 1998 diktatuurista vapautuneessa maassa käydään vapaita vaaleja, mutta Freedom House kategorioi Indonesian kokonaisuutena arvioiden vain osittain vapaaksi maaksi. Vallanvaihdot maassa ovat aina enemmän tai vähemmän jännityksellisiä, mikä nähtiin viimeksi vuonna 2014, kun nykyinen presidentti Joko Widodo nousi valtaan vastaehdokas Prabowo Subianton boikotoidessa ääntenlaskua ja väittäessä vaaleja villipilliseksi. Toivon maan tila ei kuitenkaan missään nimessä ole, vaan kehitys kulkee monelta osin oikeaan suuntaan.

Puhe uusista jakolinjoista ei ole pelkästään tyhjää puhetta, vaan osa myös Kiinan julkilausuttua strategiaa. Maa perustaa ulkopoliitiikkansa ajatukseen ihmiskunnan yhteisestä tulevaisuudesta. Doktriinista käytetään yleensä englanninkielistä käännöstä *community of common destiny* ja sen tavoitteena on ei enempää eikä vähempää kuin rakentaa vaihtoehto nykymuotoiselle kansainväliselle järjestelmälle. Kiina-tutkija, dosentti Outi Luovan mukaan Kiinan johto pitää nykyistä kansainvälistä järjestelmää

epätasa-arvoisena ja katsoo sen perustuvan kansakuntien oman edun tavoitteluun. Kiinan mukaan community of common destiny pyrkii vastaamaan ihmiskunnan monimutkaisiin haasteisiin yhteisillä ponnisteluilla. Mallin tausta on perinteisessä kiinalaisessa filosofiassa ja hyveissä.

Nykyinen maailmanpoliittinen tilanne tarjoaa Kiinalle puolustaa omaa yhteiskuntamalliaan ja pyrkiä globaaliin johtajuuteen jopa maan alkuperäisiä suunnitelmia nopeammin. Erityisesti Yhdysvaltain presidentin Donald Trumpin eristäytymisen ja taloudellisen protektionismin ulkopoliittikka tarjoavat Kiinalle ja sen johtajalle Xi Jinpingille ennennäkemättömän mahdollisuuden haastaa globaali liberaalidemokraattinen hegemonia. Länsimaisissa koettu liberaalin demokratian kriisiytyminen taas tarjoaa Kiinalle poikkeuksellisen tilaisuuden puolustaa yhteiskuntajärjestelmäänsä ja tarjota sitä demokratiaa parempana vaihtoehtona kehittyville maille. Kiina itse käyttää järjestelmästänsä usein termiä ”moderni sosialismi”, mutta huomattavasti osuvampi määritelmä sille olisi autoritäärinen kapitalismi. Outi Luovan mukaan Kiinan malli myös on herättänyt kehittyvissä maissa laajaa kiinnostusta. Kiinnostuksen taustalla ovat myös Kiinan massiiviset infrastruktuuri-investoinnit useissa kehittyvissä talouksissa, jotka kytkeytyvät maan Belt and Road -ohjelmaan, eli niin sanottuun Uusi silkkitie -projektiin.

Aistiharhan vaara

On luonnollisesti vielä täysin epäselvää, mille puolelle jakolinjoja eri tulevaisuuden talousmahdit asettuvat tai esimerkiksi minkälaista ulkopoliitiikkaa ne kymmenen vuoden päästä harjoittavat. Ulkopoliittinen valta ja kyky määritellä maailman suuntaa eivät myöskään ole riippuvaisia vain, eivätkä edes ensisijaisesti, kunkin valtion kansantalouden koosta. Kun maat vaurastuvat, ne koulutautuvat, ja yleensä tekevät myös siirtymiä kohti demokratiaa.

Silti jo edellä esitetyn kehityksen maalaaminen osoittaa, että puhe 2000-luvusta vuosisatana, jolloin maailmaan syntyy uudenlainen ideologioiden välinen vastakkainasettelu, ei ole perustetonta. Se on myös usean globaalisti merkittävän toimijan tavoite. Tässä vastakkainasettelussa liberaali demokratia on vahvoilla, kuten se oli 1900-luvun vastakkainasetteluissa, mutta moni voisi väittää sen vastustajan olevan myös edeltäjiään vahvempi. Varsinkin kuroessaan umpeen kehittyneiden ja kehittyvien talouksien välistä kuilua, autoritäarisesti johdetut kapitalistiset maat menestyvät, jos asiaa katsotaan eri talouden ja inhimillisen kehityksen mittareiden valossa. Eivät usein yhtä tasaisesti ja yhtä kokonaisvaltaisesti kuin avoimet markkinataloudet ja oikeusvaltiot, mutta kuitenkin niin, että ne pystyvät lupaamaan kansalaisilleen vuosikymmenen päästä paremmat oltavat kuin juuri nyt. Usein

ne pystyvät tarjoamaan myös talouden suuren rakennemuutoksen vaatimaa vakautta ja suunnitelmallisuutta, kuten Kiinan tapauksessa on käynyt. Kolikon kääntöpuolena ovat olemattomat ihmisoikeudet ja yksilönvapauden puute. Lupaus paremmasta elämästä on kuitenkin pitkälti sama, jonka länsimaiset yhteiskunnat pystyivät antamaan 1900-luvun loppupuolella, mutta joka kiihtyvässä globaalissa kilpailussa ja ikäluokkien pienen-tyessä on asettunut meillä kyseenalaiseksi.

Kun samaan aikaan autoritäärisesti johdetut maat kokevat ennennäkemätöntä kasvua, on meillä lännessäkin vaarana aistiharha, jossa kuvittelemme kapeampien kansalaisoikeuksien sekä keskitetyn valtiollisen suunnittelun johtavan avointa markkinataloutta parempiin tuloksiin. Varsinaista evidenssiä väitteen tueksi ei ole, mutta riittävän vahvoja esimerkkejä kylläkin. Niiden tulkitseminen väärin ja autoritarismille edullisesti on mahdollista, jopa todennäköistä.

Uusi maailma, uudet vastustajat

Tässä uusin jakolinjojen maailmassa Euroopan unionin, Suomen sekä suomalaisen ja eurooppalaisen keskustaoikeiston on asetauduttava yksiselitteisesti liberaalin demokratian, kansalaisoi-
keuksien, avoimen yhteiskunnan ja yksilönvapauksien puolelle.

Meidän on siksi myös määriteltävä keskeiset viholliskuvamme uusiksi. Emme voi enää 2000-luvulla käydä 1900-luvun ideologista taistelua vain sosialismia ja kommunismia vastaan, koska ne ovat maailmasta pitkälti kadonneet. Meidän on sen sijaan ymmärrettävä, että 2000-luvulla tärkein vastustajamme löytyy toisenlaisista poliittisista liikkeistä. Niitä määritellään poliittisessa keskustelussa usein nationalistisiksi, populistisiksi, ääri-islamistisiksi, äärioikeistolaisiksi tai ääriivasemmistolaisiksi, mutta olennaisinta on, että ne eivät allekirjoita vapaan liberaalidemokraattisen yhteiskunnan perustavanlaatuisia elementtejä. Nämä elementit ovat keskustaoikeistolaisen ideologian ydin.

Tässä asetelmassa toisessa laidassa ovat ihmisoikeudet ja yksilönvapaus, toisessa kollektivismi ja autoritärismi, jotka voivat kulloisessakin kontekstissa kantaa erivärisiä ideologisia viittoja. Nationalistinen populismi, kommunismi ja ääri-islamismi ovat saman kolikon eri puolia, joiden tavoitteleva maailma eroaa perustavanlaatuisesti siitä, mihin keskustaoikeisto uskoo. 2020-luvun tärkein poliittinen kamppailu ja olennaisin vastakkainasettelu rakentuu tämän akselin ympärille. Siinä meidän keskeisimpiä vastustajiamme eivät ole ne sosiaalidemokraatit ja liberaalit, joiden kanssa eurooppalaisen ja kansallisen politiikan arjessa vään-

netään eri lakipakettien tai budjettien yksityiskohdista. Vastustajia ovat sen sijaan autoritääriset populistit, jotka ovat vaarassa romauttaa sen vakautta ja hyvinvointia luovan maailmanjärjestyksen, joka vielä toistaiseksi vallitsee.

Keskustaoikeistolaisilta poliitikoilta tämän muuttuneen todellisuuden ymmärtäminen vaatii uudenlaista herkkyyttä ja oman ajattelun uudelleenkäynnistystä. Olemme liian monesti rakentaneet vaaliliittoja ja koalitioita vanhan oikeisto-vasemmisto -akselin perusteella, kun meidän pitäisi ymmärtää, mistä todellinen uhka perustavanlaatuisia arvojamme kohtaan syntyy. Ulkopoliitikassa meidän on lopetettava varomaton suhtautuminen Kiinaan ja Venäjään. On ylläpidettävä dialogia, mutta nähtävä esimerkiksi Kiinan mittavat ulkomaiset investointihankkeet normaalin markkinatalouden sijaan myös autoritäärisen valtion vaikutusmisyhteyksinä, sillä sellaisia ne ovat. Puhe Kiinasta vain bisneksen kautta tulee lopettaa ja korvata kokonaisvaltaisemmalla arviolla niistä mahdollisuuksista ja uhista, joita tähän globaaliin suurvalttaan liittyy.

Kaiken tämän keskellä meidän on pidettävä kiinni niistä kumppanuuksista, joita meillä tällä hetkellä on, ja pyrittävä tukemaan siirtymiä kohti demokratiaa myös maissa, joissa se vielä toistaiseksi on kaukainen haave.

2020-luvun tärkeintä poliittista taistelua ei käydä veroasteesta tai julkisen sektorin koosta, vaan edustuksellisen demokratian, oikeusvaltion ja liberaalin kansainvälisen järjestelmän tulevaisuudesta.

Liberaalin demokratian ja sääntöpohjaisen maailmanjärjestyksen puolustaminen on oikeiston itseymmärryksen ydintä. Ne puolueet, jotka eivät tätä tee, tulee sulkea keskustaoikeistolaisen kansainvälisen yhteistyön ulkopuolelle.

UUSI MAAILMA TARVITSEE UUDENLAISIA PUOLUEITA

Kokoomus kaipaa pitkäjänteistä
uudistustyötä: puolueen jäsenistön
palauttamista poliittisen valmistelun
yttimeen ja sen rakenteiden kokonais-
valtaista uudistamista.

Jos tapaat kymmenen nuorta suomalaista, saat etsiä sata lisää, jotta löydät poliittisen puolueen jäsenen. Näin ainakin, mikäli uskomme poliittisten puolueiden jäsenmääristä saatavilla olevia lukuja.

Suomalaisten puolueiden jäsenmäärät ovat kentän uusimpia tulokkaita lukuun ottamatta laskenut tasaisesti. Erityisesti niin sanonut vanhat tai perinteiset puolueet, joihin kokoomuskin ei-ttämättä lasketaan, ovat menettäneet jäseniä sekä nuorissa että vanhoissa. Vielä emopuoluetta nopeampaa jäsenkato on ollut poliittisissa nuorisojärjestöissä. Tutkija Annu Perälän kokoamien tilastojen mukaan esimerkiksi keskustanuorilla oli vuosituhannen alussa vielä hieman alle 20 000 jäsentä, kun vuonna 2015 jäseniä oli noin 8000. Kokoomusnuorilla vastaavat luvut ovat 11 500 ja 5200 ja demarinuorilla vajaa 12 000 ja 4000. Valtionapuhakemuksissaan ilmoitettua jäsenmääräänsä ovat kasvattaneet merkittävästi vain perussuomalaisen ja vihreiden nuorisojärjestöt, joilla oli vuonna 2015 noin 2500 ja 1200 jäsentä. Kun verrataan lukuja muiden suurten puolueiden aikanaan ilmoittamiin, on nousu näilläkin järjestöillä määrällisesti pientä, vaikka se suhteellisesti onkin suurta.

Erityisesti vanhoja puolueita uhkaa niiden kansalaisjärjestöluonteen kuihtuminen. Kaikki kokoomuslaiset taatusti tunnista-vat ilmiön, jossa tapahtumien järjestäminen, vaalikampanjointi tai toriteltan ja kampanjakojun pystyttäminen lepäävät monilla

paikkakunnilla samojen henkilöiden varassa, jotka ovat pyörittäneet toimintaa jo vuosikymmeniä. Tuntuma vaalikentiltä oli, että vuoden 2019 eduskunta- ja eurovaaleissa aktiivisia tekijöitä oli edelleen aiempaa vähemmän.

Kun perinteinen, 1900-luvun kansalaisjärjestötoiminta on hiljalleen hiljentynyt, eivät puolueet ole juuri kyenneet korvaamaan sitä muilla toiminnan muodoilla. Erityisen suureksi haaste on muodostunut nuorissa ja nuorissa aikuisissa, joista yhteiskunnallisesti valveutuneet saattavat kyllä löytää poliittisen nuorisojärjestön toiminnan pariin, mutta lähteä sieltä pian, sillä toiminnan sisällöt eivät vastaa heidän toiveitaan. Osa tippuu keltasta kasvaessaan ulos nuorisojärjestöistä ja vielä monin verroin suurempi on sellainen joukko, joka kyllä ajattelee puolueen kanssa yhteneväisesti ja äänestää vaaleissa, mutta ei halua ottaa askelta jäsenyyteen. Taustalla voi olla leimaantumisen pelkoa, huolta omasta ajankäytöstä tai toimintamuotojen kokemista vieraaksi – usein näitä kaikkia.

Kokoomuksen toiminta ei voi 2020- ja 2030-luvuilla jatkua samana, jollaiseksi se joskus sotien jälkeen muodostui. Kokoomuslaisten on ravisteltava Suomen lisäksi myös oma organisaationsa liikkeelle ja kyseenalaistettava rohkeasti niitä tekemisen tapoja, joihin olemme tottuneet. Uudistaminen ja muutos eivät silti välttämättä tarkoita sitä, että meidän olisi kokonaan luovuttava jostain, mitä olemme pitkään tehneet. On selvää, että meidän on jatkossakin pystytettävä teltoja ja lähdettävä toreille kohtaamaan suomalaisia, mutta emme voi enää ajatella, että se yksin riittää.

Jos puolueen uudistaminen ja uusien toimintatapojen luominen olisi helppoa, se olisi jo tehty. Kuten muissakin tämän kirjan luvuissa, emme myöskään nyt kuvittele olevamme kaikkivoipia. Tästä huolimatta ajatusten esittäminen on tarpeen, jotta puolueen uudistamistyöhön ja siitä käytävään keskusteluun saadaan

vauhtia. Lähtökohta näiden ajatusten muotoiluun on sen tosiasian tunnustaminen, että puolueet ovat menettäneet monopolinsa julkiseen keskusteluun. Uusia raikkaita ideoita ei enää esitetä ensisijaisesti puolueiden piirissä eikä paluu 1970-luvun laajoihin puoluepoliittisiin nuorisoliikkeisiin ole mahdollista, saati toivottavaa.

Puolueet eivät toisaalta voi kuitenkaan kuihtua pelkiksi vaaliaparaateiksi, jotka parin vuoden välein kokoontuvat yhteen hakemaan suomalaisilta luottamusta ohjelmalle, jonka ne ovat kutakin kilpajuoksua varten kasanneet. Tällainen kehitys heikentäisi puolueiden kykyä ideologisten tavoitteiden läpivientiin ja pidemmällä tähtäimellä rapauttaisi myös edustuksellisen demokratian hyväksyttävyyttä. Puolueet eivät voi olla vain vaaliliittoja, niiden on oltava enemmän.

Poliittinen osallistuminen on muuttunut

Reseptiä puolueen rakenteiden ja toimintatapojen uudistamiseen ei sitäkään voi kopioida muualta, eikä täydellisiä ratkaisuja ole. Kovin monia keskustaoikeistolaisia esimerkkejä puolueiden onnistuneista muodonmuutoksista ei myöskään löydy. Muualla maailmassa keskustelut puolueiden uudistamisesta ovat usein keskittyneet vasemmistolaisiin konteksteihin, sillä niiden kriisi on vaalitulosten valossa ehtinyt maltillista oikeistoa pidemmälle. Kymmenet tai sadat asian parissa työskennelleet tutkijat ja analyytikot taas näyttävät keksineen uudestaan toriteltan – siis sen, että ihmisiä lähdetään kuuntelemaan heidän arkiseen ympäristöönsä. Useat puolueet eri puolilla maailmaa tekevät tätä myös koputellen suoraan ihmisten oville, mitä SDP on Suomessa kokeillut kunta- ja eduskuntavaalien kampanjoinnissa. Kokemukset tästä ovat ymmärtääksemme olleet vaihtelevia.

Kokonaan uudet ja innovatiivisesti toimivat puolueet ovat viime vuosina voittaneet vaaleja monissa Euroopan maissa. Vakiintuakseen myös ne ovat kuitenkin joutuneet omaksumaan monia perinteisten puolueiden toimintamalleja. Emmanuel Macronin En Marche -puolueen, Italian Viiden tähden liikkeen ja oikeastaan kaikkien valtaan nousseiden uusien puolueiden on valtaan pääsyään täytynyt sopeutua vallan tuomiin vastuisiin. Silloin myös

puolueen radikaalin avoin tai johonkin nimenomaiseen poliittisen osallistumisen ideaan perustunut toimintamalli on yleensä ainakin osin hylätty. Mikään ei varsinaisesti puolla tällaisten puolueiden omaksumien mallien ottamista kokoomuksen uudistustyön ohjenuoraksi.

Puolueiden uudistustarpeiden taustalla ovat pohjimmiltaan ihmisten muuttuneet poliittisen osallistumisen tavat. Helsingin yliopiston tutkijatohtori Markku Harrinvirta kysyy *Politiikka*-lehden artikkelissaan, olemmeko uudentyyppisen poliittisen kulttuurin äärellä. Harrinvirta viittaa kysymyksessä erityisesti nuorten poliittisen aktiivisuuteen, globaalin huolestumiseen sekä ilmastolakon kaltaisten globaalien mielenilmausten kasvuun. Harrinvirran mukaan nähtäväksi jää, missä määrin tällainen globaali idealismi on leviämässä ja ohittaako se henkilökohtaisiin etuihin perustuvan ”lompakkoäänestämisen”, johon nykyiset demokratiat hänen mukaansa pääosin perustuvat.

Puolueiden tavoin myös valtiot, kunnat ja muut demokraattiset yhteisöt eri puolilla maailmaa ovat viime aikoina kiinnostuneet demokraattisista innovaatioista, eli erilaisista kansalaisten suoran osallistumisen mekanismeista. Tyypillisiä esimerkkejä näistä ovat erilaiset kansanäänestykset, kansalaisaloitteet, de-

liberatiiviset (sähköiset) kansalaisfoorumit ja osallistuva budjetointi. Myös Suomessa vastaavia aloitteita on nähty, joista ilmeisin esimerkki on suosiotaan tasaisesti kasvattanut kansalaisaloitejärjestelmä. Muita hyviä esimerkkejä ovat joissakin kaupungeissa aloitetut kansalaisraadit sekä osallistuva budjetointi.

Kaikki demokraattiset innovaatiot eivät ole onnistuneet, vaan osa niistä on jäänyt kokeiluasteelle tai epäonnistunut täysin. Moni on kuitenkin myös onnistunut. Esimerkiksi kansalaisaloitteiden kautta on syntynyt aitoa yhteiskunnallista muutosta, vaikka vain harva aloitteista on hyväksytty. Kansalaisaloitteen rooli on nykyisin täydentää edustuksellista demokratiaa. Aloitteet toimivat kanavana julkisen keskustelun avaamiseen ja uusien kysymysten nostamiseen poliittisen keskustelun agendalla. Toisin kuin ehkä ajattelisi, kansalaisaloitejärjestelmä on tavoittanut demokraattisen päätöksenteon piiriin myös kokonaan uusia ihmisryhmiä, erityisesti nuoria. Sama havainto on tehty myös erilaisten kunnissa kokeiltujen digitaalisten osallistumismuotojen kohdalla. Arvioilta 35-40 prosenttia äänioikeutetuista on allekirjoittanut vähintään yhden kansalaisaloitteen. Merkittävä tekijä kansalaisaloitteiden suosiossa on valtioneuvoston kanslian tilaaman tutkimusraportin mukaan erityisesti kansainvälisesti poikkeuksellinen allekirjoitusten keräysalusta, eli kansalaisaloite.fi -verkkosivusto. Vuonna 2012 alkanutta kansalaisaloitekäytäntöä voidaan siis kokonaisuutena pitää varsin menestyksekkäänä.

Osallistuvaa budjetointia taas toteutetaan eri kaupungeissa eri tavalla, mutta lähes koskaan se ei ulotu koko budjettiin, vaan johonkin rajattuun teemaan, käyttökohteeseen tai rahasummaan. Esimerkiksi Helsingissä rahaa oli osallistuvan budjetoinnin kautta viimeksi jaossa noin 4,4 miljoonaa euroa, eli lopulta hyvin pieni osa kaupungin koko budjetista. Ehdotuksia erilaisiksi rahan käyttökohteiksi tuli yhteensä 1 273 kappaletta. Kaupungin

mukaan ehdotukset koskivat pääosin melko arkisia asioita, kuten puistojen kunnostusta tai katuvalaistuksen parantamista. Näistä hieman alle 1300 esityksestä 296 jatkojalostettiin suunnitelmaksi, joista eniten ääniä saaneet toteutetaan ensi vuoden aikana.

Kansalaisaloitejärjestelmä ja osallistuva budjetointi ovat myös kokoomukselle hyviä tapausesimerkkejä. Kansalaisaloitteet eivät siirrä lainsäädäntövaltaa pois eduskunnalta eikä osallistuva budjetointi rapauta kaupunginvaltuuston asemaa budjettivallan käyttäjänä. Kumpikaan niistä ei ole radikaalisti muuttanut demokraattista järjestelmää, vaan luonut yhden uuden väylän, jonka kautta päätöksentekoon voi osallistua. Niiden saavuttaman suosion valossa väylät ovat kuitenkin ilmiselvästi tarpeen. Samanlaista ajattelua pitäisi soveltaa rohkeammin myös puolueen omissa demokraattisissa prosesseissa.

Kyse ei ole vanhan tuhoamisesta tai edustuksellisen demokratian nakertamisesta, vaan uusien ja täydentävien osallistumistapojen luomisesta. Erityistä huomiota pitäisi nyt ja tulevaisuudessa suunnata erilaisten digitaalisten osallistumismuotojen luomiseen.

Kaadetaan seinät

Ensimmäinen iso tavoite kokoomuksen – miksei muidenkin puolueiden – uudistamisessa on puolueen laajempi avautuminen ympäröivälle yhteiskunnalle. Nykypäivänä puolueen jäsenyys tai poliitikoksi itse ryhtyminen eivät voi olla ainoita tapa vaikuttaa kokoomuksen politiikkaan. Puolueen on rohkeasti kehitettävä sellaisia osallistumisen tapoja, joilla kokoomuksen äänestäjät ja muut sen arvomaailman jakavat voivat olla mukana muotoilemassa puolueen politiikkaan myös vaalien välillä. Konkreettisesti tämä voi tarkoittaa hyvin monia asioita. Tärkein on suunta ja tavoite. Joitain esimerkkejä myös konkreettisista keinoista on tässä yhteydessä hyvä esittää.

Hyvä ja nopeasti toteutettavissa oleva toimenpide olisi esimerkiksi puoluekokouksen aloiteoikeuden avaaminen myös muille kuin puolueen jäsenille. Nykyisellään aloiteoikeus on puolueen jäsenyhdistyksillä, mutta mikään ei estäisi sitä, että kuka tahansa voisi tehdä kokoomuksen puoluekokouksella aloitetta. Jos aloite hyväksyttäisiin, tulisi se osaksi kokoomuksen linjaa.

Toinen konkreettinen toimenpide voisi olla eräänlaisen ”kevytjäsenyyden” tai keskusta-oikeistolaisesti ajattelevien verkostorakenteiden luominen. Miksi esimerkiksi nykyisen talouspopulistisen hallituksen aikana emme pyrkisi kokoamaan avointa verkostoa tätä politiikkaa vastustamaan? Vasemmistolta tämä onnistui viime kaudella hyvin, kun eri puolueet, ay-liitot ja kansalaisjärjestöt, mutta myös niihin enemmän tai vähemmän sitoutuneet kansalaiset, järjestivät useita hallituksen vastaisia mielenosoituksia ja propagoivat toisiaan yhteiseen rintamaan

sosiaalisessa mediassa. Meille mielenosoittaminen istuu toimintatapana huonosti, mutta ei taatusti ole mahdotonta löytää vaihtoehtoisia toimintamalleja, joiden kautta kokoomus voi olla edesauttaa sen keskeisten tavoitteiden etenemistä avoimen kansalaisyhteiskunnan kautta ja symbioosissa sen kanssa.

Pois ei myöskään pidä sulkea yhä useampien sitoutumattomien ehdokkaiden ottamista mukaan kokoomuksen vaalilistoille. Tämä voisi olla hyvä toimintamalli esimerkiksi useissa talousvaikeuksissa painivissa kunnissa ja kaupungeissa, joita kestävyysvajeen ja väestön ikääntymisen myötä on ilmaantumassa yhä uusia. Kokoomuksen ja vastuullista taloudenpitoa vaativien sitoutumattomien ehdokkaiden yhteinen – ja myös sellaisena markkinoitu – vaalilista voisi mahdollistaa monien kokoomuslaisten tavoitteiden etenemisen nykyistä paremmin.

Yksi työkalu on myös kokoomuksen jäsenille ja kokoomuslaisesti ajatteleville tehtävien suorien (jäsen)äänestysten laajempi käyttö. Italian populistipuolueen Viiden tähden liikkeen tai sen toimintamalleja Suomeen kopioineen Liike Nytin kelkkaan on turha kuitenkaan hypätä. Avoin nettiparlamentti voi kuulostaa kauniin idealistiselta tavalta päättää yhteisistä asioista, mutta edustuksellisessa demokratiassa vastuu äänestyspäätöksistä on aina kuhunkin tehtävään valitun edustajan, ei internetin epämääräisen klikkailijajoukon. Tästä edustuksellisen demokratian peruspilarista kokoomus ei voi tinkiä.

Enemmän ihmisiä, vähemmän oikeushenkilöitä

Toinen keskeinen tavoite kokoomuksen uudistustyössä on oltava sen rakenteisiin kertyneen korjausvelan purkaminen. Nykyinen puoluerakenteemme on jäänyt monelta osin jumiin niihin aikoihin, jolloin paikalliseen puolueyhdistykseen liittyminen ja sen tapahtumissa vieraileminen oli poliittisen osallistumisen keskeinen tapa. Olemme ainakin 30 vuotta tienneet, että tuollainen aika on ohi, mutta kokoomuslaisten paikallisyhdistysten määrä ei silti ole juuri vähentynyt. Lähes jokaisessa pitäjässä on edelleen kokoomusyhdistys, useissa kaupungeissa jopa omat jokaiselle kaupunginosalle, ja niiden hallituksessa yhdistysbyrokratiaa pyörittäviä jäseniä. Säännöllistä toimintaa on sen sijaan yhä harvemmalla.

On toisaalta hyvin ymmärrettävää, että yhdistyksistä pidetään kiinni, koska mitään vaihtoehtoja osallistumisen ja edustautumisen muotoa esimerkiksi puoluekokoukseen ei ole tarjolla. Jos yhdistys siirretään kunniakkaasti historian hyllymetreille, siirretään sinne samalla myös se pieni osa päätösvaltaa puolueen suunnasta, joka yhdistyksen mukana on kulkenut.

Emme usko kenenkään kokoomuksessa haluavan tehdä turhaa työtä, eli hoitaa useiden satojen paikallisyhdistysten hallintoa, jos toiminnan järjestäminen pystyttäisiin tehokkaammin järjestämään suoraan esimerkiksi piirin tai aluejärjestön alla toimivien verkostojen puitteissa. Paikallisyhdistysten ja piirijärjestöjen valtakirjojen kautta järjestetty vallankäyttö ei sekään ole meille ylhäältä saneltua todellisuutta, vaan omassa päätösvallassamme oleva asia. Jos haluamme purkaa turhia ja päällekkäisiä

rakenteita, on siihen kaikki edellytykset, kunhan asiassa ryhdytään toimeen ja muutoksen läpiviemiseen sitoudutaan laajasti, ei vain puoluetoimistolla.

Hyviä yrityksiä ja ensiaskelia kokoomuskonsernin uudistamisessa on toki nähty. Näihin kuuluvat muun muassa pari vuotta toimineet poliittiset verkostot, joissa luodaan suora linkki tietyistä sektoreista kiinnostuneiden puolueen jäsenten sekä sektoriin eduskunnassa keskittyvien päättäjien välillä. Uusien oikeushenkilöiden sijaan verkostorakenteella on luotu uutta toimintaa, johon on helppo tulla mukaan ja josta on esimerkiksi elämäntilanteen muuttuessa helppo lähteä myös pois. Tekemistä eivät jaksota tilikaudet ja vuosikokoukset, vaan politiikan sisältöjen nousu agendalle ja kokoomuslainen kannanmuodostus niihin. Näin siis ainakin teoriassa ja silloin, kun verkostojen potentiaali on niiden puheenjohtajien toimesta ymmärretty ja verkostoille on puolueorganisaation taholta järjestetty niiden tarvitsema tuki. Molemmissa on vielä tehtävää, mutta idea on oikea.

Onnistuakseen verkostorakenteeseen perustuva poliittinen valmistelu tarvitsee työparikseen myös riittävästi resursoidun ammattimaisen valmistelukoneiston. Pitkän hallitustaipaleemme aikana valmisteluvastuu kokoomuksen politiikan suuremista kokonaisuuksista on ollut – kuten muillakin puolueilla niiden ollessa hallituksessa – erityisesti ministeriryhmällä ja sen avustajakunnalla. Edessä oleva oppositiokausi pakottaa meidät muutokseen myös tässä, eikä se ole lainkaan negatiivinen asia.

Lisääntynyt poliittinen valmisteluvastuu edellyttää puolueorganisaatiolta kuitenkin uudistumista ja myös poisvalintoja. Käytännössä perusteltua on ainakin joidenkin sellaisten toimintojen alasajo, jotka eivät muodosta puolue toiminnan ydintä, mutta ovat olleet mahdollisia ministeriryhmän kantaessa poliittista valmisteluvastuuta. Myös tässä meidän on puolueen sisällä oltava ennakkoluulottomia.

Olemme itse lähestyneet ajatusta tulevaisuuden Kansallisesta Kokoomuksesta usein neljän pilarin kautta. Niistä ensimmäinen on ministeriryhmä, jota ilman nyt olemme. Kun pilari on pystyssä, se vastaa hallituspolitiikan tekemisestä. Toinen pilari on eduskuntaryhmä ja kolmas puoluekoneisto, eli käytännössä puolue toimisto, jäsenliitot, piirijärjestöt ja erilaiset paikalliset puolue toiminnat. Eduskuntaryhmän tärkein tehtävä on lainsäädäntötyö eduskunnassa, puoluekoneiston taas vaalityö.

Näiden oheen on tarpeen luoda puolueen neljäs pilari. Paremman termin puutteessa kutsumme sitä tässä yhteydessä avoimeksi pilariksi. Se muodostuisi ennen kaikkea puolueen niistä läheisorganisaatioista, joiden on niiden toiminnan luonteen takia välttämätöntä toimia tietyn autonomian suojissa. Tämä autonomia puolestaan avaa niille mahdollisuuksia sellaiseen yhteistyöhön esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan kanssa, johon puolueen muut pilarit eivät kykene.

Käytännössä pilari muodostuisi esimerkiksi Kansallisen Sivistysliiton eli Opintokeskus Kansion, Kansallisen Kulttuurisäätiön eli Ajatuspaja Toivon sekä Kansalliskustannuksen eli Verkkouutisten ja Nykypäivän toiminnallisesta yhdistämisestä. Tälle yhdistämiselle asetettaisiin eri organisaatioiden nykyisten tehtävien lisäksi uudenlaisia vastuita, kuten yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa, yhteiskunnallisen keskustelun käyminen, puolueen valmistelutyötä tukeva tiedonhankinta sekä uusien kokoomus-

laisten osallistumismuotojen kehittäminen. Tavoitteena tulisi olla, että yhdistämisellä saavuttuja synergiaetuja pystyttäisiin käyttämään täysin uudenlaisten kokoomustoiminnan muotojen kehittämiseen. Onnistuessaan ja toiminnan niin mahdollistaessa niitä sidottaisiin vahvemmin myös puolueen muiden pilareiden toimintaan.

Edellä mainituista hyvistä aloitteista huolimatta on rehellistä sanoa, että kokoomuksen uudistamistyö on 2010-luvun jälkipuoliskolla ollut vaisua. Ongelmat tiedostetaan taatusti tekemisen jokaisella tasolla, mutta liian usein olemme tyytyneet vain odotamaan merkkiä puolue toimistolta. Miksi? Emme me ole laiskoja, tyhmiä tai tietämättömiä siitä, miten asioita olisi paikallisesti ja alueellisesti järkevä järjestää. Vaikka monet organisatoriset muutokset vaativat laajempia uudistuksia koko puolueen rakenteisiin, eikä niitä ole mahdollista tehdä vain paikallisesti, on moni toimenpide samalla meidän jokaisen käsissä.

Kaikille avoin ja hyvä puolue

Kolmas ja monella tapaa vaikein tavoite liittyä sisäiseen toimintakulttuurimme uudistamiseen. Se ei ole edellä kuvatuista erillinen asia, vaan kiinteä osa niitä. Se on myös asia, josta puhuminen koetaan monesti hankalaksi, sillä ongelmakohtien nostaminen keskusteluun leviää median käsissä herkästi yleiseksi puoluekriitikiksi. Omalta osaltamme näiden ongelmakohtien käsittelyssä ei ole kyse syvästä turhautumisesta nykytilaan, vaan sen tosiasian tunnustamisesta, että myös kokoomuksella on tällä saralla tekemistä. Asioista on uskallettava puhua, sillä vain niin niihin voidaan löytää fiksuimmat ja toimivimmat ratkaisut.

Toimintakulttuurin tuulettaminen on välttämätöntä, jotta pystymme olemaan houkutteleva puolue kaikille niille, jotka ajattelevat kokoomuslaisesti tai sijoittavat itsensä ideologisesti keskustaoikeistoon. Meidän on kriittisesti tarkasteltava sitä imagoa ja niitä toimintatapoja, jotka voivat vieraannuttaa puolueen toiminnasta kiinnostuneita. Onko meillä luotu riittävästi polkuja, joiden kautta eri taustoista tulevat erilaiset ihmiset pääsevät kokoomustoimintaan mukaan? Nostammeko riittävästi esiin sitä moninaisuutta, jota riveistämme jo nyt löytyy? Näyttäytyykö kokoomus

sellaisena yhteisönä, johon on houkuttelevaa lähteä mukaan?

Akuutein ongelmamme liittyy tällä hetkellä nuorten naisten määrään puolueen keskeisillä paikoilla. Se on otettava vakavasti. Kun vihreillä nuoret naiset muodostavat käytännössä yli puolet puolueen eduskuntaryhmästä, vuoden 2019 vaaleissa eduskuntaan tuli valituksi vain yksi alle 35-vuotias kokoomuslainen nainen, eli Saara-Sofia Sirén. Tuohon ikäryhmään osuvia miehiä istuu sen sijaan ryhmäkokouksissamme yhteensä kuusi, minkä lisäksi varakansanedustajina ja kaupunkipolitiikan kärkipaikoilla eduskuntaan karkkyy vielä ainakin toinen mokoma. Meillä on enemmän nuoria miehiä johtamassa suurten kaupunkien valtuustoryhmiä kuin nuoria naisia niiden jäseninä. Kyse ei ole vain sattumasta, vaan aidosta rakenteellisesta ongelmasta, jota meidän on lähdettävä purkamaan.

Sytä siihen, miksi nuorten naisten määrä päättävillä paikoillamme on huolestuttava, on varmasti monia. Kaikkia ei ole mahdollista edes identifioida. Yksi ilmeinen syy tilanteelle ovat vaalitulosten valossa valovoimaiset vihreät naispoliitikot, jotka kykenevät tyhjentämään myös sellaista äänipajatsoa, joka eri

kilpailutilanteessa ohjautuisi kokoomuksen naisehdokkaille. Toinen voitaneekin paikantaa viime hallituskaudelle, jossa tehtiin myös sellaisia taktisia virheitä ja ideologisia kompromisseja, jotka osuivat erityisesti nuorten naisten äänestäjäryhmään. Näistä ilmeisin on Timo Soinin tukeminen epäluottamusäänestyksessä. Siitä muodostui sinisten uhkauksen myötä käytännössä äänestys myös hallituksen jatkosta, mutta julkisuudessa kuitenkin ensisijaisesti äänestys aborttioikeudesta.

Edellä listatut syyt eivät kuitenkaan vielä riitä selittämään koko ilmiötä, vaan sen juuret ovat paljon pidemmällä. Sen ymmärtääkseen on hahmotettava, miten esimerkiksi kansanedustajan urapolku politiikassa keskimäärin kulkee. Suuri osa kansanedustajista on nimittäin toiminut ennen eduskuntaan nousuaan ensin poliittisissa nuorisojärjestöissä, kuntapolitiikan vastuutehtävissä tai poliittisena avustajana. Vain aniharva ponnistaa eduskuntaan suoraan ensimmäisissä vaaleissaan. Usein se on mahdollista vain sellaisille ehdokkaille, jotka ovat suomalaisille muuta kautta tuttuja. Eduskuntaryhmän epätasainen sukupuolijakauma ei tästä näkökulmasta ole ongelman alkupiste, vaan pikemminkin lopputulos. Jos naisia ei etene nuoriso-, kunnallis- ja piirijärjestöjen johtoon, kunnan- ja kaupunginhallitusten kärkipaikoille, valtuustoryhmän puheenjohtajiksi tai tärkeimpiin avustajantehtäviin, ei heitä enää vaalien kynnyksellä löydy kamppailemaan kansanedustajuudesta.

Ongelman ratkaiseminen ei ole helppoa, mutta ensimmäinen askel on sen tunnistaminen ja oikea määrittely. Ongelma ei siis pohjimmiltaan ole se, että eduskuntaryhmän sukupuolijakauma ei ole tasainen, vaan se, että kokoomus ei pysty kasvattamaan ja nostamaan johtopaikoille riittävästi naispoliitikkoja. Vaikka tasaista sukupuolijakaumaa politiikan huipulla ei jostain syystä

pitäisikään tärkeänä itseisarvona, on aivan selvää, että ongelma iskee meihin myös vaaliurnilla. Liian monessa vaalipiirissä meillä oli eduskuntavaaleissa tilanne, jossa läpimenosta tosissaan kamppaillutta nuorta naisehdokasta ei ollut kokoomuksen listalla lainkaan. Joissain vaalipiireissä 20-40-vuotiaat naisehdokkaat puuttuivat listalta kokonaan. Suurista kaupungeista vain aniharvassa meillä on nuori naisvaltuutettu. Ongelma syö koko puolueen kannatusta ja vaikeuttaa kokoomuksen mahdollisuuksia viedä eteenpäin yhteisiä tavoitteitaan.

Ukkoutumisen uhka

Muuttuminen ”ukkopuolueeksi”, jonka kannatuksesta merkittävä osa muodostuu miesehdokkaiden saamista ja miesten antamista äänistä, on kokoomukselle valtava strateginen uhka, jonka kookoa ei ole vielä lainkaan ymmärretty. Puhtaasti valtapoliittisesti tarkasteltuna ukkopuolueen imagon vahvistuminen pudottaisi kokoomuksen pysyvästi pois pääministerikilpailusta sekä esimerkiksi Helsingin, Tampereen, Turun ja mahdollisten muidenkin suurten kaupunkien pormestarikilpailusta. Paljon suurempi asia on, että jokainen vihreille tai muille kilpailijoille menetetty ääni, jonka taustalla on nuorten naisten puuttuminen kokoomuksen ehdokaslistalta, on täysin turha tappio meille ja Suomelle.

Tilanteeseen ei ole helppoa ja yksinkertaista ratkaisua. Muutoksia tarvitaan jokaisella puolue toiminnan tasolla, mutta niistä tärkein on toimintakulttuurin muutos. Meidän on tarkasteltava kriittisesti myös niitä pieniä, välillä hiljaisiakin viestejä, joita puolueen toiminnasta lähetämme. Myös niiden tulisi herättää yhä useammassa ajatus meidän joukkoomme sopimisesta ja innostusta lähteä mukaan rakentamaan kestävä ja edistyksestä Suomea. Kokoomuksen on rohkeasti nostettava nuoria, myös nuoria naisia, päättäviin asemiin sekä annettava heille näissä tehtävissä tukensa ja luottamuksensa.

Muutos lähtee tässäkin asiassa kentältä, eli meistä jokaisesta. Ensimmäinen pohdinnan paikka on se, miten uuteen puoluetomijaan suhtaudutaan. Onko meille muodostunut tiedostamattomia toimintamalleja, jotka ohjaavat nuoret naiset tiettyihin rooleihin ja nuoret miehet tiettyihin? Istutetaanko miestulokas paikallisjärjestön varapuheenjohtajaksi ja nainen sihteeriksi? Ajatellaanko tietyt politiikkasektorit edelleen naisten tonttina ja toiset miesten? Olisi outoa, jos minkäänlaisia tunnistamattomia sukupuolirooleja ei kokoomuksen toiminnasta löytyisi, sillä sellaisia havaitaan tutkimusten mukaan lähes joka organisaatiosta. Nämä toimintamallit on tunnistettava ja niitä on pyrittävä muuttamaan.

Toinen pohdinnan paikka ovat kuntavaalit ja se, miten saamme jalkeille tasapainoisempia listoja. Helppo ja konkreettinen keino olisi esimerkiksi se, että muistaisimme puolueen sisällä valaa uskoa heihin, jotka ehdokkuutta harkitsevat. Kukaan kun tuskin on tullut mukaan politiikkaan vain oma-aloitteisesti tupsahtamalla, vaan meillä kaikilla on ollut taustalla joku, joka on kannustanut, puskenut eteenpäin ja luottanut tekemiseemme – silloinkin, kun oma usko on ollut koetuksella. Puolueena meidän tulisi pitää huolta, että näitä tukijoita löytyy yhtä lailla naisille ja

miehille. On nimittäin niin, että ainoa tapa saada lisää kokoomuslaisia naisia politiikan kärkipaikoille on saada heitä lisää kunnallisjärjestöjen johtoon, valtuutetuiksi, lautakuntien puheenjohtajiksi ja sieltä aikanaan eduskuntaan. Kuntatasolla kokoomuksen pitäisi antaa ennakkoluulottomasti vastuuta uusille tulokkaille, eikä käyttää aiempaa kokemusta ensisijaisena pätevyyden mittarina. Kyse on tietoisesta valinnasta: antamalla vastuuta kunnallispolitiikassa, kasvatamme tulevia vaaleja varten uuden sukupolven ehdokkaita, joista monet toivottavasti nousevat vieläkin vaativampiin tehtäviin. Jos näitä askeleita ei paikallisella tasolla kuitenkaan uskalleta ottaa, on meidän turha kuvitella ongelmien korjaantuvan kansallisen tason päätöksillä.

Kokoomuksen vahvuus puolueena ja organisaationa on, että kun ongelma on tunnistettu, se usein kyetään ratkaisemaan. Tapanamme ei ole sulkea silmiä, jos ympäröivän maailman muutos vaatii myös meitä muuttumaan. Siksi pitkälle päästään todennäköisesti jo sillä, että ongelman laajuus ymmärretään, otetaan vakavasti ja sitä lähdetään jokaisella toiminnan tasolla ratkomaan. Keinoista ei tämän asian kohdalla ole pulaa.

Haasteista huolimatta kokoomuksen uudistamisessa on kyse ensisijaisesti mahdollisuuksista. Olemme jo sadan vuoden ajan yhdessä muodostaneet yhden suomalaisen politiikan keskeisimmistä toimijoista ja olleet tärkeässä roolissa rakentamassa maamme menestystä. Meillä on kaikki edellytykset olla samassa asemassa myös tulevat sata vuotta. Siten uudistustyössäkin ei tarvitse keksiä pyörää uudestaan. Ensisijaisena tavoitteena ei tarvitse olla nykyisen hylkääminen, vaan nimenomaan uuden luominen.

Tärkeä osa puolueen uudistamista on luonnollisesti myös sen aatteellisen viestin terävöittäminen. Siitä on esitetty ajatuksia

muualla tässä kirjassa. Olennaista tässä työssä on, että siinä ei juumiuduta näennäisratkaisuihin. Uudet ohjelmat, uudet kasvot tai uusi visuaalinen ilme ovat merkityksettömiä, jos ne eivät samalla liity suurempaan ajatukseen tulevaisuuden kokoomuksesta ja puolueen kokonaisvaltaisesta uudistamisesta.

Jyrki Kataisen puheenjohtaja-aikana kokoomuksen nosti pääministeripuolueeksi visio ”keskustaoikeistolaisesta kansanpuolueesta” ja tätä visiota ilmentävä politiikka. Viime hallituskaudet pyyhällettiin menemään pitkälti tämän tarinan jälkilöylyillä. Mikä on se visio ja tarina, jolla kokoomus nousee pääministeripuolueeksi vuoden 2023 vaaleissa? Minkälainen on se tulevaisuuden yhteiskunta, jota kokoomus haluaa rakentaa? Miten voimme paitsi kirkastaa sen puolueen sisällä, myös kiteyttää sen viiteen lauseeseen? Vaikka vuoden 2023 eduskuntavaaleihin on liki 3,5 vuotta, meillä ei ole aikaa hukattavaksi. Tätä kirjoitettaessa seuraavat kuntavaalit ovat hieman alle 1,5 vuoden päässä. Kuntavaalien kampanjointiin mennessä kokoomuksella olisi oltava ainakin alustava yhteinen tilannekuva siitä, miltä puolue näyttää ja millä eväillä se vastaa tulevien vuosikymmenten suuriin haasteisiin, kuten kestävyysvajeeseen, kroonisiin budjettialijäämiin, muuttoliikkeisiin, ilmastonmuutokseen ja työn murrokseen. Me ajattelemme, että se tapahtuu empatialla, edistysuskolla, luottamalla ihmisiin, kaivautumalla ulos 1900-luvun poteroista sekä tarjoamalla konkreettisia ratkaisuja silloin, kun politiikalta niitä vaaditaan.

Mikä on sinun vastauksesi?

10

Kokoomuksen tulee aatteellisen keskustelun lisäksi uudistaa määrätietoisesti rakenteitaan ja toimintaansa. Kokoomuksen tulee luoda uusia osallistumisen tapoja, joiden kautta sen tekemään politiikkaan voi vaikuttaa myös ilman puolueen jäsenyyttä. Ensisijaisena tavoitteena ei tarvitse olla nykyisen hylkääminen, vaan nimenomaan uuden luominen.

Johtopäätökset:

10 TEESIÄ MODERNILLE OIKEISTOLLE

TEESI 1

Kokoomuksen on aika uudistua, eikä uudistustyötä voi tehdä vain päivänpolitiikan kautta. Tarvitsemme pohdittua ja syvällistä keskustelua, jossa katse asetetaan 2030-luvulle ja sen yli.

TEESI 2

Maltillisten oikeisto- ja vasemmistopuolueiden kannatuslasku ei ole poikkeus, vaan pitkäkestoinen trendi. Sen tunnustaminen on viisauden alku. Eurooppalaisesta vertailusta käy ilmi, että menestyksen reseptiä ei voi monistaa, mutta katastrofin ainekset ovat yhteiset: uudistuskyyttömyys, panikointi gallup-laskun edessä, aatteellisen perinteen hylkääminen ja populistien pelikirjan kopiointi.

TEESI 3

Modernin oikeiston tehtävä on tarjota positiivinen, faktoihin perustuva näkymä tulevaisuudesta, joka on parempi kuin tämä päivä. Tarvitsemme empaattista edistysuskoa, joka luottaa ihmisiin, mutta pitää huolen, että kukaan ei putoa kyydistä.

TEESI 4

Modernin oikeiston tulee suhtautua työn murrokseen ennakkoluulottomasti. Yhteiskunnan rakenteet, kuten sosiaaliturva, koulutusjärjestelmä ja työelämän lainsäädäntö on uudistettava vastaamaan 2020- ja 2030-luvun haasteisiin.

TEESI 5

Kasvua luova talouspolitiikka on modernille oikeistolle väline hyvän yhteiskunnan rakentamiseen. Vain työn ja yrittäjyyden kautta rakentuu hyvä yhteiskunta, joka pystyy luomaan mahdollisuuksien tasa-arvoa ja pitämään huolta heikommista.

TEESI 6

Maltillisen oikeiston on löydettävä ilmastonmuutokseen uskotavat ja konkreettiset ratkaisut, jotka muodostavat kokonaisvaltaisen vastavoiman vasemmistolaiselle ilmastopolitiikalle. Ratkaisujen ytimen muodostaa vakaa usko siihen, että liberaalidemokratia ja vastuullinen markkinatalous ovat pitkällä tähtäimellä paras keino myös ilmastonmuutoksen torjumiseen.

TEESI 7

Modernin oikeiston tavoitteena on Suomi, johon ihmiset haluavat tulla luomaan omaa tulevaisuuttaan työn ja yrittäjyyden kautta. Moderni oikeisto kunnioittaa kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia kaikessa päätöksenteossa ja rakentaa avointa yhteiskuntaa, mutta edellyttää Suomeen tulevilta integroitumista suomalaiseseen yhteiskuntaan.

TEESI 8

2020-luvun tärkeintä poliittista taistelua ei käydä veroasteesta tai julkisen sektorin koosta, vaan edustuksellisen demokratian, oikeusvaltion ja liberaalin kansainvälisen järjestelmän tulevaisuudesta.

TEESI 9

Liberaalin demokratian ja sääntöpohjaisen maailmanjärjestyksen puolustaminen oikeiston itseymmärryksen ydintä. Ne puolueet, jotka eivät tätä tee, tulee sulkea keskustaoikeistolaisen kansainvälisen yhteistyön ulkopuolelle.

TEESI 10

Kokoomuksen tulee aatteellisen keskustelun lisäksi uudistaa määrätietoisesti rakenteitaan ja toimintaansa. Kokoomuksen tulee luoda uusia osallistumisen tapoja, joiden kautta sen tekemään politiikkaan voi vaikuttaa myös ilman puolueen jäsenyyttä. Ensisijaisena tavoitteena ei tarvitse olla nykyisen hylkääminen, vaan nimenomaan uuden luominen.

Aden, Nate. 2016. The Roads to Decoupling: 21 Countries Are Reducing Carbon Emissions While Growing GDP. World Resources Institute.

Ahtela, Jukka. 2015. Sitran selvityksiä 87: Kello raksuttaa mennyttä aikaa. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra.

Aunesluoma, Juhana & Kansikas, Suvi (toim.). 2018. Euroopan villit kortit ja mustat joutsenet. Eduskunnan tulevaisuusvaltiokunnan julkaisu 6/2018.

Bamat, Joseph. 2017. Mélenchon and Le Pen win over youth in French vote. France24.

Berg, Janine & al. 2018. Digital labour platforms and the future of work: Towards decent work in the online world. International Labour Organisation ILO.

Brandt, Christopher & al. 2019. Freedom in the World 2019. Freedom House.

Eatwell, Roger & Goodwin, Matthew. 2018. National populism. The revolt against Liberal Democracy. Pelican Books.

Fukuyama, Francis. 2018. Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment. Farrar, Straus and Giroux.

Hawksworth, John & Chan, Danny. 2015. The World in 2050: Will the shift in global economic power continue? PricewaterhouseCoopers.

Hetemäki, Martti. 2019. Syntyvyyden laskun syistä. Valtiovarainministeriö.

Hetemäki, Martti. 2019. Kolumni: Miten vakava ongelma syntyvyyden lasku on ja mitä sille voitaisiin tehdä? Valtiovarainministeriö.

Huws, Ursula & al. 2017. Work in the European Gig Economy. Foundation For European Progressive Studies in cooperation with UNI Europa and the University of Hertfordshire.

Huws, Ursula & al. 2016. Size of the UK's "Gig Economy" revealed for the first time. Foundation For European Progressive Studies in cooperation with UNI Europa and the University of Hertfordshire.

IPCC Fifth & Sixth Assessment Report.

Isotalo, Veikko, Järvi, Theodora, von Schoultz, Åsa & Söderlund, Peter. 2019. Suomalainen äänestäjä 2003-2019. Vaalitutkimuskonsortio ja oikeusministeriö.

Jalovaara, Marika, Miettinen, Anneli. 2013. Does his paycheck also matter? The socioeconomic resources of co-residential partners and entry into parenthood in Finland. *Demographic Research*, Volume 28, Article 31, pages 881-916.

Kahn, Matthew E. & al. 2019. "Long-Term Macroeconomic Effects of Climate Change: A Cross-Country Analysis," Cambridge Working Papers in Economics 1965. Faculty of Economics, University of Cambridge.

Kerry, John. 2009. We Can't Ignore the Security Threat from Climate Change. *The Huffington Post*.

Koiranen, Ilkka, Koivula, Aki, Saarinen, Arttu & Räsänen, Pekka. 2017. Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot. Kunnallisanalan kehittämissäätiö.

Luova, Outi. 2019. China – Middle Kingdom 2.0, teoksessa *Rising in the East: Finland, Europe and a newly assertive China*. Ajatuspaja Toivo & Wilfried Martens Centre for European Studies.

Mattila, Aarne. 2018. Työmarkkinapolitiikan on uudistuttava – työlainsäädäntö ei enää vastaa muuttuvaa työelämää. *Helsingin Sanomat*.

Meyer, Robinson. 2019. Are We Living Through Climate Change's Worst-Case Scenario? *The Atlantic*.

Mäki-Fränti, Petri. 2019. Tuloerojen viimeaikainen kehitys Suomessa. Euro & Talous, Suomen Pankki.

Mäki-Lohiluoma, Juho. 2017. Linja-raportti: Mistä löytäisimme nuorille töitä? Ajatuspaja Linja.

Nylund, Mats. 2019. Jakamistalous Pohjoismaissa. Ajatuspaja Agenda.

OpinionWay. 2017. Second tour de l'élec.on présiden.elle de 2017 Sociologie du vote.

Pinker, Steven. 2018. *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. Viking.

Pohjola, Matti. 2017. Suomen talouskasvu ja sen lähteet 1860–2015. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 113. vsk. – 3/2017, Taloustieteellinen Yhdistys.

Rosling, Hans, Rosling Rönning, Anna & Rosling, Ola. 2018. Factfulness: Ten Reasons We're Wrong About the World – and Why Things Are Better Than You Think. Flatiron Books.

Pyykkönen, Jussi, Myrskylä, Pekka, Haavisto, Ilkka, Hiilamo, Heikki & Nord, Ulla. 2017. Kadonneet työmiehet: Suomessa 79 000 miestä ei tee tai aina edes hae töitä – mitä heille tapahtui? Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA.

Pyöriä, Pasi (toim.). 2017. Työelämän myytit ja todellisuus. Gaudeamus.

Sander, Nicola & al. 2013. The Future of International Migration: Developing Expert-Based Assumptions for Global Population Projections. Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences.

Stothard, Michael. 2017. Economic frustration drives young French voters towards Le Pen. Financial Times.

Suomen Pankki. 2018. Työttömyys lähellä rakenteellista tasoaan. Euro & Talous.

Yeo, Sophie & Evans, Simon. 2016. The 35 countries cutting the link between economic growth and emissions. CarbonBrief.

Vihriälä, Vesa, Maliranta, Mika, Kaitila, Ville, Kauhanen, Antti, Kuusi, Tero & Lehmus, Markku. Suomen kasvu – Menetetty vuosikymmen ja lähivuosien mahdollisuudet. ETLA Raportti 87, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.

Watts, Jonathan. 2019. 'No doubt left' about scientific consensus on global warming, say experts. The Guardian.

European Commission. 2010. A decade of EU-funded GMO research.

This is a joint publication of the Wilfried Martens Centre for European Studies and the TOIVO Think-Tank. This publication receives funding from the European Parliament. The Wilfried Martens Centre for European Studies, the TOIVO Think-Tank and the European Parliament assume no responsibility for facts or opinions expressed in this publication or any subsequent use of the information contained therein. Sole responsibility lies on the author of the publication. The processing of the publication was concluded in 2019.

Muutos yliarvioidaan usein lyhyellä tähtäimellä, mutta aliarvioidaan pidemmällä tähtäimellä. Se on totta varsinkin tässä ajassa. Elämme ihmiskunnan historiassa nyt ajanjaksoa, jolloin muutokset ovat nopeampia ja suurempia kuin koskaan ennen.

Maltilliselle oikeistolle 2010-luku on ollut kannatuslaskun vuosikymmen lähes kaikkialla Euroopassa. Säilyttääkseen asemansa maanosan johdossa, maltillisen oikeiston on uudistuttava ja löydettävä uskottavat ratkaisut 2020- ja 2030-luvun suurin haasteisiin, kuten kestävyysvajeeseen, liberaalin demokratian kriisiin, ilmastonmuutokseen sekä työn murroksen ja muuttoliikkeiden luomiin lieveilmiöihin.

Tämä kirja on keskustelunavaus siitä, miten maailma tulevaisuudessa makaa ja miten maltillisen oikeiston pitäisi siihen suhtautua.

Matias Marttinen, VTM, on kansanedustaja Satakunnan vaalipiiristä, kokoomuksen eduskuntaryhmän työvaliokunnan jäsen ja Rauman kaupunginvaltuutettu. Marttinen on aiemmin työskennellyt muun muassa opetusministerin ja valtiovarainministerin erityisavustajana sekä vastaanottanut kokoomuksen eduskuntaryhmän lehdistösuhteista.

Juho Mäki-Lohiluoma, OTM, työskentelee lakimiehenä yksityisellä sektorilla sekä sivutoimisesti asiantuntijana Ajatuspaja Toivolle. Hän on aiemmin toiminut muun muassa opetusministerin erityisavustajana ja toimittajana. Mäki-Lohiluoma on 1. varapuheenjohtaja oikeistolaisten nuorisojärjestöjen globaalissa kattojärjestössä IYDU:ssa.